

Ammattiyhdistysmies Eero Haapalaisen vallankumouksellisuuden diskursseja

Tuomo Pulkkinen
Pro gradu -tutkielma
Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia

Tuomo Pulkkinen

Ammattiyhdistysmiehen Eero Haapalaisen vallankumouksellisuuden diskursseja

Sivumäärä: 85 sivua

Tutkielma käsittelee oman aikansa julkisuuden henkilön, toimittajan, ammattiyhdistysmiehen, Suomen Sosiaalidemokraattisen puolueen poliitikon ja myöhemmin punakaartin johtajan Eero Haapalaisen (1880–1937) vallankumouksellisuutta. Tutkielman aikarajaus on vuodet 1900–1918.

Tutkielmassa on käytetty lähteenä Kansalliskirjaston sanomalehtiarkistoon koottua korpusta, joka on koottu käyttäen sanomalehtiarkiston sähköistä leikekirja toimintoa. Lisäksi lähteenä on käytetty Haapalaisen kirjoittamia kertomuksia tapaamisista Leninin kanssa sekä toiminnasta suurlakon ja Viaporin kapinan aikana. Käytetty tutkimuskirjallisuus muodostuu suomalaisten ja venäläisten historian tutkijoiden tutkimuksista.

Tutkimuksen menetelmänä on diskurssianalyysi ja lähiluku. Hyödynnän diskurssianalyysin tapaa ymmärtää konteksti yhteiskunnallisena ja historiallisena toimintaympäristönä. Tekstin ohella on tarkasteltu niiden yhteydessä olevia piirroksia ja pilakuvia. Menetelmät auttavat tulkitsemaan ja analysoimaan kriittisesti aineistoa.

Tutkimustuloksena Eero Haapalaisen vallankumouksellisuus näyttää muotoutuneen vähitellen. Hän on ensin ollut vanhasuomalainen, joka vastusti ruotsinkielisiä ja konservatiivisia arvoja. Liittyttyään Sosialidemokraattiseen puolueeseen ja *Työmies*-lehden hänen tärkein esikuva on ollut *Työmies*-lehden päätoimittaja Edvard Valpas, jonka aatemaailma noudatti Karl Kautskyn ” rauhallista luokkataistelumenettelytapaa”. Haapalainen tapasi Leninin, jota hän myös piti esikuvanaan.

Haapalainen valittiin Suomen Ammattijärjestön ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Häntä pidettiin ammattiyhdistystoiminnan asiantuntijana. Haapalainen joutui luopumaan tehtävästä alkoholismiin liittyvien kömmähdysten vuoksi.

Aineiston diskurssit kuvasivat Haapalaisen vallankumouksellisuutta. Diskursseista erottui hegemoninen diskurssi, joka kuvasi Haapalaisen radikaalina vallankumouksellisena. Sille rinnakkaisena esiintyi vallankumousdiskurssi niin Haapalaisen omissa puheissa kuin hänestä esitetyissä diskursseissa. Muita tutkimuksessa esiin nousseita diskursseja olivat vaalidiskurssi ensimmäisissä eduskuntavaaleissa, ammattiyhdistysdiskurssi Haapalaisen ammattiyhdistystoimintaa käsittelevässä kirjoituksessa sekä suojeludiskurssi Haapalaisen suojellessa pidätettyjä jääkäreitä. Tutkitut diskurssit toivat esille pieniä yksityiskohtia Haapalaisesta. Niiden perusteella hän oli vallankumouksellinen. Haapalaiselle sosialismi sisälsi lisäksi solidaarisuuden ja inhimillisyyden arvoja. Haapalaisesta on säilynyt kuva radikaalina vallankumouksellisena aina meidän päiviimme asti.

Avainsanat: Eero Haapalainen, Suomen sosialidemokraattinen puolue, Viaporin kapina, suurlakko 1905, työväenliike, Suomen Ammattijärjestö, Sahatyöväenliitto, punakaartit, vallankumous, diskurssianalyysi, radikalismi.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Aihe ja tutkimuskysymys	5
1.2	Sanoma- ja aikakauslehtiaineisto lähteenä sekä aineiston kokoaminen	7
1.3	Kerätty sanoma- ja aikakausilehtiaineisto	11
1.4	Aikaisempi tutkimus ja käyttämäni tutkimuskirjallisuus	12
1.5	Menetelmällinen viitekehys ja tutkimusmetodi	14
2	Sosialismi ja vallankumouksellisuus Suomessa	18
2.1	Vallankumouksellisuus	18
2.2	Kautskylaisuus ja työväenliikkeen kehitys	20
3	Eero Haapalaisen vaihteita	26
3.1	Valppaan vasen käsi ja seppeljupakka	26
3.2	Osallistuminen vuoden 1905 suurlakon ja Viaporin kapinan tapahtumiin	33
3.3	Toiminta ammattiyhdistysmiehenä	38
4	Vallankumouksellinen diskurssi	42
4.1	Fyrenin pilakuvat, toiminta tiedonantajana ja perhesuhteet	42
4.2	Sosialistinen puhe	49
4.3	Ehdokasasettelua vuoden 1907 eduskuntavaaleissa	51
4.4	Ammattijärjestömiehen kirjoitus	54
4.5	Punaisia isänmaallisuuden ilmaisuja	58
4.6	Punaisen lyhdyn sytyttäjä	62
5	Haapalaisen vallankumouksellisuus ja sen lähteet	69
	Lähteet:	72
	Kuvaluettelo	
	Kuva 1. Fyren 23.12.1905, 10. Haapalainen.	43
	Kuva 2. Helsingin Kaiku 4.8.1906, 1. Hakaniemen kahakka.	45

Kuva 3. Uuden ajan kynnyksellä 1912, 33. Artikkelin Työväen ammattiyhdistysliikkeen yleisistä käsitteistä etusivu. 56

Kaavioluettelo

Kaavio 1. Viivadiagrammi Haapalaiseen liittyvistä maininnoista vuosien 1900–1947 välillä. 11

1 Johdanto

1.1 Aihe ja tutkimuskysymys

”Vallankumousjulistus Suomen kansalle [–]
 vallankumouksen hetki on lyönyt [–] Nyt on tuolta lahtarisenaatilta otettu kaikki
 valta pois. [–] Kaikki valtiovalta Suomessa on päätetty ottaa tämän maan
 työätekevän kansan omiin käsiin. [–] kaikki vallankumouksellinen valta
 Suomessa nyt kuuluu järjestäytyneelle työväelle ja sen vallankumouselimille. [–]
 Suomen Työväen Toimeenpaneva Komitea
 Eero Haapalainen
 Puheenjohtaja”¹

Tällä *Työmies*-lehden etusivulla julkaistulla vallankumoustiedonannolla sosiaalidemokraattien radikaalit johtajat ilmoittivat 28.1.1918 aloittaneensa vallankaappauksen ja maan olevan sisällissodassa.² Punainen lyhty oli syttynyt jo kaksi päivää aiemmin Helsingin työväentalon torniin punakaartin liikekannallepanon merkiksi.³

Tutkimus analysoi vallankumoustiedonannon allekirjoittaneen Eero Haapalaisen (1880–1937) vallankumouksellisuutta sanoma- ja aikakauslehtien diskurssin kautta. Haapalainen oli oman aikansa julkisuuden henkilö, toimittaja, ammattiyhdistysmies, Sosialidemokraattisen puolueen (SDP) poliitikko sekä myöhemmin punakaartin päällikkö ja kansanvaltuuskunnan sisä- ja sota-asiaain valtuutettu.

Sisällissotaa ja Suomen poliittista tilannetta 1900-luvun alussa on tutkittu runsaasti etenkin 1960-luvulta lähtien. Samoin on tutkittu punakaarteja, niiden organisaatiota ja toimintaa. Vähäisemmälle tutkimukselle on jäänyt mikä oli näiden sisällissodan johtajien aatteellinen tausta. Haapalaisen vallankumouksellisuutta ei ole aikaisemmin tutkittu diskurssianalyysin avulla. Arvioin Haapalaisen vallankumouksellisuutta hänestä eri lähteistä tekemieni havaintojen pohjalta yhdistäen niitä hänen eri elämänvaiheisiinsa. Tarkoitukseni ei ole laatia Eero Haapalaisesta kattavaa elämäkertaa, vaan tutkia hänen aatteellisia vaikutteitaan ja analysoida hänen suhdettaan sosialismiin Suomen työväenliikkeen jäsenenä. Haapalainen kuvataan useissa kirjoituksissa vallankumouksellisena ja sisällissodan punaisen osapuolen sotilaallisen toiminnan johtajana. Työn tutkimuskysymykset ovat: Miten vallankumouksellisuus ilmeni Haapalaisen teoissa, kirjoituksissa ja puheissa? Millainen

¹ *Työmies* 28.1.1918, 1.

² *Työmies* 28.1.1918, 1.

³ *Uusi Suometar* 27.1.1918, 7; *Savon Sanomat* 30.1.1918, 28.

vallankumouksellinen Eero Haapalainen oli ja miksi? Oliko hän todella vallankumouksellinen? Näkökulmani on aate- ja henkilöhistoriallinen ja keskittyy nimenomaan Eero Haapalaiseen. Lähteenä olen käyttänyt sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleita, joita yhdistän kirjallisuudessa oleviin tietoihin Haapalaisesta. Tutkimuksen aikarajaus on vuodesta 1900 sisällissodan syttymiseen vuonna 1918. Ensimmäiset maininnat Haapalaisesta lehdissä ovat vuodelta 1900. Hän oli aktiivinen Suomessa vuoteen 1918 saakka ja sodan syttymishetki on sopiva hetki rajaamaan tutkimus pro gradu -tutkielman mittaiseksi.

Puhuttaessa vallankumouksellisuudesta on syytä määritellä tarkemmin, mitä sillä tarkoitetaan. Kommunistisen manifestin yhdessä Karl Marxin kanssa julkaissut Friedrich Engels on artikkelissaan *Auktoriteetista* kirjoittanut: ”Vallankumous on teko, jolla osa kansaa sanelee tahtonsa väestön toiselle osalle pistimien ja tykkien avulla.”⁴ Vallankumous voidaan määritellä myös mielivaltaiseksi ilmiöiden kokonaisuudeksi, jolle on ominaista muutos, jolla on keinona väkivalta ja päämäärinä joukko määriteltävissä olevia tavoitteita.⁵ Henkilö, joka suunnittelee tai toimeenpanee vallankumousta, on siten vallankumouksellinen. Sosiologi Risto Alapuro (1944–2022) on vallankumouksikäsitettä määritellessään todennut, että olemalla vallankumouksellinen eri sosiaalisten ryhmien edustajat saattoivat ajatella valtaavansa viiteryhmälleen paremman tulevaisuuden ja suunnitella sille erilaisia sisältöjä. Vallankumouksella on Alapuron mukaan suunta - se on liikekäsite. Vallankumouksen tulevaisuusnäkökulman peruseriaate on kansan itsenäisyyden ajatus. Kansan oikeudet olivat vallankumouksellisten parannusten mittapuu.⁶

Vallankumouksellisuuden ohella radikalismi on tärkeä käsite tutkimuksessani. Sen voi määritellä mielipiteiden jyrkkyydeksi, äärimmäisyyskannaksi tai olojen jyrkkään muuttamiseen pyrkiväksi suunnaksi. Sana radikaali juontaa juurensa latinan sanasta *radix* eli juuri. Myös Marx käytti sanaa tässä merkityksessä, koska hän halusi muuttaa yhteiskuntajärjestystä perin juurin.⁷ Vallankumouksellisuus ja radikalismi ovat siten lähellä toisiaan.

Työni on rakenteellisesti jaettu viiteen osaan. Johdannossa esittelen aiheen, tutkimuskysymykseni, aineiston ja sen kokoamisen, aikaisemman tutkimuksen Haapalaisesta

⁴ Engels 1874.

⁵ Hobsbawm 1986, 8.

⁶ Alapuro 2003, 519–523.

⁷ March 2013, 7.

sekä käyttämäni menetelmät, jotka auttavat tulkitsemaan ja analysoimaan kriittisesti aineistoa. Toisessa luvussa esittelen tarkemmin käsitteet sosialismi ja vallankumous sekä esittelen ammattiyhdistys- ja työväenliikettä Suomessa. Tutkielman kolmannen luvun muodostavat Eero Haapalaisen elämänvaiheisiin ja hänen vallankumouksellisuuteensa tai siihen ristiriidassa olevat tapahtumat. Neljäs luku käsittää aineistosta poimimiani Eero Haapalaisen omia diskursseja sekä hänestä annettuja lausumia. Viimeisessä viidennessä luvussa esittelen tutkimustulokseni ja jatkotutkimusehdotukset.

Käytän työni tärkeimpänä lähteenä sanoma- ja aikakauslehtiä sekä niissä julkaistuja pilapiirroksia.

1.2 Sanoma- ja aikakauslehtiaineisto lähteenä sekä aineiston kokoaminen

Suomessa ei vallinnut vuosisadan vaihteessa painovapaus, vaan painotuotteet oli alistettava ennakkosensuuriin ja sanoma- ja aikakauslehdet tarvitsivat julkaisuluvan ennen kuin ne voitiin julkaista. Luvan lehden julkaisemiseen antoi vuodesta 1891 lähtien kenraalikuvernööri. Hänellä oli kesäkuusta 1899 lähtien oikeus antaa lehdille varoituksia ja lakkauttaa niitä määräajaksi tai pysyvästi. Painoasetukset kielsivät muun muassa maanpetokseen tai kapinaan yllyttämisen, hallitsijan ja kenraalikuvernöörin halventamisen ja hyökkäykset Venäjän kansaa ja sen asukkaita vastaan.⁸ 1890-luvun lopulla kielletyistä aiheista tulivat tärkeiksi Venäjän ja Suomen suhdetta koskevat asiat.⁹

Työväenlehtien sensuuri ja valvonta kiihtyivät vuonna 1903 sosialismin tehtyä läpimurron työväenpuolueessa ja -lehdistössä. Viranomaiset suhtautuivat Forssan kokouksessa Työväenpuolueesta nimensä Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi vaihtaneen puoluehallinnon marxilaiselle ohjelmalle kielteisesti.¹⁰ Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä vuonna 1914 voimaan astunut sotasensuuri edellytti puolestaan kaiken sotaan liittyvien kirjoitusten ennakkosensuuria.¹¹ Sensuuri päättyi virallisesti vasta Suomen itsenäistymiseen vuonna 1917, mutta oli jo heikentynyt vallankumousvuoden kuluessa. Sisällissodan aikana punaisten hallitsemilla alueilla kiellettiin julkaisemasta oikeistolehtiä ja vastaavasti valkoisten

⁸ Kujala 1995, 30–31.

⁹ Leino-Kaukiainen 1988, 434, 440. Esim. *Päivälehti* sai 1899–1904 neljä ilmestymiskieltoa ja vuonna 1904 lakkautettiin kokonaan. Myöhemmin samana vuonna alkoi ilmestyä *Helsingin Sanomat*.

¹⁰ Kujala 1995, 42–43.

¹¹ Ylönen 2001, 89–90.

hallitsemilla alueilla vasemmistolehtiä. Virallisesti painovapaus taattiin vuoden 1919 hallitusmuodossa. Siitä huolimatta sisällissodan jälkeiset vuodet olivat vasemmistolehdistä vaikeita. Sisällissodan voittajien oikeuskäsityksiä oli vielä pitkälle 1930-luvulle vaikea kyseenalaistaa.

Sanomalehti on historiantutkimuksen kannalta nähty perinteisesti primäärilähteenä.¹² Todellisuudessa sanoma- ja aikakauslehdissä olevat artikkelit ja pilakuvat ovat tässä tutkimuksessa sekundäärilähteitä. Ne ovat jonkun toisen tekemiä narratiiveja tapahtumista. Artikkelit perustuvat jonkun paikalla olleen kertomukseen tapahtumista. Tekstin kirjoittaja ei yleensä itse ole ollut paikalla tapahtuman silminnäkijänä. Lehtiartikkeleista onkin muutamia vastineita lukuun ottamatta vaikea tunnistaa Eero Haapalaisen omia kirjoituksia. Niihin ei vielä 1900-luvun alussa merkitty niiden kirjoittajia, vaan lehden toimittamisesta vastasi sen päätoimittaja. Lehtien kirjoitukset edustivat päätoimittajansa lisäksi myös usein niiden poliittista linjaa. Vasemmisto lehdissä ne sisälsivät sosialistisia ja oikeistolehdissä konservatiivisia aatteita .

Sanoma- ja aikakauslehtien roolit alkoivat eriytyä 1800-luvun lopulla. Sanomalehdet erikoistuiivat uutisten välittämiseen ja yhteiskunnan poliittisten tapahtumien selostamiseen. Aikakauslehdet kuvasivat tapahtumia laaja-alaisemmin, kertoivat tapahtumien taustoja sekä esittelivät tapahtumia kokonaisvaltaisemmin ja yleistajuisemmin. Sanomalehdet ilmestyvät vähintään kaksi kertaa viikossa. Aikakauslehdet ilmestyvät harvemmin esimerkiksi kerran viikossa tai kaksi kertaa kuukaudessa.¹³ Aikakauslehtiaineiston käyttäminen tutkimukseni lähteenä johtuu niissä runsaammin olevasta kuvituksesta muun muassa pilakuvien muodossa, jotka kertovat aikalaisten asenteista ja kontekstista usein enemmän kuin kirjoitettu teksti.

On selvää, että sanoma- ja aikakauslehdissä vallankumouksellisuuteen liittyvästä salaisesta ja maanalaisesta toiminnasta on vain vähän merkkejä. Sen ilmentyminä olleet väkivaltaisuuDET jäivät usein selvittämättä. Tutkiessani Eero Haapalaisen vallankumouksellisuutta myös pienet vihjeet siihen liittyvistä tapahtumista, yhteyksistä, vaikutteista tai toimista ovat kuitenkin merkittäviä. Lehtiartikkelit tuovat esille aikalaiskäsityksen hänestä ja toimivat siten työni primäärilähteinä. Todistaakseen isänmaallisuuttaan useat entiset *työläiskagaalit*¹⁴ ovat

¹² Matikainen 2018, 13.

¹³ Uino 1991a, 13, 45.

¹⁴ *Työläiskagaalilla* tarkoitetaan työväenliikkeeseen kuuluneita, jotka osallistuivat vastarintatoimintaan Venäjää vastaan ensimmäisellä sortokaudella 1899–1905.

kertoneet sisällissodan jälkeen osallistumisestaan sortovuosien kansalliseen taisteluun.¹⁵ Eero Haapalaisen kohdalla siirtyminen sisällissodan jälkeen itään ja elämä Neuvostoliitossa esti nämä muistelmat. Kansallisen itsenäisyystaistelun korostaminen olisi ollut vastoin yhteistä kansainvälistä luokkataistelun aatetta.

Tutkielman lähteenä käytän Kansalliskirjaston digitoidut aineistot -palvelun sanoma- ja aikakauslehtiaineistoa. Aineistoon voi tehdä vapaasti sanahakuja, rajata haettavia lehtiä ja tehdä aikarajauksia. Käytin hakusanana Eero Haapalaisen nimeä eri muodoissa Eero Haapalainen, E. Haapalainen sekä Haapalainen. Lisäksi hain artikkeleita muun muassa hänen puolisoidensa nimillä Vera Kosloff ja Naima Eskola.¹⁶ Pilakuvat löysin sanahakujen avulla löytämieni artikkeleiden läheisyydestä. Löytämistäni artikkeleista ja kuvista kokosin korpuksen Kansalliskirjaston digitoidut aineistot palvelussa olevalla leikekirja toiminnolla. Korpuksella tarkoitan tässä yhteydessä laajaa sähköistä konelukuista aineistoa, jonka olen suunnitelmallisesti koonnut Kansalliskirjaston digitoidun aineiston palvelimelle.¹⁷

Haun tuloksena oli perheutisia, uutisia kokouksista ja oikeudenkäynneistä, mainoksia kirjoista, vastineita Haapalaiselle, hänen omia kirjoituksiaan ja vastaavan toimittaja merkintöjä. Ajan tapaan samoja artikkeleita on kopioitu toisista lehdistä. Aikakauslehtiaineistosta haut tuottivat osumia muun muassa pilalehtiin ja osoitekalentereihin. Artikkelien suuren määrän takia (902 kappaletta) olen luokitellut sen eri luokkiin niiden aihepiiriin ja käyttökelpoisuuden perusteella. Luokituksessa olen käyttänyt hyväksi Kansalliskirjastoon kokoamani korpuksen Excel-luetteloa, johon olen arvioinut artikkelien koherenttiutta tutkimuskysymyksiini nähden. Luokitus on temaattinen. Työn edetessä olen joutunut muuttamaan joidenkin artikkelien luokitusta huomaamieni merkitysten ja asiayhteyksien vuoksi.

Lähdeaineiston kokoaminen digitaalisesta aineistosta ja sen järjestäminen tietoteknisin välinein asettaa lähdekritiikille omat haasteet. Digitaalisten ihmistieteiden tutkijoiden Mikko Tolosen ja Leo Lahden mukaan digitoitu sanomalehti ei ole nimittäin sama asia kuin painettu

¹⁵ Kujala 1989, 298.

¹⁶ Sanahaut antoivat todellisten Eero Haapalaisesta kertovien uutisten, artikkelien ja ilmoitusten ohella myös artikkeleita, joissa kyseessä oli joku muu Haapalainen. Vanhojen lehtien painoasu - fraktuura - aiheutti virheitä hakuihin, mutta sitä vastaavasti korvasi hakutoiminnon sumea haku, joka etsi annettujen hakusanojen kaltaisia sanoja aineistosta. Tarkastin kaikki hakutoiminnon merkitsemät artikkelit ennen niiden hyväksymistä korpukseen. Huonolaatuiset kuvat lehdistä hidastivat artikkelien tarkastamista.

¹⁷ Sinclair 1991, 171.

sanomalehti. Optinen tekstintunnistus, jossa optisenohjelmiston (OCR *optical character recognition*) avulla kuvasta tunnistetaan teksti, asettaa materiaalisia vaatimuksia. Lehtien kirjakkeet ja niiden muotit eivät olleet standardisoituja, huokoinen paperi on imenyt mustetta eri tavoin kuin hiottu paperi, ja sivujen mittasuhteet ovat vaikuttaneet siihen, miten isolla tai pienellä kirjasinkoolla teksti on painettu. Myös paperin väri ja laatu on vaikuttanut kuvattujen sivujen tulkintaan. Myös itse digitointiprosessiin liittyy lähdeteknisiä haasteita verrattuna perinteiseen aineistoon. Aineiston ulkopuolelle on jäänyt aineistoa. Esimerkiksi suomalaisia naistenlehtiä ei pääsääntöisesti ole vielä digitoitu. Lisäksi vain muutamia suomalaisia sanomalehtiä on digitoitu koko julkaisuhistoriansa ajalta. Digitoidun aineiston määrä kasvaa myös jatkuvasti, joten Kansalliskirjaston tietokantaan on voinut korpuksen kokoamisen jälkeen ilmestyä sellaista materiaalia, joka olisi päätynyt korpukseen.¹⁸

Tietoteknisten välineiden käytön asettamista rajoitteista ja aineiston digitaalisuudesta huolimatta katson tutkimukseni kuuluvan lehtiaineistoa historian tutkimuksessa käyttävään tutkimustraditioon. Sanahakujen käyttö aineiston keräämisessä mahdollisti lähteiden löytämisen nopeammin ja suuremmasta massasta kuin manuaalinen lehtien selaaminen olisi koskaan mahdollistanut. Leikekirja toiminto puolestaan mahdollisti korpuksen varman ja selkeän kokoamisen ja säilytyksen Kansalliskirjaston palvelimella.

Lehtiaineiston ohella olen selvittänyt Haapalaisen näkemystä omasta vallankumouksellisuudestaan hänen kirjallisista tuotoksistaan, kuten lyhyestä artikkelista Tapaamisia Leninin kanssa kirjassa *Lenin suomalaisten muistelmissa*¹⁹ ja kirjasta *Suomen työväen ensimmäinen nousu: muistelmia ja katsauksia vallankumousvuoden 1905 tapauksiin Suomessa*²⁰. Kyseiset kirjoitukset Eero Haapalainen on laatinut Neuvostoliitossa, joten on ymmärrettävää, että niissä näkyy paikan ja ajankohdan luoma konteksti, jossa omat toimet ja sosialismin edistäminen epäonnistuneessa vallankumouksessa ovat olleet tärkeämpiä, kuin jos ne olisi kirjoitettu samaan aikaan esimerkiksi Suomessa. Olen lukenut kirjoituksia erityisen lähdekriittisesti löytääkseni niistä eron toiveiden, oman merkityksen kohottamisen ja yleisen kontekstin vaikutuksen joukosta.

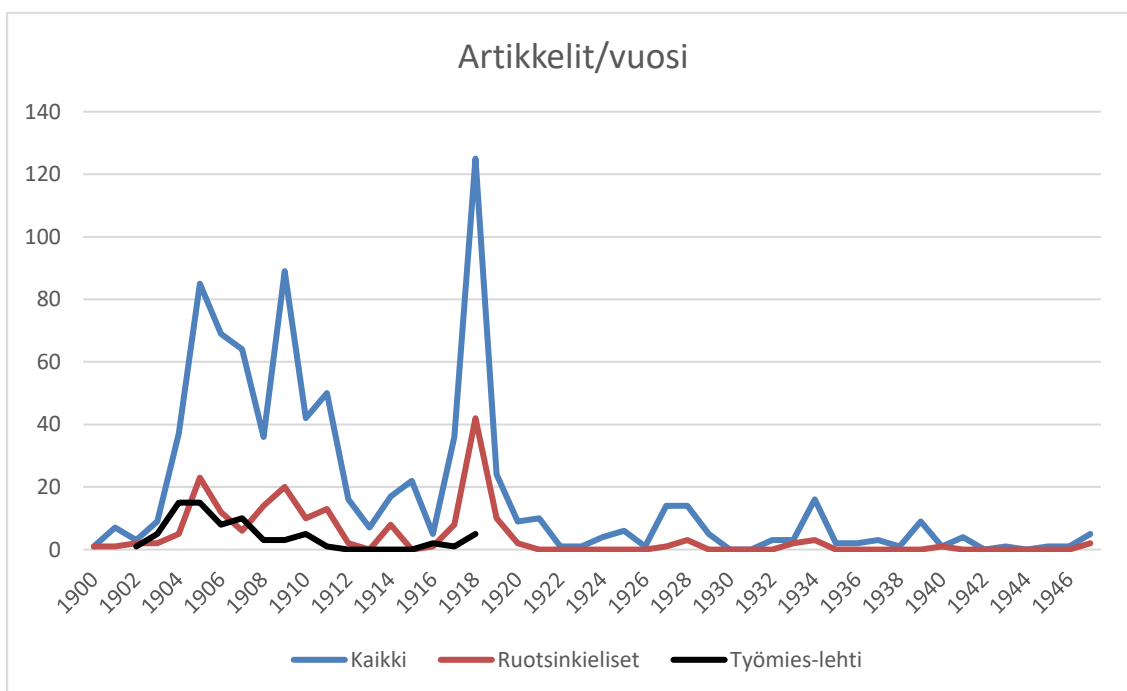
¹⁸ Tolonen & Lahti 2018, 235–240; Hakkarainen et. all. 2022, 105–109.

¹⁹ Haapalainen 1969.

²⁰ Haapalainen 1931.

1.3 Kerätty sanoma- ja aikakauslehtiaineisto

Kerätyn korpuksen ensimmäiset leikkeet ovat vuodelta 1893. Ensimmäisessä leikkeessä kerrotaan ruotsinkielisestä teatteriesityksestä, jossa esiintyi Haapalaisen tuleva puoliso neiti Kosloff. Toisessa löydössä kerrotaan Eero Haapalaisen siskon menehtymisestä höyrylaivojen Runeberg ja Ajax yhteentörmäyksessä. Ensimmäiset kirjoitukset sanomalehdissä itse Eero Haapalaisesta ovat maininnat hänen ylioppilaskirjoituksista vuonna 1901. Kaikkiaan Haapalaiseen liittyviä mainintoja löytyi 902 kappaletta vuosien 1893 ja 2018 väliltä. Keskimäärin mainintoja oli tuolla aikavälillä vuosittain seitsemän kappaletta.

Kaavio 1. Viivadiagrammi Haapalaiseen liittyvistä maininnoista vuosien 1900–1947 välillä.

Löytyneiden artikkelien suuren määrän perusteella Haapalainen oli julkisuuden henkilö omana aikanaan. Maininnat Haapalaisesta painottuvat vuosien 1903 ja 1919 välille kuten kaaviosta 1 on havaittavissa. Keskiarvo edellä mainittujen vuosien välillä on 43 vuosittaista leikettä. Eniten niitä on sisällissodan vuonna 1918 peräti 125 leikettä. Vuosittaisessa jakaumassa erottuvat lisäksi vuosi 1905, jolloin oli suurlakko 85 leikkeellä ja vuosi 1909, jolloin Haapalaisen avioero oli oikeudessa ja hän joutui eroamaan SAJ:n puheenjohtajan paikalta 89 leikkeellä. 1920-luvulla erottuu vuodet 1927 ja 1928, jolloin molempina vuosina on 14 mainintaa Haapalaisesta. Mainintojen lisääntyminen liittyy sisällissodan kymmenvuotismuistamiseen, jonka yhteydessä Haapalainen on mainittu. Vastaavasti vuonna

2018 sisällissodan satavuotismuistamisen yhteydessä hänet on mainittu neljässä artikkelissa, kun edeltävinä 40 vuotena mainintoja on yhteensä vain seitsemässä artikkelissa.

Eniten oli mainintoja työväenlehdissä. *Työmies*-lehdessä oli niitä peräti 75 kappaletta. Seuraavana tulivat *Työ* ja *Kansan Lehti* molemmat 52 maininnalla. Oikeistolehdistä oli eniten mainintoja *Hufvudstadsbladetissa* 37 kappaletta. *Työmies*-lehdessä olleiden mainintojen määrää kuvaava viivadiagrammi ei ole saman muotoinen kaikkien tai ruotsinkielisten mainintojen viivadiagrammin kanssa. Syynä on todennäköisesti *Työmies*-lehden osoittama hienotunteisuus muun muassa Haapalaisen vastoinkäymisten ja erouutisoinnin yhteydessä sekä toisaalta sen runsas ammattiyhdistysuutisten määrä. Eniten *Työmies*-lehdessä oli mainintoja Haapalaisesta vuosina 1904 ja 1905, jolloin hän toimi lehden toimittajana. *Työmies*-lehden viimeinen numero ilmestyi vuonna 1918.

Aineistossa oli kaikkiaan 201 ruotsinkielistä mainintaa. Niistä 19 kappaletta oli Helsingin osoitekalentereista. Ruotsinkielisten artikkelien vuotuisesta määrästä muodostettu viivadiagrammi on lähes saman muotoinen artikkelien kokonaismäärästä muodostetun kanssa ja ruotsinkielisten artikkelien huiput osuvat samoille vuosille kuin artikkelien kokonaismäärässä. Edellä kuvaillut havainnot kertovat aineiston keräämisen onnistuneen. Mahdollisesti digitoidun materiaalin takia ruotsinkieliset maininnat Haapalaisesta loppuvat vuoteen 1947. Aineiston kokonaismäärä ja sen painottuminen Haapalaisen aktiivitoiminnan aikaan Suomessa antaa hyvän pohjan tehdä päätelmiä hänen poliittisesta vakaumuksestaan ja vallankumouksellisuudesta artikkelissa olevien diskurssien kautta.

1.4 Aikaisempi tutkimus ja käyttämäni tutkimuskirjallisuus

Kansanvaltuuskunnan tai punakaartien johtajista muun muassa Kullervo Mannerista²¹, Otto Wille Kuusisesta²² ja Verner Lehtimäestä²³ on kirjoitettu laajat elämäkerrat. Myös Eero Haapalaisen vaiheita on koottuna kolmessa artikkelissa, jotka täydentävät toisiaan. Historiantutkija Hannu Soikkanen (1930–2020) on kirjoittanut Haapalaisen vaiheista kirjaan *Tiennäyttäjät 2 Suomen työväenliikkeen merkkimiehistä Ursinista Tanneriin*.²⁴ Soikkasen

²¹ Lackman 2017.

²² Uitto 2013.

²³ Lehtimäki 2005.

²⁴ Soikkanen 1967.

artikkeli keskittyy Haapalaisen organisointitaitoihin vuoden 1905 suurlakon ja Viaporin kapinan yhteydessä, runsaaseen alkoholin käyttöön ja toimintaan sisällissodassa punakaartin ylipäällikkönä. Teos esittelee myös useita muita Suomen työväenliikkeen merkkihenkilöitä, joiden toiminta keskittyy itsenäistymistä edeltäneisiin ja sitä seuranneisiin tapahtumiin. Soikkanen esittelee Haapalaisen elämänvaiheita kronologisessa järjestyksessä. Se on vuodelta 1967, eikä Soikkasella ole ollut käytössään sitä laatiessaan tarkkoja tietoja Haapalaisen kuolemasta ja elämänvaiheista Neuvostoliitossa.²⁵

Petroskoilainen historiantutkija Irina Takala (1955–) on kirjoittanut Haapalaisesta lyhyen elämäkerrallisen artikkelin Suomen kansallisbiografiaan. Artikkelin selostaa lyhyesti Haapalaisen elämänvaiheet aina kuolemaa myöten. Kirjoittajan kotipaikka näkyy artikkelissa selvästi. Sen painotus on Haapalaisen toiminnassa Neuvostoliitossa.²⁶ Takala on laatinut Haapalaisesta myös luettelomaisen lyhyen henkilökuvauksen kirjan *Финны в Карелии и в России: История возникновения и гибели диаспоры* (Suomalaiset Karjalassa ja Venäjällä: Diasporan syntymisen ja kuoleman historia (käännös kirjoittajan)) liitteeksi. Myös sen painopiste on Haapalaisen toiminnassa Neuvostoliitossa.²⁷ Tutkimuksessani analysoin Haapalaisen vallankumouksellisuutta, johon Takalan ja Soikkasen artikkeleissa ei suoraan oteta kantaa. Ne tarjoavat minulle kuitenkin perustiedot Haapalaisen elämästä ja ovat siten tärkeitä työni kannalta.

Edellä mainittujen kirjoitusten lisäksi Eero Haapalainen mainitaan lukuisissa lehtikirjoituksissa ja tutkimuksissa, jotka käsittelevät 1900-luvun alun poliittista tilannetta. Hänet mainitaan lähes aina käsiteltäessä sisällissotaa, Suomen Sosialidemokraattista Puoluetta tai ammattijärjestöjä 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä.²⁸ Näistä tutkimuksista työni kannalta keskeisimpiä ovat Hannu Soikkasen väitöskirja *Sosialismin tulo Suomeen – ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*²⁹, historiantutkija Antti Kujalan (1948–) tutkimukset *Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus*, jossa hän on tutkinut Venäjän sosialististen puolueiden ja suomalaisen radikalismien välisiä yhteyksiä³⁰ sekä *Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899–1905*, jossa Kujala toteaa

²⁵ Soikkanen 1967, 113–158.

²⁶ Takala 1999.

²⁷ Takala 2002, 111–114.

²⁸ Pro gradu -tutkielmia muun muassa Ailio 1999, Furuholm 2006, Halme 2011 ja Hirvelä 2017.

²⁹ Soikkanen 1961.

³⁰ Kujala 1989.

vallankumouksellisuuden tulleen Suomen työväenliikkeeseen aktiivisesta ja passiivisesta vastarinnasta Venäjän hallitusta vastaan.³¹

Henkilötietolaki määrittelee poliittiset mielipiteet tutkimuksessa sensitiiviseksi tiedoksi.³² Eero Haapalaisen kohdalla ei ole jäänyt epäselväksi mitkä hänen poliittiset asenteensa olivat. Tutkimuksessani käytettävä tieto löytyy julkisista ja julkistetuista tiedoista, rekisteri- ja asiakirja-aineistosta ja arkistoaineistosta.³³ Toimiessaan julkisuudessa Haapalainen antautui itse julkiselle tarkastelulle ja siksi häntä voi tutkia eri tavoin kuin ihmistä, joka ei ole esiintynyt julkisuudessa.³⁴ Käsittelen tutkimuksessani oman aikansa julkisuuden henkilöä, jonka elämää ja siinä tapahtuneita epäonnistumisia ja kömmähdyksiä on aikanaan riepotelu julkisuudessa. Vaikka tapahtumien kohteet ovat itse kuolleet saattaa elossa olla henkilöitä, joita tapahtumien esiin tuominen voi loukata. Noudatan tutkimuksessani ohjeita tutkimuseetiikasta ja hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Tutkimuksen eettisyyden huomioimisessa käytän apuna historiantutkijoiden Anu Koskivirran, Satu Lindmanin ja Jari Eilolan toimittamaa kirjaa *Historiantutkimuksen etiikka* (2017). Käsittelen ja selostan tapahtumat neutraalisti sellaisinaan niitä enempää riepottelematta huomioiden lähdekritiikin ja lähteiden mahdolliset tarkoituksperät lausumilleen. Tapahtumat, jotka liittyvät Haapalaiseen ja sisällissotaan ovat edelleen mielipiteitä jakavia aiheita. En ole anonymisoinut Haapalaisen kohtaamia tai hänestä lausumia antaneita ihmisiä, sillä se voisi vaikuttaa tutkimukseni ymmärrettävyyteen ja todistusvoimaan.

1.5 Menetelmällinen viitekehys ja tutkimusmetodi

Tarkasteltaessa yksittäisen henkilön toimintaa 1900-luvun alun kontekstissa, Eero Haapalainen tulee nähdä sekä omana itsenään että oman ryhmänsä edustajana. Eero Haapalaisen omat sekä osana ryhmää tekemät ratkaisut on kuitenkin vaikea erottaa toisistaan. Poliittisen historian tutkija Jaakko Paavolainen (1926–2007) on todennut jo vuonna 1986 ettei tutkijalla ole mitään valmista mallia, jolla erottaa yleisen ja yksilön suhteeseen liittyvät ongelmat.³⁵ Tuota suhdetta on pyritty ratkaisemaan erilaisilla metodeilla.

³¹ Kujala 1996.

³² Kokko 2017, 72.

³³ Vainio-Korhonen 2017, 37.

³⁴ Vainio-Korhonen 2017, 32.

³⁵ Paavolainen 1986, 204–205.

Historiantutkimuksessa alettiin keskustella vuosituhanen vaihteen tienoilla elämäkerrallisesta käänteestä. Se oli kuitenkin otettu käyttöön jo 1970-luvun alussa sodan jälkeisen tutkimuksen lähestyessä tavallista ihmistä ja hänen arkeaan. Henkilöihin ja henkilöön kohdistuva tutkimus on usein kohdistunut sodan johtajiin, kulttuurihenkilöihin sekä yhteiskunnallisen elämän ja politiikan ylätasen toimijoihin. Heidän ohella on varsinkin viime vuosina tutkittu naisia, tavallisia vähän tunnettuja ihmisiä ja heidän elämäänsä.³⁶ Tutkimusten tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystämme menneisyyden kompleksisuudesta.³⁷ Esimerkiksi Paavolainen toteaa, että henkilöhistoriallista tutkimusta tekevän on oivallettava juuri ne alueet, joilla kohteena oleva henkilö on parhaimmillaan. Hänen mukaansa juuri nämä alueet paljastavat eniten henkilöstä ja näiltä alueilta löytyy myös henkilön historiallisen vaikutuksen ydinalue. Paavolaista mukailleen kokonaiskuva Eero Haapalaisesta ei ole ainoastaan kaikkien kokonaisuusien summassa vaan myös niiden keskinäisessä hierarkiassa.³⁸

Vallankumouksellisuus ja sen eri ilmentymät ovat näin ollen osa Haapalaisen ydinaluetta.

Yksilöstä yleiseen suuntautuvaa tutkimusta on uudemmassa historiantutkimuksessa pidetty perusteena yksilöstä kertovassa henkilötutkimuksessa. Krohnin sisaruksia tutkinut kulttuurihistoriantutkija Maarit Leskelä-Kärki (1973–) on perustellut yksilöstä kertovaa tutkimusta yleisesti käytetyllä ”ikkuna menneisyyteen” -käsitteellä, jolla hän tarkoittaa menneisyyden tapahtumien ja merkitysten tutkimista yksittäisten ihmisten kautta.³⁹ Tutkimukseni on tässä suhteessa näkökulmaltaan samanlainen. Yksilöön kohdistuvan tutkimuksen koetaan voimakkaasti liittyvän yksilön ja yhteisön monisyiseen vuorovaikutteisuuteen.⁴⁰

Henkilöhistoriallisen otteen lisäksi tutkimukseni on aatehistoriallinen. Aatehistoriallisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta siitä miten eri aatteet ovat syntyneet, ja mikä on niiden suhde oman aikansa elämään ja ympäristöön. Sen puitteissa on tutkittu suurmiehiä, kansaa ja sen erilaisia osia, lyhyen aikavälin mielipiteitä, asenteita ja käsityksiä tai pitkän aikavälin kehitysilmioita ja henkisiä suuntauksia kuten valistus ja romantiikka.⁴¹ Aatehistoriallinen tutkimus kiinnittää huomion siihen, miten ajattelu ja toiminta ovat yhteydessä tilanteisiin ja

³⁶ Esim. Irma Sulkunen: *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla*; Eva-Helen Ulvros: *Kvinnors röster: Livsöden från det moderna Sveriges framväxt*; Laure Adler: *Marguerite Duras*.

³⁷ Caine 2010, 23.

³⁸ Paavolainen 1986, 203–207.

³⁹ Leskelä-Kärki 2006, 24.

⁴⁰ Caine 2010, 116–117.

⁴¹ Hakosalo 2017, 426–430.

kontekstiin. Se pyrkii jäljittämään asioille annettuja merkityksiä ja kuvaamaan niitä.⁴²

Ymmärtääkseni Eero Haapalaisen ajattelua olen tutkinut hänen elämänsä. Tutkimuksessani tutkitaan historiaa aatteiden kautta. Tarkastelen sitä mistä hän sai ideansa ja ketkä olivat hänen esikuviaan.

Tutkimukseni edustaa osin myös uutta sotahistoriaa tutkiessani Haapalaista, joka osallistui 1900-luvun alun kriisiajan kansalliseen vastarintaan ja oli sisällissodan punaisen osapuolen yksi johtohahmoista. Tutkin yhtä toimijaa tilanteessa, joka lopulta eskaloituu sisällissodaksi. Tutkimukseni ei arvota eri näkökantoja vaan analysoin diskursseja niiden omassa kontekstissaan. Tarkastelen, mitä pakkoja ja valinnan mahdollisuuksia Haapalaisella on kussakin historiallisessa tilanteessa ollut. Suomalaiseen historiantutkimukseen uusi sotahistoria tuli historiantutkimuksen alkaessa tutkia sotia ja niiden seurauksia historiantutkimuksen menetelmillä. Samalla pyrittiin tuomaan tavallisten ihmisten ja naisten toimintaa sodassa tutkimuksen piiriin.⁴³

Tutkimusmetodinani tutkimuksessani käytän lähilukua (*close reading*) ja diskurssianalyysiä. Lähiluku on aineiston mahdollisimman intensiivinen ja yksityiskohtainen lukumenetelmä, jonka avulla voidaan etsiä ja löytää teemaan perustuvia tai sille ominaisia aineksia ja joka mahdollistaa myös tutkijan omien tulkintojen tarkastelun. Aineisto voi olla muutakin kuin kirjoitettua tekstiä.⁴⁴ Omassa työssäni se on tekstin ohella niihin liittyviä kuvia. Lukiessani sanomalehtiartikkeleita olen asettanut tekstille kysymyksiä havaitsemistani malleista, erityisesti miten ja miksi, sen sijaan että olisin kysynyt vain mitä.

Diskurssianalyysissä käytän apuna Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teosta *Diskurssianalyysi*. Minulla on samankaltainen käsitys diskurssianalyysistä kuin teoksen kirjoittajilla. Se on menetelmä kielenkäytön ja muiden merkityksellisten toimintojen tutkimiseksi. Analyysissä pureudutaan syvällisesti siihen, miten sosiaalinen todellisuus tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.⁴⁵

⁴² Hyrkkänen 2002, 24, 55, 57.

⁴³ Esim. Kinnunen Tiina ja Kivimäki Ville toim. *Ihminen sodassa: suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*.

⁴⁴ Pöysä 2015, 26–33; Kortekallio & Ovaska 2020, 52–69.

⁴⁵ Jokinen et al. 2016, 17.

Diskurssianalyysi käsittää nykyisin useita erilaisia teoreettisia tutkimustapoja ja teorioita. Tässä työssä hyödynnän eniten diskurssien sitoutumista tilanteisiin ja niiden kontekstuaalisia merkityksiä yhdessä kriittisen diskurssianalyysin tapaan ymmärtää konteksti yhteiskunnallisena ja historiallisena toimintaympäristönä. Käytän tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä tietoja Haapalaisen elämänvaiheista ja yhdistän niitä lähteissäni oleviin tietoihin ja diskursseihin tapahtumista. Tutkin artikkelien ja kuvien teemojen ja tekstin itsensä ohella tekstien kontekstia sekä sitä, miksi jotakin on lausuttu. Teoksen *Diskurssianalyysi* kirjoittajien mukaan kriittisessä diskurssianalyysissä käsitteet kuten ideologia, valta, ideologiset käytännöt, valtasuhteet, hegemonialliset diskurssit ja vaiennetut äänet ovat latautuneita. Diskurssi on tällöin väline tiettyjen poliittisten päämäärien ajamiseen.⁴⁶ Tämä näkyy myös oman aineistoni analyysissä.

Tarkoitukseni ei ole esittää vain aineistoa uudessa järjestyksessä, vaan tuoda esille ideologioita sekä valtasuhteisiin ja yhteyksiin liittyviä diskursseja. Tiedostan kuitenkin tekeväni valintoja oman ajatteluni ja aikaisemman kulttuurisen ja historiallisen tuntemukseni pohjalta. Myös etäinen sukulaisuuteni Eero Haapalaiseen⁴⁷ ja oma työurani sisällissodan valkoisen armeijan jatkeen eli puolustusvoimien palveluksessa, antaa tutkimukselleni oman lisänsä ja selittää osaltaan mielenkiintoani tutkimuksen aiheeseen. Kiinnostukseni historiantutkimukseen on puolestaan syntynyt sukututkimuksen kautta.

Historiantutkijat ovat pyrkineet objektiivisuuteen, mutta selittävät tapahtumia aina oman aikansa ja toimintaympäristönsä näkökulmasta. Myös tässä tutkimuksessa eri aikakausien tutkimuskirjallisuus ilmentää sitä oman aikansa ilmapiiriä, jossa ne on kirjoitettu. Tutkimukseni on historiantutkimuksen perinteiseen tapaan lähderiippuvainen. Tutkiessani vallankumouksellisuutta, olen pyrkinyt käyttämään lähdeaineistoa ja tutkimuskirjallisuutta mahdollisemman monipuolisesti etsien merkkejä tutkimuksen kohteen omista teoista ja sanoista sekä häntä ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin diskursseista. Tekemilläni valinnoilla olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseni kohdetta mahdollisimman moni- ja tasapuolisesti löytääkseni hänestä aikaisemmin piilossa tai huomaamatta jääneitä seikkoja.

⁴⁶ Jokinen & Juhila 2016, 301. Esimerkkinä diskurssianalyttisesti orientoituneet feministiset tutkimukset.

⁴⁷ Eero Haapalainen oli isoäitini serkku.

2 Sosialismi ja vallankumouksellisuus Suomessa

Tutkiessani Eero Haapalaisen vallankumouksellisuutta hänen henkilöhistorian ja siihen liittyvien hänen omien ja häntä ympäröivän yhteiskunnan diskurssien kautta on syytä ensin tarkemmin määritellä mitä vallankumouksellisuudella tarkoitetaan. Tässä luvussa esittelen aatehistorian kautta ajankohdan ajatuksia, jotta voin myöhemmin selittää Haapalaisen puheita, kirjoituksia ja tekoja. Ymmärtääksemme Haapalaisen ajatuksia on syytä tutustua tarkemmin työväenliikkeen tuloon Suomeen ja muutamiin Karl Kautskyn, jonka kirjoitusten välityksellä sosialismi tuli Suomeen, ajatuksiin vallankumouksesta.

2.1 Vallankumouksellisuus

Vallankumoukselle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Sen nykyinen käyttö erilaisissa yhteyksissä kuten seksuaalinen vallankumous tai kulttuurivallankumous selittää, ettei ole yksinkertaista määritelmää, joka soveltuisi kaikkiin tapauksiin. Siitä huolimatta on selvää, että vallankumous on poliittinen käsite.⁴⁸

Risto Alapuro viittaa vallankumousta käsitellessään saksalaisen historiantutkijan Reinhard Koselleckin ajatuksiin käsitteeseen liittyvästä historiallisuuden ja edistymisen kokemuksesta, josta Koselleck käyttää nimitystä temporalisaatio. Temporalisaatiolla Koselleck tarkoittaa toiminnan sijoittumista tai ohjelmoitumista ajassa. Ranskan vallankumouksen myötä *La Revolution* -sana sai merkityksen ja yhteyden jopa edistykseen ja historian liikkeeseen yleensä.⁴⁹ Samalla tavoin on ymmärrettävissä positiivista elämänmenoa kuvaavaksi termi teollinen vallankumous, joka mielletään usein tapahtunutta laajaa yhteiskunnallista, taloudellista ja teknologista muutosta ensiksi 1700- ja 1800-lukujen Britanniassa kuvaavaksi termiksi.⁵⁰ Muita vastaavia suurta muutosta kuvaavia vallankumous sanan käyttöjä on esimerkiksi kulutuksen vallankumous, jolla tarkoitetaan kahvin, tupakan, kankaiden tai aterimien kulutuksen ja kysynnän suurta kasvua 1600–1750-lukujen aikana.⁵¹ Omassa tutkimuksessani pitäydyn kertomaan vallankumouksesta yhteiskunnallispoliittisena muutoksena.

⁴⁸ Almond 1999, 8–9.

⁴⁹ Alapuro 2003, 519.

⁵⁰ Almond 1999, 15.

⁵¹ Stark 2017.

Yhteiskunnallispoliittinen muutos voi tapahtua rauhanomaisesti ikään kuin itsestään. Tällainen muutos on esimerkiksi länsimaissa tapahtunut syntyvyyden lasku. Yleensä yhteiskunnallispoliittinen muutos yhdistetään suuriin kriiseihin, kuten sodat tai suuri lama. Tällöin ajatellaan, että ihmisillä on valmius muuttaa ajatteluaan ja tapojaan vasta pakottavassa tilanteessa. Tällainen on vallansiirto, joka tapahtuu laajan ihmisyyteen, kuten kansan tai valtion kansalaisten syrjäyttäessä hallitsijansa tai hallituksensa. Vallankumouksiin liittyy yleensä levottomuuksia kuten väkivaltaisia mielenosoituksia, teloituksia tai sotia. Vallan kumoamiseen liittyy myös vallan pois ottaminen lopullisesti. Vallankumous on koko poliittiseen järjestelmään ja sen perusteisiin kohdistuva hyökkäys ja muutos. Kapinalla on merkitys vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja sen lakeja rikkovana, lainvastaisena esivallan uhmaamisena, joka jää järjestelmän puitteisiin. Kapinassa taistelu, vastarinta tai tottelemattomuus ei välttämättä saavuta tavoitettaan.⁵²

Tutkimukseni päähenkilö on ollut aktiivisesti mukana kahdessa Suomea koskevassa vallankumouksessa. Ensimmäinen näistä on vuoden 1905 vallankumous, jolloin Venäjällä siirryttiin perustuslailliseen hallintotapaan. Suomessa samana vuonna tapahtuneen suurlakon seurauksena maahan saatiin eduskunta, yleinen ja yhtäläisen ääni- ja vaalioikeus sekä sanan-, paino-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus.⁵³ Toisena on mainittava vuonna 1917 Venäjällä tapahtuneet helmikuun ja lokakuun vallankumoukset, joissa ensin mainitussa keisarinvalta kukistui ja valta siirtyi väliaikaiselle hallitukselle. Lokakuun vallankumouksessa bolševikit kaappasivat vallan väliaikaiselta hallitukselta, mikä johti lopulta Neuvosto-Venäjän perustamiseen.⁵⁴ Venäjän vallan heikennyttyä vuoden 1917 lopulla Suomi sai tilaisuuden itsenäistyä. Myös Suomen vuoden 1918 tapahtumista käytetään usein nimitystä Suomen työväen vallankumous.⁵⁵

Vallankumoukseen osallistuvat yleensä taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevat ja ne, jotka kokevat vallitsevan tilanteen jatkuessa menettävänsä eniten. Myös sitoutuminen uuteen on eräs vallankumouksellisen perusominaisuuksista. Toimintaa motivoivana tekijänä voi puolestaan olla vahva poliittinen usko yhdessä kunnianhimon ja parempien elinolosuhteiden toivon kanssa. Myös uudet aatteet tai hallituksen suorittama vaino esimerkiksi uskonnollisten

⁵² Alapuro 2003, 525.

⁵³ Almond 1999, 118–120.

⁵⁴ Almond 1999, 122–128.

⁵⁵ Rinta-Tassi 1986, 104.

tai kansallismielisten mielipiteiden tukahduttamiseksi voivat niin ikään toimia vallankumouksellisen toiminnan laukaisevana tekijänä. Syyt tukea vallankumouksellista liikettä ovat usein yksilöllisiä. Syynä voi olla esimerkiksi halu kostaa poliittisille vastustajille tai ystäväpiiriin kuulumisen vallankumoukselliseen liikkeeseen ja ajautuminen mukana toimintaan. Vallankumoukselliset ovat yleensä valmiita vaarantamaan oman ja muiden elämän ihanteidensa puolesta. He myös ovat harvoin valmiita sovittelemaan tai kompromisseihin.⁵⁶

Toisaalta huonossa taloudellisessa tilanteessa olevat ja ilman toivoa paremmasta tulevaisuudesta olevat harvoin tai tuskin koskaan tekevät vallankumousta.

Vallankumoukselliseksi muuttumisen taustalla eivät ole odotukset paremmasta vaan sen sijaan pelko tilanteen muuttumisesta pahemmaksi.⁵⁷ Kansallismielisyys, halu päästä eroon diktatuurista ja sosialismin erimuodot, joihin sisältyy vaurauden uudelleen jakaminen ovat olleet useiden vasemmistolaisien vallankumousten moottorina.⁵⁸

2.2 Kautskylaisuus ja työväenliikkeen kehitys

Työväenliike alkoi Suomessa 1800-luvun lopulla työnantajien ja sivistyneistön aloitteesta. Sen tavoitteena oli vähentää teollistumisen aiheuttamia ongelmia työväestön parissa yhteisellä järjestäytymisellä työnantajien kanssa ja siten estää työväestön radikalisoitumista. Malli toiminnalle tuli Ruotsista. Liikkeen perustajana toimi helsinkiläinen huonekalutehtailija⁵⁹ Viktor von Wright (1856–1934), joka perusti Helsingin työväenyhdistyksen ja toimi sen puheenjohtajana vuosina 1883–1896. Liikkeestä käytetään sen perustajan mukaisesti nimitystä wrightiläinen työväenliike. Tosin suurin osa sen jäsenistä ei todellisuudessa kuulunut työväestöön. Varhaista työväenliikettä voi pitää ensi sijassa raittiusliikkeenä, jonka toiminta keskittyi uskonnollis- ja isänmaallissävytteiseen raittiusvalistukseen. Se pyrki kohentamaan työväestön asemaa yhteistoiminnassa sivistyneistön kanssa, mikä mahdollisti myös työnantajille liikkeen valvonnan ja ohjaamisen. Työväestön omaehtoisen järjestäytymisen lisääntyessä ja sosialismin oppien vakiintuessa wrightiläinen työväenliike kuihtui.⁶⁰

⁵⁶ Almond 1999, 20–23; DeFronzo 2007, 10–11, 25.

⁵⁷ Almond 1999, 20–23; DeFronzo 2007, 10–11, 25.

⁵⁸ DeFronzo 2007, 26.

⁵⁹ Eräissä lähteissä puhutaan myös paju- ja rottinkitehtailijasta. Ks. esim. Rasila 1982, 148; Hanski 2000.

⁶⁰ Rasila 1982, 148–149; Hanski 2000; Perko 2022, 51–52.

Ratkaisevan sysäyksen tälle antoi Tampereella 9.7.1896 pidetty toinen työväenyhdistyksen edustajainkokous.⁶¹ Kokouksen ehdotuksiin kuului muun muassa äänioikeuskysymys eli aikaisemman omaisuuden perustuvan äänimäärän vaihtaminen ääni per henkilö järjestelmään. Keskustelun jälkeen työväenyhdistyksen edustajainkokous esitti lopulta äänioikeuden rajaksi porvarissäädyn edustajien valinnassa 400 markkaa ja talonpoikaissäädyn edustajien valinnassa 200 markkaa verotettavaa tuloa kunnallisverotuksessa. Sotilaita tai palvelijoita ei esityksessä mainittu lainkaan. Näin ollen seuraavissa vuoden 1897 valtiopäivävaaleissa omaisuus ratkaisi sekä äänestysoikeuden että yksittäisen henkilön käytössä olevan äänimäärän.⁶²

Äänioikeuden ohella myös päivittaisen työajan pituus oli työntekijöille tärkeä kysymys. Asiasta ei ollut lainsäädäntöä. Työpäivät saattoivat olla 12 tai jopa 15 tunnin mittaisia. Yhdistys ryhtyi ajamaan asiaa lakkojen avulla. Mallia lakkoihin oli saatu Ruotsista, jossa Sundsvallin sahoilla vuonna 1879 oli suuri lakko. Suomessa työajan säätelyä lähti ensimmäisenä ajamaan Helsingin kaupungin rakennustyöläiset vuonna 1896, vaatien 10 tunnin työpäivää. Samana vuonna myös Helsingin kaupungin muurarit yrittivät saada itselleen 10 tuntisen työpäivän, jossa suutarit lopulta onnistuivat ensimmäisenä. Seuraavana vuonna myös kaupungin rakennustyöläiset saavuttivat tavoitteensa. Lakot saivat työnjohdon ja yritysten omistajat erkaantumaan työväenliikkeestä. Samalla se muuttui yhä enemmän työntekijöiden omaehtoiseksi toiminnaksi.⁶³

Sosialismi syntyi teollisen vallankumouksen vastareaktiona Euroopassa. Se oli vastareaktio sille, että tuotantovälineet omistavan luokan varallisuus kasvoi suhteessa tehtaissa työskentelevien työntekijöiden oloihin. Sosialismin pyrkimyksenä oli parantaa työntekijöiden asemaa tuotantovälineiden yhteisomistuksella. Aate oli Euroopassa kehittynyt 1800-luvun puolivälistä saakka.⁶⁴ Merkittävimmät muotonsa tieteellinen sosialismi sai saksalaissyntyisen yhteiskuntafilosofi Karl Marxin (1818–1883) ja saksalaissyntyisen filosofin Friedrich Engelsin (1820–1895) yhdessä vuonna 1848 kirjoittaman *Kommunistisen manifestin* myötä. Manifesti oli ilmestynyt ruotsiksi jo muutama kuukausi saksankielisen laitoksen

⁶¹ Soikkanen 1961, 21–27; Meinander 2010, 159; Ekman 2017, 27–31, 46.

⁶² Ekman 2017, 46.

⁶³ Ekman 2017, 46.

⁶⁴ Sombart 1919, 21; Dagger & Ball 2024.

julkaisemisen jälkeen ja se tunnettiin Ruotsissa vuosisadan vaihteessa jo sangen hyvin. Suomeksi teos käännettiin vasta vuonna 1906.⁶⁵ Suomessa oli toki myös ruotsinkielisiä työläisiä ja sivistyneistöä, jotka tutustuivat Marxin ajatuksiin jo ennen sitä. Suomeen Marxin ajatukset tulivat itävaltalais-tsekkiläisen taloustieteilijä Karl Johann Kautskyn (1854–1938) kautta. Kautsky oli yksi vuonna 1892 Saksan sosialidemokraattien (SPD) puoluekokoukseen laaditun *Erfurtin ohjelman* laatijoista.⁶⁶

Karl Kautsky kirjoitti paljon vallankumouksesta ja vallankumouksellisuudesta, ja hänen käsityksensä erosivat osittain Marxin alkuperäisistä ajatuksista. Kautsky tunnettiin evoluutionäkemyksestä, uskosta siihen, että sosialismi voisi kehittyä vallankumouksellisesti ilman verenvuodatusta. Hän uskoi, että kapitalismi kriisiytyisi väistämättä omien ristiriitojensa vuoksi, ja sosialismi kehittyisi vähitellen parlamentaarisen toiminnan ja poliittisen evoluution kautta. Kautsky korosti vallankumouksen sijaan luokkayhteistyötä ja parlamentaarista toimintaa ilman suoraa konfliktia kapitalistien kanssa. Hän painotti demokraattisten instituutioiden merkitystä sosialismin saavuttamisessa. Työväenluokan oli työskenneltävä demokraattisten instituutioiden kautta saavuttaakseen tavoitteensa.⁶⁷

Kautsky uskoi, että työväenluokan tulisi osallistua porvarillisiin hallituksiin ja demokraattisiin instituutioihin saadakseen aikaan sosiaalisia ja taloudellisia muutoksia. Tämä näkyi erityisesti *Erfurtin ohjelmassa* (*Das Erfurter Programm* 1892), jossa Kautsky ei hylännyt vallankumouksen käsitettä, vaan liitti sen vahvasti osaksi demokratiaa. Vallankumous ei vaatinut väkivaltaisuutta tai verenvuodatusta, vaan vallankumouksellisen muutoksen tuli tapahtua demokraattisten periaatteiden pohjalta, ja työväenluokan tuli osallistua aktiivisesti tähän demokraattiseen prosessiin.⁶⁸

Kautskyn ajatukset muuttuivat teoksessa *Die soziale Revolution*, joka ilmestyi vuonna 1902. Se suomennettiin nimellä *Yhteiskunnallinen vallankumous* vuonna 1906. Kirjan nimen mukaisesti Kautsky korosti teoksessa vallankumousajatusta. Se oli myös alkupiste

⁶⁵ Kääntäjänä N. R. af Ursin.

⁶⁶ Kautsky & Kari 1907; Soikkanen 1961, 28–31; Ekman 2017, 42–43.

⁶⁷ Gronow 2020, 66–72.

⁶⁸ Soikkanen 1961, 236.

väkivaltaiselle vallankumouksen ja toiminnan ajatukselle.⁶⁹ Kautskyn vuonna 1909 ilmestyneestä *Der Weg zur Macht (Tie valtaan)*, tuli Suomen sosialidemokraattisen puolueen vallankumousopas. Siinä Kautsky ohjeisti, että ratkaiseva voitto saavutettaisiin käyttäen ”taloudellista lainlaadintaa” ja ”siveellistä painostusta”. Hän ei pois sulkenut ”veristä yhteenottoa”, vaikkei pitänyt sitä todennäköisenä. Kautsky nimesi toimintaperiaatteen ”rauhalliseksi luokkataistelumenettelytavaksi”, jonka keinoihin kuuluivat lakot, mielenosoitukset ja sosialismin sanoman levittäminen oman sanomalehdistön välityksellä.⁷⁰

Kautsky ajautui myöhemmin konfliktiin muun muassa Vladimir Leninin (1870–1924) ja Rosa Luxemburgin (1871–1919) kanssa, jotka näkivät hänen käsityksensä liian sovinnollisina kapitalistiselle järjestelmälle. Useat sosialistit syyttivät Kautskya liian reformistisesta ja vähemmän vallankumouksellisesta suuntautumisesta.⁷¹ Kautskyn linja edustikin ajankohdan sosialidemokraattien keskilinjaa. Hänen mukaansa vallankumous syntyisi itsestään, kun ajankohta olisi oikea. Kautskyläisyyttä radikaalimpien bolševikkien⁷² mukaan työväen etujoukon tuli itse kaapata valta. Syynä oli Venäjän taloudellinen kehitys, joka oli hidas eikä sopinut Marxin oppiin. Bolševikit olivat vuoteen 1903 asti jäseninä Venäjän sosialistisessa puolueessa. Vladimir (Iljitš Uljanov) Leninin johdolla he perustivat uuden puolueen, jossa kutsuivat itseään bolševikeiksi. Venäjän sosiaalidemokraattisen työväenpuolueen toinen ryhmä tunnettiin menševikkeinä.⁷³ Kaikki edellä mainitut edustivat marxilaista sosialismia, joka oli perustettu vastustamaan liberalismia ja konservatiivisuutta.⁷⁴

Saksan sosialidemokraattisen puolueen käyttöön ottama *Erfurtin ohjelma* sisälsi sekä periaatteellisen että käytännöllisen osan. Periaatteellisessa osa esiteli sosialismin päämääriä ja käytännöllinen osa sosialidemokraattisen puolueen yhteiskunnalle asettamia vaatimuksia noiden päämäärien saavuttamiseksi. Ohjelmassa Kautsky esitteli myös helpommin ymmärrettävän ja yksinkertaistetun version Marxin ajatuksista. Periaatteellisen osan suomensi

⁶⁹ Kautsky & Tanner 1906; Soikkanen 1961, 236.

⁷⁰ Kautsky & Aarnio 1909; Rinta-Tassi 1986, 20.

⁷¹ Vladimir Lenin kuvaili Kautskya ”luopioksi” pamfletissaan *Proletaarinen vallankumous ja luopio Kautsky*.

⁷² Nimitys tulee venäjän kielen sanasta *bolše / bolšinstvo* enemmän / enemmistö. Lenin alkoi vuoden 1903 sosialidemokraattisen työväenpuolueen puoluekokouksessa kutsua kannattajiaan bolševikeiksi.

⁷³ *Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (bolševikkien) historia. Lyhyt oppikurssi 1949*, 54–55, 161–162.

⁷⁴ Sombart 1919, 21. Lisäksi on mainittava bernsteinilaisuus (saksalaisen Eduard Bernsteinin (1850–1932) mukaan), joka oli kautskyläisyyttä maltillisempi ja halusi muutoksia parlamentaaristen uudistusten avulla.

ensimmäisenä Turun työväenyhdistyksen sihteerinä toiminut opettaja J. K. Kari (1868–1921) vuonna 1899.⁷⁵ Ohjelma herätti suurta mielenkiintoa suomalaisten työväenyhdistysten parissa, joka halusi vaihtaa wrightiläisen työväenliikkeen epämääräisestä ohjelman tähän helpommin samaistuttavaan konkreettiseen ohjelmaan.⁷⁶

Turussa perustetun Suomen Työväenpuolueen ohjelma vuodelta 1899 yhdisti useita vaatimuksia. Ohjelma vaati äänioikeutta kaikille yli 21-vuotiaille sekä yhdistymis-, kokoontumis-, lausunto-, ja painovapautta. Muita tärkeitä vaatimuksia olivat koulupakko ja uskonnonvapaus.⁷⁷ Samanaikaisesti Venäjän viranomaiset pyrkivät sitomaan Suomen suuriruhtinaskunnan venäläistämistoimillaan yhä tiukemmin valtakuntaan. Aikakaudesta on käytetty nimitystä sortokausi. Varsinaisena sortokauden alkuna pidetään vuotta 1899 ja helmikuun manifestia, jonka tarkoituksena oli Suomen oman asevelvollisuusarmeijan lakkauttaminen ja yleisvaltakunnallisten lakien säätämisyjärjestys.⁷⁸ Pitkittänyt sorto- ja venäläistämiskausi päättyi lopullisesti vasta Suomen itsenäistymiseen vuonna 1917.⁷⁹ Suomen Työväenpuolueen perustaminen sai sivistyneistön eroamaan lopullisesti puolueesta. Samalla se esti porvarillisen lehdistön käytön uuden puolueen tiedotusvälineenä.⁸⁰

Suomen Työväenpuolue muutti nimensä Suomen sosialidemokraattiseksi puolueeksi Forssan kokouksessa elokuussa 1903. Samalla puolue virallisesti hyväksyi sosialismin omaksi ohjenuorakseen.⁸¹ Puolue hyväksyi Forssassa ohjelma, joka oli miltei sanasta sanaan *Erfurtin ohjelman* mukainen. Ohjelma oli voimassa aina vuoteen 1952, jolloin se uusittiin.⁸² Kautskyn ajatusten mukaisesti puolueen linjana oli, että työväenliike ottaisi vallan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja parlamentarismia avulla. Saksassa tätä dogmia kutsuttiin ”odottavaksi vallankumoukseksi”⁸³.

⁷⁵ Ks. esim. Aaltonen 1967, 319–359; Sainio 2004.

⁷⁶ Ekman 2017, 43–44.

⁷⁷ Stenius 2003, 351–352; Suomen työväenpuolueen ohjelma 1899.

⁷⁸ Klinge 1997, 344–349, 356–358.

⁷⁹ Meinander 2010, 165.

⁸⁰ Leino-Kaukiainen 1988, 536.

⁸¹ Rasila 1982, 148. Sosialismi voidaan tässä yhteydessä määritellä yhteiskunnalliseksi ja taloudelliseksi opiksi tai aatesuunnaksi, jonka tavoitteena on tuotantovälineiden ja luonnonvarojen ottaminen julkiseen valvontaan tai omistukseen. Sosialismia voidaan siten pitää vastakohtaisena kapitalismille, joka kannattaa yksityisomaisuutta, markkinataloutta ja vapaata kilpailua. Ks. esim. Dagger & Ball 2024.

⁸² Suomen Sosialidemokraattisen puolueen periaateohjelma 1952; *Demokraatti* 28.4.2016, 5.

⁸³ Groh 1973, 36. ("revolutionärer Attentismus"); Rinta-Tassi 1986, 20.

Forssan kokouksen pöytäkirjan perusteella Eero Haapalainen ei osallistunut kokoukseen. On mahdollista, että hän siitä huolimatta oli paikalla. Sen sijaan puolueen pää-äänenkannattajan *Työmies*-lehden päätoimittaja Edvard Valpas oli paikalla ja käytti kokouksessa lukuisia puheenvuoroja. Hän muun muassa vastusti *Erfurtin ohjelman* valitsemista suoraan puolueen ohjelmaksi. Hänen mielestään ohjelma olisi tullut valmistella ensin puoluehallinnossa ja hyväksyä vasta seuraavassa puoluekokouksessa. Lisäksi puolueohjelman laatiminen olisi hänen mukaansa ollut kansan itsensä asia viitaten saksalaisen sosialistin Karl Liebnechtin puheisiin. Valittaessa edustajia puoluehallintoon Valpas kieltäytyi hänelle tarjotusta paikasta ja ehdotti itsensä sijaan lehden toimituksesta A. Palomaata ja Luotoa. Kokousväki torjui Valppaan ehdotuksen. Tosin Palomaa äänestettiin lopulta varajäseneksi puoluehallintoon.⁸⁴

Forssaan kerääntyneet työväen edustajat keskustelivat myös ammattiyhdistysten tilanteesta ja totesivat, että oli vielä liian aikaista perustaa koko maan kattavaa ammattijärjestöä. Lisäksi he totesivat olemassa olevat ammattiyhdistykset liian heikoiksi muutamaa yhdistystä lukuun ottamatta. Syitä olivat niiden vähäinen jäsenmäärää sekä pienet ja osin keräämättä jääneet jäsenmaksut, jotka eivät mahdollistaisi jäsenistön tukemista esimerkiksi lakkotilanteissa. Ammattijärjestön perustamisesta jätettiin kysymys lopulta valiokunnan tutkittavaksi. Valiokunnan mietintö totesi ensiksi, että perustettavaan ammattijärjestöön on mahdollista kuulua myös työväenpuolueen ulkopuolisia osastoja ja liittoja. Se totesi myös, että olisi suotavaa, että ammattiosastot ja -yhdistykset itse liittyisivät ammattijärjestöksi, kun se on niiden puolesta mahdollista. Lopuksi valiokunta pyysi puoluehallintoa tiedottamaan asiasta ammattiliittojen hallintoa.⁸⁵

⁸⁴ *Toisen Suomen Työväen Puoluekokouksen Pöytäkirja 1903.*

⁸⁵ *Toisen Suomen Työväen Puoluekokouksen Pöytäkirja 1903.*

3 Eero Haapalaisen vaiheita

Ymmärtääkseni Eero Haapalaisen tekoja, puheita ja kirjoituksia olen tutkinut tässä luvussa hänen elämän vaiheita. Sitä miten hänestä tuli Eero Haapalainen, jonka jälkipolvet tuntevat. Keskeisiä tapahtumia tässä yhteydessä ovat liittyminen *Työmies*-lehden toimituskuntaan, niin sanotun seppeljupakan yhteydessä osoitettu vanhasuomalaisuus, osallistuminen vuoden 1905 suurlakon ja Viaporin-kapinan tapahtumiin sekä toiminta ammattiyhdistysjohtajana. Näiden tapahtumien yhteydessä ilmenee muun muassa ne henkilöt, joilta Haapalainen sai tärkeimmät poliittiset vaikutteensa. Toisaalta niiden yhteydessä tapahtui myös vastoinkäymisiä, jotka kertoivat Haapalaisen elämänhallinnan vaikeuksista.

3.1 Valppaan vasen käsi ja seppeljupakka

Ensimmäinen Suomessa työväenkysymyksiä pääteemanaan käsitellyt lehti oli vuosina 1884–1886 ilmestynyt *Suupohjan työmies*. Sosialistisia aatteita levittivät ensimmäisinä myös muutamat aikakauslehdet ja kirjat. Tunnetuimpia näistä ovat Minna Canthin ja A. B. Mäkelän Kuopiossa 1889–1890 julkaisema *Vapaita Aatteita* sekä vuodesta 1893 lähtien ilmestynyt vuosikirja *Työväen kalenteri*,⁸⁶ johon myös Haapalainen myöhemmin kirjoitti.⁸⁷ Haapalainen, joka asui ja syntyi samassa pihapiirissä, jossa Minna Canthin (1844–1897) perheen omistama kauppa sijaitsi, ei todennäköisesti ollut suorassa kontaktissa tähän yhteiskunnalliseen vaikuttajaan tai päässyt vierailemaan tämän salonkiin, mutta todennäköisesti Eerolla oli mahdollisuus lukea Canthin tekstejä. Haapalaisen äidin sen sijaan kerrotaan toimittaneen käsitöitä myytäväksi Canthin kauppaan. Työläisperheellä, johon kuuluivat merimiehen ja kirvesmiehen töitä tehnyt isä Aaro⁸⁸ ja ompelijattarena toiminut äiti Miina⁸⁹ sekä kolme sisarta, ei ollut tietävästi muita yhteyksiä Canthiin.⁹⁰

Kuopioon perustettiin Canthin vaikutuksesta vuonna 1892 yhteiskoulu. Se oli tuolloin maan toinen ylioppilastutkintoon tähtäävistä suomenkielisistä yhteiskouluista.⁹¹ Eero valmistui

⁸⁶ Soikkanen 1961, 38–39; Leino-Kaukiainen 1988, 536.

⁸⁷ Soikkanen 1961, 39. Haapalaisen kirjoituksia esim. *Työväen kalenteri* 1.1.1910. 173–178, *Työväen kalenteri* 1.1.1911. 83–95, *Työväen kalenteri* 1.1.1913. 192–208.

⁸⁸ Kirkonkirjoissa isän nimi on Aron Fredrick.

⁸⁹ Kirkonkirjoissa äidin nimi on Wilhelmiina.

⁹⁰ Kuopion tuomiokirkkosrk lastenkirja 1869–1885 (MKO77-114) Sivu 40.

Perheeseen oli kuulunut myös kaksi veljeä, jotka olivat kuolleet jo pienenä ennen Eeron syntymää.

⁹¹ Kuopion (suomalainen) yhteiskoulu 1893–1975.

koulusta ylioppilaaksi vuonna 1901.⁹² Hän opiskeli muun muassa venäjän, saksan, ranskan ja ruotsin kieliä. Lahjakkain Haapalainen oli todistuksen perusteella suomen kielessä.⁹³ Koulun päättyessä hän sai luokkansa ainoana poikana 10 markan stipendin koulukunnan perustamasta H. M. Keisarin Aleksanteri II stipendirahastosta.⁹⁴ Työläisperheelle Eeron koulutus oli varmasti suuri taloudellinen ponnistus. Ilmeisen lahjakkaana poikana hän osallistui kustannuksiin myös itse toimimalla koulun ohella kotiopettajana lankarullatehtailija Saastamoisen lapsille. Saastamoisella oli myös keskeinen osa Haapalaisen opintojen jatkon kannalta, sillä hän sai tältä lainaksi rahaa ylioppilastutkinnon jälkeisiin opintoihin Helsingissä.⁹⁵

Ylioppilastutkinnon jälkeen hän jatkoi opiskelua Helsingin yliopistossa. Ylioppilas Haapalainen kirjoittautui vuonna 1901 Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan.⁹⁶ Ylioppilastutkinto ja yliopistossa suoritettu suullinen kuulustelu antoivat 1900-luvun alussa oikeuden käyttää ylioppilaan arvonimeä ja luvan kirjoittautua yliopistoon. Yliopistokoulutuksen myötä saavutti virkapätevyyden ja tulevaisuuden valtion tai kunnan virkamiehenä, opettajana tai pappina.⁹⁷

Haapalaisen opiskeluajasta yliopistossa on jäänyt sangen vähän merkintöjä. Lehdissä ainoat maininnat ovat hänen suorittama suomen kielen kielikoe joulukuussa vuonna 1902⁹⁸ ja ruotsin koe vuonna 1905⁹⁹. Vielä syyslukukaudella 1903 hänet on merkitty opiskelijaksi Savo-karjalaisessa osakunnassa.¹⁰⁰ Samana vuonna Haapalainen kuitenkin erosi yliopistosta. Todennäköisesti taloudelliset huolet, vanhempien mahdollisuudet tukea opiskelijaa ja kallis elämä suurkaupungissa pakottivat hänet siirtymään opintojen parista työelämään. Oma havaintoni on, että kesken jääneistä yliopisto-opinnoista huolimatta Haapalaisesta syntyi julkisuudessa kuva nuoresta intellektuellista, josta kirjoitettaessa usein käytettiin etuliitettä ylioppilas.¹⁰¹

⁹² *Uusi Savo* 30.4.1901, 2; *Uusi Suometar* 5.6.1901, 3; *Savo-Karjala* 7.6.1901, 2.

⁹³ Kuopion yhteiskoulu Luetteloita 1897–1929 (AP Bd:3).

⁹⁴ Kuopion yhteiskoulu asiakirjoja 1895–1930 (AP Db:2).

⁹⁵ Takala 2002, 111.

⁹⁶ *Suomen yliopiston luettelo 1901*, 35.

⁹⁷ Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011, 226–227.

⁹⁸ *Finlands Allmänna Tidning* 22.12.1902, 1.

⁹⁹ *Suomalainen Wirallinen Lehti* 21.12.1905, 2.

¹⁰⁰ *Suomen yliopiston luettelo 1903*, 32.

¹⁰¹ Esim. *Työmies* 8.1.1904, 2; *Päivälehti* 15.1.1904, 2; *Lahti* 23.12.1906, 3; *Kaikuja Kajaanista* 8.10.1910, 3.

Vuonna 1903 Haapalainen aloitti toimittajana *Työmies*-lehdessä.¹⁰² Lehti oli perustettu vuonna 1895. *Työmies* oli oman aikansa arvostetuin ja suurin työväenlehti Suomessa. Lehti määritteli suurelta osin työväenliikkeen linjan ja asenteen.¹⁰³ Haapalaisen liittyessä lehden toimituskuntaan sen päätoimittajana toimi entinen muurari Edvard Valpas¹⁰⁴ (1873–1937). Hän pyrki luomaan lehdestä sosialidemokraattisen lehden, jossa luokkataistelua ja erottautuminen porvarillisista ryhmistä olivat tärkeällä sijalla. Valpas kannatti myös Suomen itsehallintoa Venäjän alaisuudessa ja jätti valtiollisten kysymysten käsittelyn lehdessä taka-alalle. Hän katsoi, että Suomen jääminen Venäjän alaisuuteen takasi Keisarin yksinvaltaa paremmat mahdollisuudet demokraattisten uudistusten toteutumiselle. Tärkein vaatimus Valppaalle oli äänioikeusvaatimusten hyväksyminen.¹⁰⁵ Vaikutteensa Valpas oli saanut Karl Kautskyltä, joka oli nimenomaan painottanut äänioikeuskysymyksen tärkeyttä työväenliikkeelle.¹⁰⁶ *Työmiehen* toimitus olikin hyvin perillä Kautskyn ajatuksista, sillä sen toimittajat olivat kielitaitoisia ja seurasivat kansainvälistä työväenkirjallisuutta. Lisäksi toimitukseen tuli Kautskyn julkaisema *Neue Zeit*-lehti. Soikkasen mukaan Haapalainen oli uskollinen Valppaan ja samalla myös Kautskyn linjan noudattaja.¹⁰⁷

Ajan tapaan lehden sisällöstä vastasi päätoimittaja. Näin ollen Haapalaisen kirjoituksia on miltei mahdotonta tunnistaa lehtien artikkelien joukosta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, joissa esiintyy nimikirjaimet E.H.¹⁰⁸ Lisäksi Haapalainen esiintyy koko nimellään osassa lehden vastineita ja ilmoituksia.¹⁰⁹ Hänet mainitaan ensimmäisen kerran lehden toimittajana Helsingin ravinto-osuuskunnan suunnitteluun liittyvästä tilaisuudesta tehdyssä artikkelissa lokakuussa 1903. Haapalainen piti tilaisuudessa alustuksen osuustoiminnan kehityksestä ja merkityksestä.¹¹⁰ Joulukuussa 1903 *Työmies*-lehdessä on puolestaan ilmoitus vaalikokouksesta, jonka alustajina toimivat Edvard Valpas tittelillä toimittaja ja Eero

¹⁰² *Uusi Suometar* 25.12.1903, 3.

¹⁰³ Leino-Kaukiainen 1988, 536–539, 541.

¹⁰⁴ Edvard Hänninen käytti nimeä Valpas ja Valpas-Hänninen. Hän toimi *Työmies*-lehden päätoimittajana vuosina 1901–1918. Valpas kuului merkittäviin Suomen työväenliikkeen alkukauden johtajiin. Ks. Sainio 2001d.

¹⁰⁵ Leino-Kaukiainen 1988, 541.

¹⁰⁶ Soikkanen 1961, 121.

¹⁰⁷ Soikkanen 1961, 165–166.

¹⁰⁸ Kapinaliikkeen alkuvalmistelut, sen kehitys ja leviäminen tammikuun 31 päivään 1918, 82. Esim. *Työmies* 15.1.1904, 1; *Työmies* 29.11.1904, 3; *Työmies* 7.12.1904, 4; *Työmies* 28.12.1917, 5.

¹⁰⁹ Esim. *Sorretun Voima* 10.5.1915, 3–4; *Oulun Sanomat* 13.11.1915, 1.

¹¹⁰ *Työmies* 12.10.1903, 2.

Haapalainen tittelillä ylioppilas.¹¹¹ Haapalainen liittyi samana vuonna Suomen Sosialidemokraattiseen puolueeseen¹¹², jonka äänenkannattaja *Työmies*-lehti oli.

Joulukuussa 1903 lehti sai lakkautusuhkauksen sen palstoilla esiintyneiden mielenosoituskehoitusten vuoksi. Kirjoituksissa arvosteltiin Tuusulan kuntakokouksien saamia sakkoja sen kieltäytyttyä valitsemasta lisäjäseniä kutsuntalautakuntaan. *Työmiehen* kirjoituksissa vaadittiin sakkojen maksajiksi päätöksen tekoon osallistuneita. Kirjoituksista toinen oli otsikoitu ”Toisen housuilla tuleen”.¹¹³ Juttujen kirjoittamisesta syytettiin kahta vuotta myöhemmin lehden toimitukseen vuoden 1903 aikana liittynyttä vanhasuomalaista Haapalaista.¹¹⁴ Vuoden 1904 maaliskuussa lehteä kiellettiin käsittelemästä sosialidemokraattista puoluetta, koska sellaista ei virallisesti ollut Suomessa. Lehti otti nämä määräykset huomioon kirjoituksissaan.¹¹⁵ Valppaalle oli tärkeämpää säilyttää järjestönsä ja lehensä kuin vastustaa venäläistä hallitusvaltaa.¹¹⁶

Haapalaisen ja Valppaan suhde oli värikäs ja monimuotoinen. Tämä käy ilmi muun muassa niin sanotusta seppeljupakasta, jonka yhteydessä Valpas ensin puolusti *Työmies*-lehden kirjoituksissa Haapalaista ja myöhemmin oli valmis erottamaan hänet sekä lehden toimituksesta että SDP:stä. Kirjoitusten taustalla oli Suomen suuriruhtinaskunnan keisarillisen senaatin prokuraattori Johan Johnssonin (v.1904 Eliel Soisalon-Soininen) salamurha 6.2.1905. Teon tekijä oli ylioppilas Leonart Hohenthal. Lainvalvonnan ja viranomaisten toimien lainmukaisuuden valvonnasta vastaavana ylimpänä henkilönä Soisalon-Soinisen katsottiin edustavan venäläistä sortovaltaa ja luonnolliseksi vastarinnan kohteeksi. Aktivistit pitivät häntä liian myöntäväisenä venäläisiä kohtaan. Soisalon-Soininen kuului vanhasuomalaiseen puolueeseen eli suomettarelaisiin.¹¹⁷

Savo-karjalainen osakunta esitti 10.3.1905 pitämässään kokouksessa, että se laskisi seppeleen Soisalon-Soinisen hautajaisissa. Esityksen taustalla oli Soisalon-Soinisen aikaisempi kuuluminen osakuntaan. Äänestyksen jälkeen seppelettä ei kuitenkaan päätetty laskea. Tieto siitä, että Haapalainen oli kannattanut esitystä vuoti *Helsingin Sanomille* ja sitä kautta myös

¹¹¹ *Työmies* 2.12.1903, 2.

¹¹² Takala 1999.

¹¹³ *Työmies* 19.10.1903, 2.

¹¹⁴ *Helsingin Sanomat* B-numero 8.10.1905, 3; Soikkanen 1961, 211; Kujala, 1995, 203.

¹¹⁵ Leino-Kaukiainen 1988, 541.

¹¹⁶ Kujala 1989, 115.

¹¹⁷ Soikkanen 1967, 75.

muille lehdille.¹¹⁸ Haapalainen nosti lehteä vastaan kanteen kunnianloukkauksesta kuvitellen ilmeisesti, että asiasta oli vain sana sanaa vastaan.¹¹⁹

Työmies julkaisi kahdessa numerossaan pitkän artikkelin otsikolla ”Porvarillisia juonia”, jossa se puolusti Haapalaista ja hyökkäsi oletettua tiedon vuotajaa sekä etenkin *Helsingin Sanomia* vastaan.¹²⁰ Haapalainen ymmärsi oikeudenkäynnin lähestyessä häviävänsä käsittelyn ja jäi pois useammasta oikeuden istunnosta viivyttyä sen lopputulosta.¹²¹ Lehtijutuissa Haapalaista sekä epäiltiin että syytettiin suomettarelaisuudesta. Diskursseissa näkyvät myös Sosialidemokraattien oma keskinäinen kilpailu Helsinki keskeisen *Työmies*-lehden ympärille kerääntyneen Valppaan klikin ja tamperelaisen *Kansan Lehden* ympärillä vaikuttavien henkilöiden kuten sen päätoimittajan Yrjö Mäkelinin¹²² välillä. *Kansan lehti* esimerkiksi vertasi pakinassaan ”Porvarillisia juonia” kirjoituksia arvioidessa Valpasta ja Haapalaista ”Don Quijoteen ja Sancho Panzaan”.¹²³ *Helsingin Sanomien* ohella myös *Hufvudstadspladet* kirjoitti Haapalaisen ”harha-askeleesta sosialismin tieltä”.¹²⁴ Ruotsinkieliset olivat erityisen katkeria Valppaalle ja Haapalaiselle, joita näiden tukema suomalaisuusradikalismi ärsytti.¹²⁵

Tapaus saa pohtimaan miksi Haapalainen alkujaan oli suhtautunut seppeleenlaskuun myötämielisesti. Soikkanen pitää todennäköisenä, että Haapalaisen teko oli jonkinlainen protesti aktivismia vastaan myöntyväisyyskannan puolesta.¹²⁶ Tällöin se olisi ollut myös linjassa Valppaan aktivismin vastustuksen kanssa. Erilaiset yksittäiset diskurssit *Työmies*-lehdessä ja oikeistolaisissa lehdissä vastaavatkin ajankohdan poliittista vastakkainasettelua. Kirjoittajat identifioivat itsensä ja vastustajansa eri yhteiskunnallisiin ryhmiin. Ryhmien jäsenyys puolestaan legitimisoi heidän omat ajatuksensa ja tarjosi mahdollisuuden esittää vastustajan mielipiteet ja teot moraalisesti väärinä.

Oikeus sai asian lopullisesti ratkaistua 18.9.1905 *Helsingin Sanomien* päätoimittajan H. Renvallin ja toimittaja P. Varenin hyväksi.¹²⁷ Oikeudenkäynnin lopputuloksen selvittyä

¹¹⁸ *Helsingin Sanomat* 18.6.1905, 6.

¹¹⁹ *Kaleva* 29.6.1905, 3.

¹²⁰ *Työmies* 11.7.1905, 1; *Työmies* 12.7.1905, 1; *Helsingin Sanomat* 23.8.1905, 5.

¹²¹ *Helsingin Sanomat* 2.7.1905, 4, 6; *Hufvudstadsbladet* 12.7.1905, 6.

¹²² Sainio 2001a.

¹²³ *Kansan Lehti* 20.7.1905, 3; Soikkanen 1967, 123.

¹²⁴ *Hufvudstadsbladet* 20.6.1905, 6; *Helsingin Sanomat* 23.8.1905, 5.

¹²⁵ *Björneborgs Tidning* 18.7.1905, 2; Soikkanen 1967, 123.

¹²⁶ Soikkanen 1961, 111.

¹²⁷ *Suomen Kansa* 19.9.1905, 3.

vasemmistolaiset lehdet vaativat Haapalaisen erottamista sosialidemokraattisesta puolueesta ja *Työmies*-lehden toimituksesta.¹²⁸ Samalla myös Valpas kääntyi Haapalaista vastaan. Hän kirjoitti *Työmies*-lehdessä saaneensa Haapalaiselta selvityksen ja kirjoitti asiasta:

”oliko hän joko pettänyt meitä ollen olevinaan työväenpuoluelainen tai oliko hän pettänyt suomettarelaisia ollen olevinaan savokarjalaisessa [sic] osakunnassa suomettarelainen. Jos hän on pettänyt meidät, on hän mielestäni kelvoton olemaan puolueessamme ja *Työmiehen* toimituksessa.”¹²⁹

Valppaan kirjoituksesta on nähtävissä epäluottamus Haapalaiseen. Hän oli aiemmin puolustanut tätä syytöksiä vastaan. Vallitsevan diskurssin kääntyessä Haapalaista vastaan, Valpas oli kuitenkin valmis irtisanomaan hänet sekä puolueesta että toimittajan paikalta.

Sosialidemokraattisen puolueen auktoriteettina Valppaan kirjoituksella oli iso merkitys. Valppaan kirjoituksen ”tai”-sana jätti kuitenkin Haapalaiselle vielä mahdollisuuden. Soisalon-Soinisen hautajaisseppeleen kannatus oli ainoastaan pieni osoitus Haapalaisen suomettarelaisuudesta, joka edusti suomenmielistä ja konservatiivista linjaa. Myös teon kiistäminen kertoi Haapalaisen ymmärtäneen symbolisen teon haitat hänen sosialistisella uralla. Ympäristö siis asetti toiminnalle omat rajoituksensa.¹³⁰ Tämä tarkoitti samalla sitä, että *Työmies*-lehden toimittajana ei ollut mahdollista toimia erilaisissa tilanteissa eri rooleissa, vaan hänet oli ympäristönsä mukaisesti kiinnitetty tiettyyn viiteryhmään vain tietyn ideologian kannattajaksi. Erilaiset osallistujaroolit eivät ole mahdollisia kaikissa tilanteissa. Julkisuus siis asetti Haapalaisen henkilökohtaisen minäkuvan rakentamiselle omat kulttuuriset rajansa. Samalla se tarkoitti myös sitä, että Haapalaisen identiteetti¹³¹ ei ollut enää staattinen tai edes hänen omissa käsissään vaan se muotoutui myös julkisen diskurssin kautta.¹³² Näin ollen sepeleen laskeminen Soisalon-Soinisen haudalle olisi symbolisoinut Venäjän keisarin asettaman ja kenraalikuvernöörin tahdon alaisena toimivan laillisuusvalvojan toiminnan hyväksymistä.

Tutkimukselleni on tärkeä havainto, ettei Haapalainen tapahtuman perusteella ollut erityisen vallankumouksellinen tai kannattanut väkivaltaista vastarintaa vielä vuoden 1905 alkupuolella.

¹²⁸ *Kaleva* 12.10.1905, 2; *Kansan Lehti* 28.10.1905, 2; *Länsisuomen Työmies* 31.10.1905, 2.

¹²⁹ *Työmies* 19.9.1905, 2.

¹³⁰ Wetherell & Potter 1992, 128; Parker 1992, 9; Jokinen et al. 2016, 45.

¹³¹ Peräkylä 1990, 22; Suoninen 1992, 40; Jokinen et al. 2016, 35, 45.

¹³² Edwards & Potter 1992, 128; Jokinen et al. 1993, 37–39.

Tapahtuma ilmeisesti unohtui vähitellen ja Haapalainen sai jäädä sekä puolueeseen että toimitukseen. Hänet nimittäin mainitaan *Työmies*-lehden toimittajana aina vuoteen 1906 saakka. Puolueen jäsenyyden puolesta puhui se, että hän toimi Helsingin ammatillisen paikallisyhdistyksen sihteerinä vuonna 1906¹³³ ja osallistui sosialidemokraattisen sotilasjärjestön toimintaan. Kyseessä oli ilmeisesti vuoden 1904 huhtikuussa perustettu salainen järjestö, joka sai alkunsa työläisaktiivi Matti Turkian mukaan *Työmiehen* lakkautusuhasta. Salaisen aktiivisen järjestön tehtävänä oli taistella Venäjän hallitusvaltaa vastaan ja puolustaa puolueen sijaan työväestön etuja. Lehden lakkautusuhkan ennakoitiin merkitsevän koko työväenliikkeen lopettamista.¹³⁴ Myös Valpas oli mukana järjestön perustavassa kokouksessa, mutta jäi pian pois toiminnasta pitäen ilmeisesti sen tavoitteita epärealistisina.¹³⁵

Myös Takala mainitsee Haapalaisen osallistuneen sosialidemokraattisen sotilasjärjestön toimintaan yhdessä Juho Saariston¹³⁶ kanssa.¹³⁷ Järjestö ei aluksi kannattanut aseellista toimintaa, mutta sen asenne näyttäisi muuttuneen jo vuoden vaihteessa 1904–1905. Järjestön agitaattorit alkoivat tuolloin puhua jopa Venäjän keisarin murhasta ja väittivät Venäjän tappion Japanin sodassa johtavan Venäjän hajoamiseen ja Suomen itsenäistymiseen.¹³⁸ Asennemuutoksen taustalla oli Bobrikovin torjuva politiikka, joka teki aktiivisesta politiikasta, radikalismista ja aseellisesta vastarinnasta entistä hyväksyttävämpää.¹³⁹

Työläisaktiivien linjaan kuului lopulta tiukka hallituksen ja suomettarelaisuuden vastustus sekä aseellinen taistelu ja terrorismi. Terrorismin tavoitteena oli uhata suunnitelmallisesti venäläisiä viranomaisia väkivallalla, vaikuttaa päätöksentekoon ja siten edistää omia poliittisia tavoitteita.¹⁴⁰ Haapalaisella näyttäisi olleen myös yksityiselämässään yhteys Turkiaan, sillä Helsingin poliisilaitoksen osoitekortiston perusteella Haapalainen perheineen asui vuonna 1911 Helsingin Oulunkylässä osuuskunnassa nimeltä Alku, jota Turkia johti.¹⁴¹

¹³³ Takala 2002, 111.

¹³⁴ Soikkanen 1961, 248; Kujala 1996, 217.

¹³⁵ Soikkanen 1961, 111.

¹³⁶ *Punaset. 2, V. 1908 valittujen sosialidemokratisten edustajien kuvat ja elämäkerrat*, 66; *Sosialisti* 9.10.1937, 10.

¹³⁷ Kujala 1989, 255–257; Takala 2002, 111.

¹³⁸ Kujala 1996, 227.

¹³⁹ Kujala 1996, 218, 228.

¹⁴⁰ Kujala 1989, 119.

¹⁴¹ Helsingin kaupunginarkisto, Helsingin poliisilaitoksen osoitetoimiston osoiterekisteri.

Salaseura ei suinkaan ollut ainoa vastarinnan muoto. Useat työväenliikkeen jäsenet olivat mukana innostamassa nuoria miehiä asevelvollisuuslakkoihin jo vuonna 1902. Teot olivat osa passiivista vastarintaa Venäjän valtakunnan yhtenäistämistoimia vastaan. Kysymys kansallisesta yhteistyöstä sortotoimia vastaan jakoi työväenpuolueen kahtia vuoden 1904 vaaleissa. Valppaan kanta oli, että Forssan kokouksessa laaditusta äänioikeusjulistuksesta oli pidettävä kiinni ja vaaleissa voitaisiin tehdä yhteistyötä vain niiden kanssa, jotka hyväksyisivät sen. Aluksi näytti, että myös suomettarelaiset olisivat olleet valmiita yhteistyöhön. Lopulta yksikään puolue SDP:n lisäksi ei hyväksynyt vaatimusta.¹⁴²

Passiivisen vastarinnan ohella sortovuosina alkoi aktiivinen vastarinta. Toimintaa johti vuonna 1901 perustettu *kagaali*¹⁴³, joka jakoi valtakunnallisen verkostonsa kautta vastustushenkistä kirjallisuutta ja lehtisiä sekä kehotti asevelvollisia kutsuntalakkoon.¹⁴⁴ *Kagaalin* radikaalisiipi valmistautui myös väkivallan käyttöön tavoitteidensa saavuttamiseksi. Helsingin työväenyhdistyksessä Haapalainen kuului ilmeisesti Valppaan johtamaan *kagaalin* vastaiseen suuntaukseen. Osa työväenyhdistyksen jäsenistä harjoitti kuitenkin passiivista vastarintaa yhteistyössä *kagaalin* kanssa. Esimerkiksi Tampereen ja Helsingin työväenyhdistyksen jäseniä toimi ylioppilaiden ohella *kagaalin* palkkaamina asiamiehinä järjestämässä passiivista vastarintaa. Käytännössä heidän tehtävänään oli organisoida kutsuntalakkoja. Asiamiehenä toimi muun muassa jo edellä mainittu Juho Saaristo. Epäluottamus *kagaalia* rahoittaviin liike-elämän edustajiin ja heidän mahdollisuutensa ohjailta toimintaa olivat este Valppaalle ja Haapalaiselle toimintaan osallistumiselle.¹⁴⁵

3.2 Osallistuminen vuoden 1905 suurlakon ja Viaporin kapinan tapahtumiin

Haapalainen toimi vuoden 1905 suurlakon aikana kansalliskaartin päällikön Johan Kockin apulaisena ja yhtenä kaartin perustamisen alkuunpanijana keräämällä työväenjärjestöjen jäsenistä niin sanottuja pikkukomppanioita. Kansalliskaarti oli perustettu ylläpitämään järjestystä vakinaisen järjestysvallan menetettyä toimintakykynsä ja laillisuutensa. Suurlakon

¹⁴² Leino-Kaukiainen 1988, 541–542.

¹⁴³ *Kagaali* nimitys tuli venäläisten konservatiivilehtien pilkasta suomalaisten vastustusta kohtaan. Sana tulee hepreankielen sanasta *kahal* seurakunta. Ks. Tallqvist 1910, 55–56.

¹⁴⁴ Lappalainen 1985, 28.

¹⁴⁵ Kujala 1989, 118; Kujala 1995, 335.

aikaiset tehtävät tekivät Haapalaisesta työväenliikkeessä ja sen ulkopuolella aiempaa tunnetumman toimijan.¹⁴⁶

Suurlakon taustalla oli Venäjän huono menestys ja suuret tappiot Japania vastaan käydyssä sodassa. Tappiot mantereella ja Tsusiman meritaistelussa, jossa Venäjä menetti lähes koko Itämeren laivastonsa, olivat myös arvovaltatappio sotaa johtaneelle Venäjän keisarille. Keisarin arvovallan lasku antoi tilaa kumoukselliselle toiminnalle ja levottomuuksille. Niiden tavoitteena oli muokata hallintoa demokraattisemmaksi. Venäjällä joulukuussa 1904 alkanut lakko levisi Suomeen vasta lokakuussa 1905, jolloin Venäjällä koko valtakunnan lamauttanut lakko oli jo hiipumassa.¹⁴⁷

Lakon seurauksena Venäjän keisari antoi manifestin 30.10.1905, jossa Venäjällä siirryttiin perustuslailliseen monarkiaan ja lakiasäätävä duuma perustettiin. Suomessa lakko loppui marraskuun neljäntenä päivänä allekirjoitetun olojen palauttamisjulistuksen ja valtiopäiväkutsun saapumisen jälkeen marraskuun seitsemäntenä päivänä. Suomelle palautettiin vuotta 1899 edeltänyt autonomia. Ensimmäinen sortokausi päättyi. Maahan valittiin uusi senaatti ja siihen ensimmäinen sosialistinen jäsen K. Kari, jonka ura tosin jäi lyhyeksi puolueen jyrkänsiiven edustajien saatua hänet erotetuksi puolueesta.¹⁴⁸

Lakon seurauksena suomalaisten usko joukkoosiintymisen vaikutukseen vahvistui suuresti ja useat akateemiset henkilöt liittyivät suurlakon päätyttyä SDP:hen. Tämän vuoksi heitä kutsuttiin marraskuun sosialisteiksi. Tunnetuimpia heistä jo aikaisemmin puolueeseen liittyneiden Eero Haapalaisen ja Otto-Ville Kuusisen ohella olivat Väinö Tanner, Edvard Gylling, Yrjö Sirola ja Kullervo Manner. Tanneria lukuun ottamatta heistä tuli myöhemmin keskeisiä vallankumousjohtajia. Edvard Valpas, josta tuli pian suurlakon jälkeen SDP:n johtava ideologi esiintyi myös marraskuun sosialistien hengellisenä johtajana. Valpasta ja marraskuun sosialisteja alettiin myöhemmin kutsua siltasaarelaisiksi Helsingin Siltasaarella sijaitsevan työväentalon mukaan, jossa ilmestyi myös puolueen tärkein lehti *Työmies*.

¹⁴⁶ *Helsingin Sanomat* 7.11.1905, 2; *Työmies* 8.11.1905, 1–2; *Helsingin Sanomat* 10.11.1905, 5; Kock 1906, 39–40, 54–57; Soikkanen 1961, 241; Soikkanen 1967, 127.

¹⁴⁷ Lappalainen 1985, 33.

¹⁴⁸ Lappalainen 1985, 33.

Siltasaarelaiset edustivat puolueen vallankumouksellista linjaa suhteessa vanhoihin työväenliikkeen edustajiin kuten Eetu Salin¹⁴⁹ (1866–1919) ja Yrjö Mäkelin (1875–1923).¹⁵⁰

Nuoret sosialistit alkoivat vuoden 1905 kuluessa nousta yhä merkittävimpiin asemiin SDP:ssä. Marraskuussa pidetyssä Tampereen puoluekokouksessa myös Eero Haapalainen valittiin toimeenpanevan valiokunnan varajäseneksi lähes yhtä suurella äänimäärällä kuin valituiksi tulleet.¹⁵¹ Kokouksessa toimittaja Haapalainen luki venäläiseltä sosialidemokraattiselta puolueelta saapuneen kirjeen sekä arvosteli edellisiä valtiopäiväedustajia ja vaaliagitaation suorittajia kyvyttömyydestä hankkia puolueelle lisäjäseniä.¹⁵²

Vuonna 1906 tapahtunut Viaporin kapina oli suurlakon jälkinäytös, jossa venäläiset matruusit kapinoivat Suomenlinnan merilinnoituksessa. Kansalliskaartin työväestöstä muodostunut osa oli muuttunut punakaartiksi ja otti osaa Viaporin kapinaan. Myös Haapalainen oli mukana kapinan suunnittelussa ja kuului sen keskusryhmään. Yhteyshenkilönä kapinallisiin oli punakaartin päällikkö Johan Kock.¹⁵³ SDP:n puoluejohdolle ei suunnitelmista kerrottu.¹⁵⁴

Haapalainen kertoi myöhemmin omasta ja punakaartin toiminnasta artikkelissa *Suomen punakaartilaisten osanotosta Viaporin kapinaan* vuodelta 1935 ja lyhyesti kirjassa *Suomen työväen ensimmäinen nousu - muistelmia ja katsauksia vallankumousvuoden 1905 tapauksiin Suomessa* vuodelta 1931 vähätellen Kockia ja korostaen omaa osuuttaan. Hän kertoi Kockin olleen kapinan aikana hukassa omalta esikunnaltaan, jottei joutuisi tekemään päätöksiä ja saaneen hermoromahduksen kapinan epäonnistumisen selvittyä.¹⁵⁵

Yhdysvalloissa maanpaossa ollut Kock kertoi puolestaan omissa muistelmissa vuoden 1906 tapahtumista tasapuolisesti ja jopa kiitteli Haapalaisen toimintaa.¹⁵⁶ Omien kantojen puolustelu ja Kockia kohtaan esitettyjen väitteiden perusteella Haapalaisesta näyttäisi välittyvän varsin minäkeskeinen asenne. Haapalaisen toiminnasta saa vaikutelman, että häntä olisi ajanut näissä tapahtumissa henkilökohtainen vallanhimo.

¹⁴⁹ Sainio 2001b.

¹⁵⁰ Perko 2022, 59.

¹⁵¹ *Kansan Lehti* 23.11.1905, 1; Soikkanen 1961, 273.

¹⁵² *Tampereen Uutiset* 22.11.1905, 2; *Tampereen Sanomat* 22.11.1905, 2.

¹⁵³ Nieminen 2017, 16, 21.

¹⁵⁴ Kujala 1989, 213.

¹⁵⁵ Haapalainen 1931, 228–229.

¹⁵⁶ Kock 1906, 39–40, 54–57.

Haapalainen oli jo ennen kapinaa osallistunut SDP:n asettamana ainoana edustajana Tukholmassa järjestettyyn Venäjän sosialidemokraattisten työväenpuolueiden (VSDTP) kongressiin huhtikuussa 1906. Kokous kannatti päätöstä aseellisen kapinan hyväksymisestä ja siellä keskusteltiin myös keskuskomitean alaisten aseellisten joukkojen muodostamisesta.¹⁵⁷ Kokouksessa Haapalainen näki myös ensimmäisen kerran bolševikkijohtaja Leninin. Tapaamisesta on lyhyt hänen itse kirjoittamansa kertomus kirjassa *Lenin Suomalaisten muistelmissa*, johon on koottu suomalaisten kertomuksia erilaisista kohtaamisista Leninin kanssa.

Eräs kokouksen aiheista oli maatalouskysymys. Menševikit esittivät maatilojen siirtoa kunnalliseen hallintaan ja edelleen vuokrattavaksi talonpojille. Leninin johtamat bolševikit eivät kannattaneet ajatusta vaan pitäytyivät suunnitelmassa, jonka mukaan aateliston ja suurtilallisten maat otettaisiin vallankumouksen jälkeen valtion hallintaan ja annettaisiin korvauksetta talonpojille. Kokouksen puheenjohtajana toiminut Lenin kysyi asiaan erikseen Suomen sosialidemokraattien mielipidettä. Haapalainen saattoi kuitenkin esittää vain oman kantansa sillä häntä ei oltu etukäteen evästetty kyseisestä asiasta. Puheenvuorossaan hän myötäili bolševikkien kantaa ja kirjan tekstin mukaan esitti vallankumouksellisen ajatuksen, että myös Suomessa valtio ottaisi maat haltuunsa ja jakaisi ne talonpojille ilman vuokraa.¹⁵⁸

Leninin ohella kokouksen osanottajiksi Haapalainen nimeää etunenässä Ruotsin sosialidemokraattisen puolueen johtomiehen Brantingin¹⁵⁹ ja venäläisistä menševikeistä Plehanovin ja Maslovin. Kokoukseen on osallistunut myös Stalin, mutta häntä ei Haapalaisen kirjoituksessa mainita.¹⁶⁰ Ilmeisesti kyseisen kirjan toimittaja on 1960-luvun ilmapiirissä nähnyt parhaaksi jättää Stalinin nimen pois tai sitten Haapalainen ei häneen ole kiinnittänyt huomiota.¹⁶¹ Eräs kirjan tehtävistä oli Leninin glorifiointi. Haapalainen mainitsee, että Lenin oli loistava puhuja ja terävä väittelijä, joka alivoimaisenaikin sai muut taipumaan

¹⁵⁷ Kirby 1970, 111.

¹⁵⁸ Haapalainen 1969, 28–33.

¹⁵⁹ K.H. Branting (1860–1925) oli ruotsalainen poliitikko. Hän oli Ruotsin sosiaalidemokraattisen puolueen (SAP) perustajajäsen ja pitkäaikainen puheenjohtaja, puolueen lehden päätoimittaja ja 1920-luvulla Ruotsin pääministeri.

¹⁶⁰ Stalin 1924, 61.

¹⁶¹ Hruštšov oli juuri purkanut Stalin-kultin. Kirja on julkaistu vuonna 1969. Siihen kootuista kirjoituksista suurin osa on julkaistu aikaisemmin Suomen ulkopuolella 1920- ja 1930-luvulla ja on peräisin suomalaisista tai venäläisistä arkistoista.

ehdotuksiansa taakse ja voitti äänestykset.¹⁶² Haapalainen ei sen sijaan mainitse kirjoituksessaan kokouksessa tekemäänsä SDP:n lausuntoa, jossa hän suositteli Venäjän sosialidemokraateille pidättäytymistä vaaleihin osallistumisesta. Kokouksessa enemmistönä olleet menševikit nimittäin veivät VSDTP:n seuraaviin vaaleihin ja Haapalaisen esitys noudatti vaaliboikottia vaativaa bolševikkien linjaa.¹⁶³

Haapalainen kertoo tavanneensa Leninin toisen kerran Pietarin Smolnassa sisällissodan tai kuten kirjoituksessa sanotaan ”luokkasodan” aikana. Hän oli saanut Suomen punaiselta hallitukselta tehtäväksi neuvotella Suomessa sijaitsevien linnoitusten hallinnasta. Maaliskuun ensimmäisenä 1918 päivätyssä sopimuksessa linnakkeiden hallinnan oli sovittu jäävän Neuvosto-Venäjän hoidettavaksi. Suomen punainen hallitus ei kuitenkaan hyväksynyt ajatusta vieraan valtion hallitsemista linnoituksista. Leninille annetun tilannekatsauksen jälkeen Haapalainen neuvotteli asiasta myös Lev Kamenevin¹⁶⁴ kanssa. Päästyään Suomen punaisen hallituksen kannan mukaiseen sopimukseen asia oli esitetty uudelleen Leninille, joka hyväksyi lausunnon. Tilaisuuden lopuksi Lenin tiedusteli Haapalaiselta tarkoin, miten taistelut valkoisia joukkoja vastaan sujuivat esitellen samalla Putilovin tykkitehtaalta lahjaksi saamiaan ammusten malleja.¹⁶⁵

Kolmas tapaaminen, josta Haapalainen kirjoituksessa kertoo, liittyi Suomen sisällissodan punapakolaisten ja invalidien hoitoon keväällä 1919. Sovittu tapaaminen Leninin kanssa ei tämän kiireiden vuoksi onnistunut. Haapalainen sai sen sijaan suosituskirjeen, jonka avulla suomalaisille punapakolaisille järjestyi lepopaikka Kiovasta Ukrainasta.¹⁶⁶

Suomalaisten yhteydet venäläisiin vallankumouksellisiin olivat olemassa jo ennen vuoden 1905 vallankumousta. Suomalaiset salakuljettivat kiellettyä vallankumouksellista kirjallisuutta ja lehtiä sekä huolehtivat vallankumouksellisten postiyhteyksistä ulkomailla oleskeleviin pakolaisiin. He salakuljettivat myös aseita ja räjähteitä. Esimerkiksi Japanin kustantaman aselaivan John Graftonin¹⁶⁷ lastista 1/3 osa oli tarkoitettu suomalaisille

¹⁶² Haapalainen 1969, 3–4, 28–30.

¹⁶³ Kujala 1989, 166.

¹⁶⁴ Lev Kamenev (1883–1936) oli bolševikki poliitikko ja Leninin ystävä. Ks. esim. Lev Kamenev Britannia Academic.

¹⁶⁵ Haapalainen 1969, 30–32.

¹⁶⁶ Haapalainen 1969, 32–33.

¹⁶⁷ Ks. esim. Olin 1994.

aktivisteille. Suurin osa oli tarkoitettu Venäjän vallankumouksellisille. Suomi oli venäläisten vallankumouksellisten tukikohta. Myös Lenin vieraili useaan otteeseen Suomessa.¹⁶⁸

Helsingin työväenyhdistyksellä ja *Työmies*-lehden toimituskunnalla oli aktiivinen osuus vallankumouksellisessa yhteistoiminnassa. Lehden toimituksessa monistettiin vallankumouksellisia tiedonantoja ja levitettiin monisteita sotilaiden keskuuteen. Haapalainen on kertonut, että huomattava määrä Venäjän vallankumouksellisista, joita suomalaiset tapasivat, oli bolševikkeja.¹⁶⁹ Venäläisen historiantutkijan A. J. Ovtšinnikovan mukaan kokouksia pidettiin usein *Työmies*-lehden toimituksessa Eero Haapalaisen toimiessa tulkkina. Haapalainen oli valtuutettu ylläpitämään yhteyksiä Venäjän sosialidemokraatteihin SDP:n Oulun edustajankokouksessa elokuussa 1906. Samassa Oulun kokouksessa SDP:n puheenjohtajaksi valittiin Valpas, joka ei kannattanut aktiivista vastarintaa. Haapalainen sai kuitenkin vapaat kädet toimia sillä puolue ei valvonut tai ohjeistanut Haapalaista millään tavalla.¹⁷⁰

3.3 Toiminta ammattiyhdistysmiehenä

Haapalainen erikoistui jo varhain työntekijöiden oikeuksien asiantuntijaksi. Maininnat Eero Haapalaisesta lisääntyvät sanomalehdissä vuoden 1904 aikana. Hänet voi löytää luentokurssien opettajana ja luennoitsijana. Näiden kaikkien aihe oli ammattiyhdistysliike.¹⁷¹ Haapalaisen luento- ja puhetilaisuudet olivat Haapalaiselle tilaisuus esittää omaa tietämystään julkisuudessa. Puhetilaisuuksissa hän esiintyi ammattiyhdistys- ja osuustoiminnan asiantuntijana. Haapalainen oli perehtynyt aiheeseen hyvin ja kääntänyt alan kirjallisuutta suomen kielelle. Käännöstöitä olivat muun muassa *Sosialidemokratia, sen synty ja kehitys vuoteen 1894* vuonna 1908, *Saksan ammattiyhdistysliike* ja *Teollisuuden kehitys* vuonna 1910. Haapalainen kirjoitti myös itse aiheesta artikkeleita ja kirjoja. Vuonna 1911 ilmestyi kirja *Osuustoiminta ja ammattiyhdistysliike*, 1913 *Työväenjärjestöt ja työantajaliitot*, 1917 *Työehtosopimuksesta ja teollisuuslaillisuudesta*. Kirjoja pidettiin tuoreina ja ajan tasalla olevina. Kaikkiaan Haapalainen käänsi, kirjoitti ja toimitti 15 kirjaa aiheesta vuoteen 1917 mennessä.¹⁷²

¹⁶⁸ Soikkanen 1961, 35; Ovtšinnikova 1982, 139–141, 144; Kujala 1989, 124; Vettenniemi 2019, 11–21; Fredrikson 2020, 38–48.

¹⁶⁹ Haapalainen 1931, 4.

¹⁷⁰ Ovtšinnikova 1982, 139–145; Kujala 1989, 212.

¹⁷¹ *Työmies* 24.12.1903, 3; *Työmies* 2.1.1904, 2; *Työmies* 11.1.1904, 2.

¹⁷² Takala 1999.

Ensimmäisen kerran Haapalainen nousee lehtien sivuilta esille vuonna 1904, jolloin hän esiintyi ammattiyhdistystoiminnan ja työolojen asiantuntijana Helsingissä järjestetyssä ylimääräisessä puoluekokouksessa. Haapalainen oli valmistellut kokoukseen alustuksen leipurien järjestäytymisestä, yötyöstä ja työpäivän lyhentämisestä kymmeneen tuntiin.¹⁷³ Vuoden 1906 lopulla Haapalainen toimii myös Helsingin SDP:n paikallisyhdistyksen sihteerinä.¹⁷⁴ SDP:n johtomiesten kanssa Haapalainen oli perustamassa Laurila Osakeyhtiötä. Yhtiö hankki nimiinsä Laurila-nimisen tilan, jonka maille Laukon kartanolta hädän saaneet entiset torpparit rakensivat mökkejään ja perustivat pieniä palstojaan.¹⁷⁵ Haapalainen osallistui myös Voikkaan paperitehtaan lakon sovitteluun työväenkokouksen asettaman komitean jäsenenä syksyllä 1904.¹⁷⁶

Vuoden 1907 huhtikuussa hänet valittiin Suomen Ammattijärjestön (SAJ) perustavassa kokouksessa järjestön ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Tehtävä oli kokopäiväinen. Järjestö yhdisti 18 alueellista ammattiliittoa. Kokouksen kerrottiin edustavan 40 000 työläistä.¹⁷⁷ Valinta puheenjohtajaksi osoitti, että hänet tunnettiin ammattiyhdistymiehenä. Vaalissa hän sai yli kymmenkertaisen äänimäärän seuraavaan ehdokkaaseen nähden. Puheenjohtajuutta kesti vuoden 1909 kevääseen. Eron syynä oli juopotteluskandaali yhdessä Rauta- ja metallityöväenliiton asiamiehen Herman Saxmannin¹⁷⁸ kanssa. Ilmeisesti Haapalainen oli hoitanut tehtävää kaikesta huolimatta hyvin, sillä hänet valittiin uudelleen puheenjohtajaksi syksyllä 1909.¹⁷⁹

Lopullisesti hän joutui jättämään puheenjohtajuuden osittain uuden juopottelujutun ja osittain kentän tyytymättömyyden vuoksi vuonna 1911.¹⁸⁰ SAJ:n puheenjohtajan tehtävän jälkeen hän toimi Sahatyöväenliiton asiamiehenä ja liiton lehden toimituksessa. Julkaisun nimi oli

¹⁷³ *Työmies* 28.9.1904, 1, 3; *Työmies* 29.9.1904, 1–2; *Kansan Lehti* 4.10.1904, 2; *Länsisuomen Työmies* 4.10.1904, 2; Soikkanen 1967, 136–137; SDP:n kolmannen (ylimääräisen) puoluekokouksen pöytäkirja 1904, 142–156.

¹⁷⁴ *Työmies* 29.9.1906, 2–3.

¹⁷⁵ *Tampereen Sanomat*, 10.8.1911, 2; *Työmies*, 12.09.1911, 6.

¹⁷⁶ *Suomen Kansa* 15.11.1904, 2; Soikkanen 1961, 79, 95. Voikkaalla viranomaiset asettuivat työnantajien puolelle lakkolaisia vastaan. Lakko sai aikaan laajan keskustelun lehdistössä työläisten oikeuksista. Voikkaan lakon jälkiselvittelyissä työläisten saamat tuomiot oikeudessa lisäsivät käsityksiä lakien epäoikeudenmukaisuudesta työläisiä kohtaan.

¹⁷⁷ *Työmies* 18.4.1907, 2–3; Bergholm 2013, 9–11.

¹⁷⁸ Herman Saxman myös Saksman. Ks. Takala 2001.

¹⁷⁹ *Työ* 30.3.1911, 4; *Työnantaja* 1.8.1911, 100; *Hufvudstadsbladet* 3.8.1911, 3; *Sosialidemokraatti* 3.8.1911, 3; *Åbo Underrättelser* 3.8.1911, 3; *Työväenliitto* 4.8.1911, 3.

¹⁸⁰ *Suomen ammattijärjestö* 1.5.1911, 73; *Uusimaa* 18.8.1911, 3.

Sahateollisuustyöläinen ja se ilmestyi neljä kertaa vuodessa¹⁸¹. Sen lisäksi hän toimi vuosina 1908–1918 *Suomen Ammattijärjestö*-lehden päätoimittajana.¹⁸²

Toiminta Sahatyöväenliitossa on ollut Haapalaiselle kiireistä aikaa. Toimintakertomuksen mukaan liitolla oli vuonna 1911 yhteensä 126 sovittelua vaatinutta tapahtumaa.¹⁸³ Seuraavina kahtena vuonna Haapalaista työllistivät kahdeksalla sahalla työsulut ja lakot, joiden yhteenlaskettu pituus oli yli 1000 työpäivää.¹⁸⁴ Sahatyöväenliiton asiamiehenä Haapalainen osallistui myös vuonna 1912 Pohjoismaiden työväenkongressiin Tukholmassa ja tutustui samalla Gävlessä Ruotsin sahateollisuustyöväenliiton toimikunnan toimintaan.¹⁸⁵

Työnantajien edustajat pitivät Haapalaista erittäin asiantuntevana. Näillä oli tapana sanoa Haapalaisesta: ”Haapalainen on hyvin selvä, kun hän on selvä.”¹⁸⁶ Sen ohella, että sanonta viittasi Haapalaisen asiantuntijuuteen ammattiyhdistysasioissa se viittasi hänen ongelmiin alkoholin kanssa. Haapalaisen alkoholinkäyttö oli yleisesti tiedossa ja hänen hurjaluonteisuutensa humalassa oli tunnettua. Mikäli Haapalainen havaitsi jonkin työriidan olevan toivoton, pakotti hän auktoriteetillaan työntekijät perääntymään vaatimuksistaan eikä hän myöskään antanut syntyä ennalta toivottomia lakkoja.¹⁸⁷

Työehtosopimus-sanaa, jolla tarkoitetaan yhden tai useamman työnantajan tai työnantajayhdistyksen ja yhden tai useamman työntekijäyhdistyksen välille solmittua kirjallista sopimusta ehdoista, joita työsopimuksissa tai työsuhteissa on noudatettava, sanotaan Haapalaisen keksimäksi. Sana on nykyisin käytössä laajasti jopa siten, että se on antanut nimensä laille¹⁸⁸. Haapalaisen tavoitteita ammattiyhdistystoiminnassa oli solmia laajoja yhteisiä työsopimuksia yksilöllisten sopimusten sijaan.¹⁸⁹ Samanaikaisesti työnantajat pyrkivät laajoista sopimuksista eroon eivätkä enää suurlakon paineen hellittäessä olleet halukkaita solmimaan uusia.¹⁹⁰

¹⁸¹ *Työmies* 21.4.1909, 5.

¹⁸² Takala 1999.

¹⁸³ *Sahateollisuustyöläinen* 1.3.1912, 3.

¹⁸⁴ *Sahateollisuustyöläinen* 1.3.1913, 8.

¹⁸⁵ *Sosialidemokraatti* 5.9.1912, 3; *Sahateollisuustyöläinen* 1.3.1913, 8.

¹⁸⁶ Tanner 1957, 195.

¹⁸⁷ Tanner 1957, 195–196.

¹⁸⁸ Työehtosopimuslaki 7.6.1946/436; *Iltalehti* 23.1.2018, 52.

¹⁸⁹ *Kansan Uutiset* 29.12.2017, 29.

¹⁹⁰ Bergholm 2013, 12–13.

Ensimmäisen maailmansodan syttymisestä seurasi Suomessa lama ja laaja työttömyys, joka heijastui ennen kaikkea länteen suuntautuneeseen teollisuuteen, viennin katketessa. Osa sahoista keskeytti toimintansa ja palkat alenivat 10–20 prosenttia. Myös Sahatyöväenliiton jäsenmäärä laski puoleen entisestä. Haapalainen ryhtyikin vuoden 1915 alussa järjestämään suomalaisia metsätyömiehiä töihin Venäjälle, jossa sotateollisuus tarvitsi polttoainetta korvaamaan lännestä tuotua hiiltä. Tarkoituksena oli värvätä 2000 työläistä ja hankkia näille työvälineet liiton toimesta.

Ensimmäisen junakuljetuksen yhteydessä tapahtui myöhästymisiä ja osa joukosta poistui ennen määränpäättä työkaluineen. Matkaa johtanut Haapalainen oli itse juovuksissa ja joukko huomasi sen. Määräasemalta oli 35 virstan¹⁹¹ kävelymatka asuinparakeille. Ensimmäisessä kuljetuksessa lähti 154 miestä. Osa joukosta oli kadonnut jo Viipurissa. Heitä katosi lisää kolmisenkymmentä Pietariin työkaluineen. Toiseen junakuljetukseen liittyen Haapalainen piti Viipurin työväentalolla puheen:

”Roistot ja huligaanit menkööt huutiin niitä ei mukana tarvita. Joka parakilla minä perustan Sahaliiton osaston ja joka ei tottele määräyksiä niin se lähetetään rintamaan ja siellä tapetaan.”¹⁹²

Puheella Haapalainen yritti omien sanojensa mukaan pelotella pois huligaanit, keinottelijat ja korttipelurit, mutta työläiset, jotka maksoivat jäsenmaksua, eivät halunneet kuunnella tällaista jyrkkää kieltä ja kieltäytyivät lähtemästä. Toisessa junakuljetuksessa Venäjälle lähti lopulta vain 66 miestä.

Olosuhteet eivät työläisten mielestä vastanneet luvattuja eikä metsä ollut sellaista kuin oli kuvailtu. Työläiset kieltäytyivät työstä ja työntilaaaja ei suostunut maksamaan ennakkoa. Ensimmäisten tyytymättömien palattua Suomeen vaadittiin Haapalaiselta eroa ja selvitystä asiasta. Asia ratkaistiin lopulta SAJ:n asettamassa tutkijalautakunnassa vuonna 1916. Syyllisenä pidettiin venäläistä osapuolta. Haapalaista moitittiin juopottelusta ja huonoista järjestelyistä.¹⁹³ Tapahtumat Viipurin työväentalolla ja junakuljetusten yhteydessä kertovat Haapalaisen äkkipikaisesta luonteesta ja ongelmista alkoholinkäytössä.

¹⁹¹ Suomessa virsta oli 1069 m. Venäjän virsta oli 1066 m. Ks. Suni 1996.

¹⁹² *Työ* 10.12.1915, 6.

¹⁹³ *Työ* 10.12.1915, 6; *Työ* 16.12.1915, 1; *Eteenpäin* 16.11.1915, 1; *Eteenpäin* 2.12.1915, 2, 6; *Eteenpäin* 4.12.1915, 2–3; *Sosialidemokraatti* 16.11.1915, 1; *Työmies* 6.8.1916, 5; Engman 1992, 251–283; Engman 2004, 146–150.

4 Vallankumouksellinen diskurssi

Tässä luvussa paneudun sanomalehtiaineistosta valitsemini artikkeleihin, pilapiirroksiin ja Eero Haapalaisen omiin kirjoituksiin ja puheisiin diskurssianalyysin keinoin. Kiinnostuksen kohteena on se, miten vallankumouksellisuutta niissä tuotetaan. Tarkastelen asioita niiden merkityksellistämisen¹⁹⁴ kautta. Erilaiset merkityssystemit eivät rakennu sattumanvaraisesti, vaan syntyvät osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. Haapalaisen vallankumouksellisuuden merkityksellistämisen tavat rakentuivat osana niitä tapoja joilla häntä kuvailtiin ja joilla hän itse tuotti diskursseja.¹⁹⁵ Merkitykset rakentuvat käyttöyhteyksissään ja ovat enemmän tai vähemmän riippuvaisia oman aikakautensa kontekstista. Kontekstiin kuuluu tässä yhteydessä aikakauden tavat keskustella, tavat merkityksellistää, erilaisten tekstilajien kielelliset käytännöt ja laajemmat kulttuuriin liittyvät merkitykset.¹⁹⁶

4.1 Fyrenin pilakuvat, toiminta tiedonantajana ja perhesuhteet

Fyren oli ruotsinkielinen poliittinen pilalehti, joka ilmestyi vuosina 1898–1920. Se tuki ruotsalaiskansallista nationalismia.¹⁹⁷ Suurlakon jälkeen Haapalaisesta ilmestyi siinä pilakuva, jossa hänellä on silmälasit, pienet viikset nenän alla, knalli päässä ja pitkä takki päällään. Hänen vasen kätensä on rennosti takin taskussa ja toisessa kädessä hänellä on pistooli tai revolveri. Knallin ympärillä on nauha ja takin rinnuksessa on mahdollisesti paperinen ruusuke. *Fyren* käytti samaa piirrosta Haapalaisesta erilaisilla kuvateksteillä kolme kertaa. Piirros on ilmeisen yhdennäköinen Haapalaisesta olemassa olevien valokuvien kanssa.¹⁹⁸

Ensimmäisen kerran vuonna 1905 oikeistolaisessa lehdessä ilmestynyt pilakuva on selvästi tarkoitettu osoittamaan Haapalaisen vaarallisuutta. Nauha lakissa ja ruusuke rinnassa osoittavat hänen kuuluvan järjestyskaartiin. Samalla piirroksella pilkataan Haapalaisen herraskaisuutta, mikä on nähtävissä kuvassa 1. Kuvan otsikko ”*Ofosterländskt galleri*” (Epäisänmaallinen kokoelma) viittaa lehden joulunumerossa samalla otsikolla olleisiin kuviin, joissa pilkattiin erilaisilla arvonimillä muun muassa ”*nykterhetspetroleusen fru Lainetta*”¹⁹⁹,

¹⁹⁴ Ks. esim. Peirce 2001, 9–19; Anttila 2013, 87–99.

¹⁹⁵ Jokinen et al. 2016, 26–29.

¹⁹⁶ Jokinen & Juhila 2016, 269.

¹⁹⁷ Uino 1991b, 310–314, 323.

¹⁹⁸ *Fyren* 23.12.1905, 10; *Fyren* 3.7.1909, 3; *Fyren* 7.5.1910, 4. Tätä piirrosta ovat käyttäneet kirjoissaan myös historiantutkijat Hannu Soikkanen ja Max Engman. Soikkanen 1967, 128; Engman 2004, 146.

¹⁹⁹ Tunnetaan myöhemmin nimillä Maria Paaso ja Paaso-Laine (1868–1945). Hän toimi aktiivisesti raittiusliikkeen ja työväenliikkeen puhujana. SDP:n kansanedustajana 1907–1908. *Petroleusen* on viittaus

Kuva 1. *Fyren* 23.12.1905, 10. Haapalainen.

etosta ja kuvan luomilla tunteilla pyrittiin lukija vastaanottavaisemmaksi omalle poliittiselle viestille.

Haapalaisen kuva ilmestyi lehdessä toisen kerran vuoden 1909 heinäkuussa. Tällöin se oli liitoksissa niin sanottuihin Mustosen paljastuksiin. Yhdysvaltoihin paennut lehtimies ja kansakoulun opettaja Johan Arvid Mustonen julkaisi vuonna 1908 omakustanteena muistelmat toiminnastaan Suomen työläisaktivistien liikkeessä. *Salat julki: kumouksellisten ja rauhallisen kehityksen sosialistien keskinäiset välit, viime aikaiset [sic] pyrkimykset ja toimintatavat Suomessa*. Teos ilmestyi Suomessa vuonna 1909 ja se käännettiin myös venäjäksi. Kirjoitelman paljastukset aiheuttivat Suomessa tutkinnan. Haapalainen haastettiin oikeuteen syytettynä dynamiittivarkauden järjestämisestä ja pistoolien hankintaan osallistumisesta suurlakon ja Viaporin kapinan yhteydessä. Poliisikuulusteluissa todistajat kertoivat, että Haapalainen oli osallistunut salaisen maanalaisen järjestön toimintaan ja

”svarta sotnja kapten Leonidas Sireliusta”²⁰⁰ ja ”angifvaren orgelnisten V. Saarista”²⁰¹. Haapalaista nimitetään *Fyrenin* ensimmäiseksi julkaisemassa pilakuvassa ”Skränfocken f.d. studeranden och strejkkommissarien Haapalainen” (rähinän ”keulapurje”, entinen ylioppilas ja lakkokomissaari (kirjoittaja suomentanut)). Pilalehden retoriikka kohdistui suomalaisuusliikkeen vastustamiseen. Se ajoi siten Suomen Ruotsalaisen puolueen linjaa. Kaikki epäisänmaalliseen kokoelmaan päässeet henkilöt olivat selviä vastavoimia Suomen Ruotsalaiselle puolueelle ja sen ajamalle politiikalle. Pilakuvien avulla vahvistettiin omaa

Pariisin kommuunia vuonna 1871 kannattaviin naisiin, joita syytettiin Pariisin tuhopoltoista kommuunin viimeisinä päivinä. Sillä varmasti viitattiin Laineen voimakkaisiin raittiuspuheisiin.

²⁰⁰ Viipurin virkatekevä poliisimestari Leo Sirelius (1863–1937). Musta sotnja viittaa venäläiseen äärikansallismieliseen liikkeeseen.

²⁰¹ Urkuri V. Saarinen oli Huittisten srk:n urkuri, joka Kansallismielisen nuorisoliiton puhetilaisuuksissa soitti viulua ja johti kuoroa. *Fyren* syytti häntä ilmiantajaksi (*angivare*). *Aamulehti* 6.1.1909, 3; *Aamulehti* 4.1.1910, 4.

pyytänyt toimittamaan passeja venäläisiä pakolaisia varten. Todistajien mukaan hän oli ollut paikalla myös ryöstettyjä pistooleita jaettaessa. Asiasta kirjoitettiin myös sanomalehdissä ja muun muassa *Työ*-lehdessä oli elokuussa 1906 uutinen ”Helsingin lahtarikaartin johtajan kapteeni Myrbergin²⁰² asunnosta varastetuista 73 browningrewolwerista [sic] ja 1000 patruunasta”²⁰³. Eero Haapalainen kuitenkin selvisi oikeudenkäynnistä todistajien muutettua oikeudessa lausuntojaan. Haapalaista itseään oli jutun tiimoilta kuulusteltu kymmenen tuntia.²⁰⁴

Kuvan teksti vuonna 1909 ”*Våra fallna folkhjärtar kamraten Eero Haapalainen – som rödgardistschef under storstrejken*” (Meidän kaatuneet kansansankarimme toveri Eero Haapalainen – punakaartin päällikkönä suurlakon aikana (kirjoittaja suomentanut)) muistutti Haapalaisen toiminnasta suurlakon jälkeen lakkautetun punakaartin johtajana. Samalla se sisälsi selvän viittauksen Haapalaisen alkoholiongelmiiin. Haapalainen oli nimittäin joutunut 8.6.1909 yhdessä metallityöväenliiton asiamiehen Herman Saxmannin kanssa pidätetyksi tapeltuaan kadulla juovuksissa. He olivat myös vastustaneet pidätystä lyömällä pullolla heitä pidättämään tullutta poliisia. Saxman oli selvinnyt tapauksesta sakoilla, mutta Haapalainen sai selkkauksen yhteydessä tapahtuneesta poliisin pahoinpitelystä kolmen kuukauden vankilatuomion.

Kolmannen kerran kuva julkaistiin *Fyrenissä* toukokuussa 1910. Tällöin kuvan tekstinä oli: ”*Du glömde ljusets riddarvakt, herr Eero Haapalain som blef – i brist på Hagnäs -slakt – partiets Juokahainen [sic]*” (Unohtit lyhdynvartija, herra Eero Haapalainen, josta tuli – ilman Hakaniemen teurastusta²⁰⁵ – puolueen Juokahainen (kirjoittaja suomentanut)). Kuvateksti oli osa riimittelyä, joka pilkkasi sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajia. Se viittasi monimerkityksellisesti Eero Haapalaisen jäämisestä tämän joukon ulkopuolelle. ”*Ljusets riddarvakt*” on mahdollista ymmärtää kulttuurin esitaistelijaksi - lyhdynvartijaksi, mutta se on myös ruotsalainen isänmaallinen (lippu-)laulu mieskuorolle vuodelta 1848. Näin ollen samalla diskurssilla saatiin aikaan näkökulman mukaan sekä myönteisiä että kielteisiä

²⁰² Myhrberg toimi Helsingin kunnallisen suojeluskaartin päällikkönä.

²⁰³ *Työ* 25.8.1906, 3.

²⁰⁴ *Hufvudstaadsbladet* 5.9.1909, 11; *Laatokka* 7.9.1909, 3; *Raaha* 8.9.1909, 3; *Eteenpäin* 17.8.1909, 3; *Sosialisti* 15.10.1909, 5; *Suomalainen Kansa* 12.10.1909, 7; *Uusi Suometar* 13.10.1909, 7.

²⁰⁵ Tunnetaan Hakaniemen kahakkana.

mielleyhtymiä, jotka osaltaan vahvistivat riittelyn funktiota pilkata työväenliikkeen edustajia.²⁰⁶

Viittaus kuvatekstin Hakaniemen kahakkaan tarkoitti suurlakon aikaista 2.8.1906 Hakaniemen torilla tapahtunutta väkivaltaista mellakkaa, jossa vastapuolina olivat ylioppilaiden suojeluskaarti ja punakaarti sekä muutamia kapinallisia venäläisiä matruuseja. Se oli siis muistutus aseellisesta mellakasta, jonka välienselvittelystä oli seurauksena laukaustenvaihtoa ja yhdeksän kuollutta. Näistä seitsemän suojeluskaartista ja kaksi punakaartista. Aseellinen kahakka dokumentoitiin myös lehdissä, mikä on nähtävissä kuvassa 2. Mellakan seurauksena senaatti päätti lopettaa punakaartit. Näin päätti myös sosialidemokraattinen puolue, jolle kaartit olivat alkaneet muodostua ongelmaksi.²⁰⁷

Kuva 2. *Helsingin Kaiku* 4.8.1906, 1. Hakaniemen kahakka.

²⁰⁶ Jokinen et al. 2016, 49.

²⁰⁷ *Turun Sanomat* 26.8.1906, 2.

”Puolueen Juokahainen” [sic] on puolestaan viittaus Kalevalan Joukahaiseen, joka oli Väinämöisen vastavoima ikään kuin Haapalainen osallistumalla punakaartien toimintaan olisi SDP:n sisäinen vastavoima. Argumentti oli saatu helposti ymmärrettäväksi ja vastaanotettavaksi käyttämällä havainnollisia esimerkkejä ja rinnastuksia.²⁰⁸

Pilakuvat Haapalaisesta otsikkoteksteineen sisältävät myös useita sellaisia merkityksiä, jotka eivät välttämättä aukea ensikatsomalla, vaan ne vaativat syventymistä ajankohdan kontekstiin ja ihmisten toimintaan. Ajattelu- ja puhetapa Haapalaisesta on kiteytynyt *Fyrenin* pilakuvaan. Diskurssit Haapalaisesta säätelevät sitä mitä ajatuksia hänestä voidaan asettaa tapahtumien seuraukseksi ja mitä niiden syyksi. Diskurssilla aina paitsi kuvataan jotakin myös tehdään jotakin. *Fyrenin* pilakuvat edustivat tilanteisuutta diskurssissa Haapalaisesta. Julkaisemalla sama kuva useampaan kertaan eri kuvatekstein varustettuna *Fyren* pyrki iskostamaan lukijoidensa mieliin Haapalaisen vallankumouksellisenä, vaarallisena henkilönä. Henkilönä, joka erottui ideologisesti lehden lukijakunnasta eli ”meistä” ja kuului selvästi ”muihin”.²⁰⁹

Pilakuvat pyrkivät myös vahvistamaan lehden lukijakunnan omaa ryhmäidentiteettiä vastavoimana erilaista poliittista kantaa omaaviin tahoihin. Huomionarvoista on myös se, ettei *Fyrenissä* ollut tilaa vastadiskursseille.²¹⁰ Näin ollen useita vuosia *Fyrenissä* jatkunut diskurssi Haapalaisesta osoitti pysyvyyttä siinä kuvassa, joka hänestä oli luotu.

Kuvaavaa on myös, että Max Engmann, joka on kirjassaan käyttänyt Haapalaisen pilakuvaa, on kirjoittanut sen kuvatekstiksi: ”Porvarien silmissä Haapalainen oli tyypillinen punainen radikaali.”²¹¹ Engmannin ja Soikkasen kirjojen kuvituksissa ase kädessä pitkätakki yllään seisova Haapalainen siis vahvisti kuvaa sotaisasta ja väkivaltaan valmiista Haapalaisesta. Engmannin ja Soikkasen käytössä kuva oli osa kulttuurista jatkumoa. Kulttuurisella jatkumolla tarkoitan tässä yhteydessä tapoja, suhteita ja käytäntöjä, jolla Haapalaisesta puhutaan hänen jälkeensä seuraaville sukupolville.

Toistamalla samaa diskurssia lehdestä toiseen oli mahdollista vahvistaa kuvaa Haapalaisen identiteetistä radikaalina vallankumoustaistelijana.²¹² *Fyrenin* pilakuvat olivatkin kuin

²⁰⁸ Jokinen 2016b, 365.

²⁰⁹ Jokinen et al. 2016, 34.

²¹⁰ Jokinen 2016a, 181.

²¹¹ Engman 2004, 146.

²¹² Peräkylä 1990, 22; Suoninen 1992, 40; Jokinen et al. 2016, 35, 45; Jokinen 2016b, 364.

ennusmerkki Haapalaisen tulevasta asemasta sisällissodan toisen osapuolen nimettynä aseellisen toiminnan johtajana.

Sisällissodan jälkeen Haapalainen paljastui myös santarmien²¹³ tiedonantajaksi²¹⁴ vuosina 1905–1907. Hän oli raportoinut santarmiupseerina toimineelle tuttavalleen ratsumestari Boris von Lüdelle arkaluonteisia asioita muun muassa sosialidemokraattisesta puolueesta, punakaartista ja suojeluskaartista. Lüden kirjoitti itse muistiinpanoissa Haapalaisesta seuraavasti:

”ilman moraalia oleva mies”: ”piru hänestä ottakoon selvän mikä hän oikeastaan on, onko hän todellinen sosialidemokraatti vaiko ryhtynyt sosialidemokraatiksi vain elääkseen ja tullakseen toimeen.”²¹⁵

Lüden maininta Haapalaisesta voidaan katsoa liittyvän tämän taloudelliseen tilanteeseen. Haapalainen oli jo aikaisemmin joutunut keskeyttämään yliopisto-opintonsa heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Samalla muistiinpanon diskurssi kyseenalaisti Haapalaisen aatteellisen vakaumuksen.

Tietovuotojen takia Viaporin kapinan ennaaikainen paljastuminen asetettiin 1930-luvulla Haapalaisen syyksi. Haapalainen asui vaimonsa Svenska Inhemska teatterin näyttelijättären Vera Kosloffin (1876–1947)²¹⁶ ja lankonsa kanssa leskeksi jäänen anopin luona Albertinkatu 34:ssä. Lehdistö arveli sen vuoksi, että Haapalainen olisi puhunut kotioloissa suunnitellusta kapinasta ohi suunsa.

Todellisuudessa tietoja tulevasta kapinasta oli todennäköisesti välittänyt hänen lankonsa kanslisti Vasili Kosloff (1874–1934)²¹⁷, joka myös toimi tiedonantajana ja raportoi asiasta Viaporissa olevaan esikuntaan.²¹⁸ Veran ja Vasilin isä oli edesmennyt kuvernementsihteeri Nicolai Kosloff. Perhe oli uskonnoltaan ortodoksi ja konservatiivinen keisarinvallan kannattaja.²¹⁹

²¹³ Santarmit eli venäläiset sotilaspoliisit vastasivat Suomessa rajojen valvonnasta ja poliittisten rikosten tutkinnasta. Ks. Halén 2013, 5; Vettenniemi 2019, 8.

²¹⁴ Tiedonantaja sai maksun tiedoista. Ilmiantajat toimivat yleensä omasta halustaan. Ks. Suodenjoki 2019.

²¹⁵ Halén 2013, 121.

²¹⁶ *Veckans Krönika* 27.9.1919, 15; *Hufvudstadsbladet* 27.3.1947, 2.

²¹⁷ *Hufvudstadsbladet* 22.6.1934, 1.

²¹⁸ *Åbo Underrättelser* 17.12.1933, 7; *Itsenäinen Suomi* 24.6.1938, 20–21; *Jääkäri-invaliidi* 1.1.1939, 89–95; Halén 2013, 122. Todellisuudessa ilmiantaja oli viimekädessä taistelujärjestön johtoon kuulunut Venäjän salaisen poliisin (Ohranan) tiedonantaja Jevno Azev. Ks. esim. *Seura* 5.5.1937, 13–14.

²¹⁹ *Hufvudstadsbladet* 9.8.1897, 1.

Avioliitto Veran kanssa päättyi Eero Haapalaisen uskottomuuden vuoksi vuonna 1909. Tapahtuma sai paljon palstatilaa erityisesti oikeistolehdistä.²²⁰ Avioero ei vaikuttanut Haapalaisen asemaan puolueessa eikä siitä ole mainintoja esimerkiksi *Työmieheissä*. Käytännössä avioliitto oli ilmeisesti päättynyt jo aikaisemmin, sillä Eero Haapalainen muutti SDP:n pääkallonpaikalle Helsingin Siltasaareen uuteen Helsingin Työväenyhdistyksen taloon Sirkuskatu 3:een jo vuonna 1907.²²¹ Hän sai ensimmäisen kaikkiaan neljästä lapsesta sairaanhoitaja Naimi Maria Eskolan kanssa vuonna 1908. Liitto Eskolan kanssa oli ilmeisesti niin sanottu rakkausliitto ilman kirkollisia toimenpiteitä. Siviiliavioliitto tuli lailliseksi Suomessa vasta vuoden 1918 alusta Venäjän väliaikaisen hallituksen vahvistettua asetusehdotuksen 2.11.1917.²²² Naimi Maria muutti sukunimensä Haapalaiseksi lehti-ilmoituksella vuonna 1915.²²³ Haapalaisen parisuhteen muoto aiheutti varmasti ärtymystä konservatismia ja perinteisiä arvoja vaalivalle oikeistolle.

Haapalaisen perhe koki suuren surun yhden lapsista menehdytyä kahden kuukauden ikäisenä vuonna 1910.²²⁴ Kuoleman syyksi paljastui tulirokko, joka riehui Helsingissä. Lapsen kerrottiin saaneen tartunnan vastapäisessä talossa 3. linja 21 asuneilta venäläisiltä.²²⁵ Talossa oli Alexander Filipowitsch Andrejeffin leipomo, jonka henkilökunta oli venäläisiä.²²⁶ Voidaan spekuloida, onko sairaanhoitajana toiminut Naimi hoitanut sairastuneita venäläisiä ja tartuttanut sairauden pieneen tyttärensä vai onko Eerolla ollut yhteyksiä leipomossa työskenteleviin venäläisiin leipomotyöntekijöihin. Leipomotyöntekijöiden työoloista jo vuonna 1904 kiinnostuksensa osoittanut Haapalainen on näissä spekulatioissa etusijalla.

Nimeän *Fyrenin* pilakuvien diskurssin hegemoniseksi diskurssiksi. Se on kuva, joka jälkipolville on Haapalaisesta jäänyt hallitsevaksi. Sen myötä Haapalaisesta puhuttaessa yleensä aina mainitaan hänen toimet vuoden 1905 suurlakon, Viaporin kapinan ja sisällissodan yhteydessä. Diskurssin luoman kuvan perusteella Haapalainen oli valmis aseelliseen väkivaltaan ajaakseen vallankumousta. Tällöin hegemoniseen diskurssiin

²²⁰ *Helsingin Sanomat* 23.6.1909, 6; *Kajaanin lehti* 26.6.1909, 3; *Länsi-Suomi* 26.6.1909, 3; *Keski-Suomi* 26.6.1909, 3; *Hufvudstadsbladet* 27.6.1909, 9; *Uusimaa* 28.6.1909, 4; *Satakunta* 29.6.1909, 3; *Liitto* 29.6.1909, 3.

²²¹ *Adressbok och yrkeskalender för Helsingfors 1907*, 333.

²²² *Uusi Suometar* 7.12.1917, 6–7; *Savotar* 18.1.1918, 4.

²²³ *Suomalainen Wirallinen lehti* 5.2.1915, 4; *Suomalainen Wirallinen lehti* 6.2.1915, 4; *Suomalainen Wirallinen lehti* 8.2.1915, 2.

²²⁴ *Työmies* 24.9.1910, 1.

²²⁵ *Työmies* 15.8.1910, 1; *Helsingin Sanomat* 16.8.1910, 4.

²²⁶ *Helsingin nimikirja ja osotekalenteri* 1.1.1910, 32; KA Uudenmaan läänin henkikirjat - U:262 Henkikirja, 11. kaupunginosa 1910–1910, jakso 259, sivu 4430: 315: Lönnrotsg. 6, 3dje linjen 19, 3dje linjen 21.

kietoutuu rinnakkaisena diskurssi, jonka nimeän vallankumousdiskurssiksi. Hegemoninen diskurssi Haapalaisesta määrittyi ainakin näennäisesti hänestä riippumatta. On selvää, että Haapalainen hyödynsi myöhemmin näiden diskurssien luomaa kuvaa. Lüden muistiinpanot tiedonantajana toimineesta Haapalaisesta tuovat mukaan taloudellisen aspektin, joka hänellä mahdollisesti oli toiminnassaan. Ajankohdan kontekstiin epäsovinnainen liitto vahvisti puolestaan kuvaa vallankumouksellisesta Haapalaisesta.

4.2 Sosialistinen puhe

Vuoden 1905 joulukuussa 5000–6000 hengen joukko marssi Viipurin työväentalolta punaisten banderollien johtamassa nelirivissä kaupungin halki Torkkelin-, Tori- ja Katariinankatujen kautta Raatihuoneentorille, jossa oli rakennettu lavoja puheiden pitämistä varten. Tilapäisesti rakennetuilta puhujan lavoilta puhuivat useat työväenliikkeen edustajat. Vaikka tilaisuudessa oli monta eri puhujaa, lehdistössä niistä siteerattiin tarkemmin ainoastaan Haapalaisen puhetta. Muiden puheiden kerrottiin olleen ”samaa suuntaa” Haapalaisen puheen kanssa, joten niitä ei katsottu olevan tarpeen lainata tarkemmin.²²⁷

Haapalainen aloitti puheensa klassisella, ”Kaikkien maiden köyhälistö liittykää yhteen” lainauksella Karl Marxin ja Friedrich Engelsin *Kommunistisesta manifestista*. Sen jälkeen Haapalainen kuvaili vuoden 1904 yritystä saada aikaan vaalilakko ja heikkoutta syyksi sen epäonnistumiseen.²²⁸ Heikkoudella Haapalainen tarkoitti porvarillisten puolueiden ja lehtien vastustusta *Työmiehen* ja työväenliikkeen ajamalle äänioikeuden laajentamisyritykselle. Työväenliike oli vielä sängen nuori ja porvarilliset puolueet pitivät sitä vielä vähäpätöisenä tekijänä politiikassa. Porvari- ja talonpoikaissäädty eivät olleet vielä hyväksyneet yleistä- ja yhtäläistä äänioikeutta ohjelmiinsa.²²⁹

Hän myönsi myös porvareiden osallistuneen suurlakkoon. ”Nyt koittavat porvarit saada luokkarajat himmenemään”²³⁰, totesi Haapalainen kertoen suomettarelaisen puolueen olleen suurlakon jälkeen valmis hyväksymään jopa tuotantovälineiden yhteisomistuksen, jos he olisivat saaneet työväestön kannatuksen. ”Tätä he eivät kuitenkaan saaneet, joten he luopuivat

²²⁷ *Karjala* 6.12.1905, 2.

²²⁸ *Karjala* 6.12.1905, 2.

²²⁹ Soikkanen 1961, 135–136.

²³⁰ *Karjala* 6.12.1905, 2.

vähitellen aikaisemmin tekemistään päätöksistään”²³¹, lausui Haapalainen. Hän tiesi myös perustuslaillisten toimineen miltei samalla tavalla. Nuorsuomalaisten ja nuorrootsalaisten hän kertoi erkaantuneen vanhoista ruotsikoista²³², jotta eivät joutuisi samaan asemaan kuin Helsingissä Senaatin torilla pidetyssä yleisessä kokouksessa. Puheensa loppuksi hän esitti kolminkertaisen eläköön -huudon yksimielisyydelle viitaten tällä yksimielisyyteen vaalilakosta.²³³

Haapalainen käytti puheessaan retoriikkaa, jossa hän korosti ihmisten yhteenkuuluvuutta sekä meidän ja muiden välistä eroa.²³⁴ Maininta suomettarelaiten valmiudesta hyväksyä tuotantovälineiden yhteisomistus ja perustuslaillisten miltei samanlainen toiminta oli keino luoda vastustajista kuva epäluotettavina ja valmiina lähes mihin tahansa, jopa omien periaatteiden rikkomiseen. Haapalainen käytti siis puhetilanteessa sosialismin perinteisiä fraaseja ja pyrki tietyillä sanavalinnoilla sanomansa edistämiseen. Puheessa toistui teemat ja sanat jotka kuvailivat maan poliittista tilannetta. Tapahtumatilanne eli konteksti²³⁵ mahdollisti poliittisen kielen käytön. Puhe oli reaktio poliittiseen tilanteeseen. Se oli selvästi vallankumoushakuinen.

Haapalaisen diskurssin viittaaminen toisiin diskursseihin, tässä tapauksessa lainaamalla Karl Marxin ja Friedrich Engelsin *Pääomaa* on tyypillinen tekniikka, jolla diskurssin laatija jäsentää puheensa tiettyyn merkityssysteemiin. Puheen diskurssin piirtämä kuva tilanteesta, sen metaforat ja mielikuvat, esittävät tällöin tilanteen yhtenäisenä kokonaisuutena.²³⁶

Työläisjoukossa punaisten banderollien alla sosialistisella diskurssilla oli vahva jalansija. Työläisten oikeuksia puolustavalla diskurssilla oli tällöin ylivalta muihin diskursseihin nähden. Nimeän puheen diskurssin vallankumousdiskurssiksi. Vaikka puhe lähinnä kuvaili vallitsevaa poliittista tilannetta, sillä oli tarkoitus edistää yhteiskunnallista muutosta, jonka koettiin suurlakon jälkeen jääneen kesken. Vallankumousdiskurssin ei tarvinnut käyttää sanaa vallankumous edistääkseen tavoitettaan. Riitti, että vaadittiin vapautta ja tasa-arvoa. Puheen diskurssissa sitä oli muun muassa vaatimukset yhtäläisestä äänioikeudesta.

²³¹ *Karjala* 6.12.1905, 2.

²³² Ruotsalainen puolue.

²³³ *Karjala* 6.12.1905, 2. Lehden kertomuksessa tapahtumista työläisjoukosta käytetään nimitystä ”raatajat”, mikä kertoo lehden poliittisen aseman.

²³⁴ Jokinen et al. 2016, 32.

²³⁵ Jokinen et al. 2016, 36–37.

²³⁶ Suoninen 2016a, 61–64.

4.3 Ehdokasasettelua vuoden 1907 eduskuntavaaleissa

Ensimmäisten eduskuntavaalien ehdokasasettelu aiheutti vilkasta keskustelua SDP:n sisällä. Joulukuussa 1906 *Työ*-lehdessä ilmestyi pitkä artikkeli, jonka oli laatinut Viipurin vankilan työnjohtaja ja SDP:n tuleva kansanedustaja Vihtori Viitanen²³⁷. Viitanen pohti artikkelissaan sopivia ehdokkaita ja mainitsi Eero Haapalaisen luetellessaan puolueen kolme ylioppilasta ja työväenlehtien toimittajaa. Hän asetti Haapalaisen kolmanneksi parhaaksi ehdokkaaksi. Hän kirjoitti:

”[–] Hän ei kyllä ole erityiseksi merkkihenkilöksi tunnettu. Mutta siihen ei suinkaan ole kykenemättömyys syynä. Hänen hiljainen vaatimaton savolainen luonteensa on pakottanut hänen pysymään enemmän syrjähenkilönä. Mutta sitä enemmän hänellä onkin ollut aikaa syventymään periaatteellisiin kysymyksiin. On ahkera työntekijä, oikein työjuhta. Omistaa laajat tiedot. Kieliä taitavana hankkinut joltisenkin taustan ulkomaalaisesta kirjallisuudesta, varsinkin sosialistisesta kysymyksestä [–]”²³⁸

Seuraavassa numerossa tuleva kansanedustaja ja *Työ*-lehden toimittaja Nestori Valavaara²³⁹ pohti samaan tapaan eri ehdokkaita ja kirjoitti Haapalaisen olevan vaatimaton ja omaavan koulutietojen ohella laajat tiedot sosiaalidemokratiasta. Haapalaisen erikoisalaksi Valavaara mainitsi ammatillisen työväenliikkeen.²⁴⁰

Valavaarasta poiketen Viitanen mainitsee ”tusinaehdokkaiden” joukossa oman ehdokkuutensa. Tusinaehdokkailla Viitanen tarkoitti piirikokouksen valitsevia ehdokkaita, jotka eivät hänen mielestään täyttäneet ehdokkuuden korkeita vaatimuksia. Molemmissa ehdokkaita pohtivissa artikkeleissa ehdokkaista oli löydetty positiivisia puolia, joista katsottiin olevan hyötyä tai etua eduskuntatyössä. Viitanen löysi Haapalaisesta Valavaaraa enemmän positiivisia ominaisuuksia. Hänen kirjoituksensa lankesi jopa selittelemään Haapalaisen syrjässä oloa julkisuudesta tai politiikasta tämän vaatimattomuudella. Viitanen kehuu Haapalaista ahkeruudesta, kielitaidosta ja laajasta sosialismin tietämyksestä. Myös Valavaara mainitsi vaatimattomuuden ja totesi Haapalaisen olevan ”paljon käytetty kyky”.

²³⁷ Punanen viesti: *Sosialidemokratinen kevätjulkaisu 1907*, 17.

²³⁸ *Työ* 13.12.1906, 2.

²³⁹ Punanen viesti: *Sosialidemokratinen kevätjulkaisu 1907*, 17.

²⁴⁰ *Työ* 15.12.1906, 2.

Onkin mielenkiintoista huomata, miten lehden tekstit vahvistivat argumentaatiota useamman tahon esittäessä saman väitteen lähes saman aikaisesti ja ainakin näennäisesti toisistaan riippumattomasti. Samalla vaatimattomuudesta tuli ikään kuin vakiintunut tulkinta. Viitanen ja Valavaara käyttivät kirjoituksissaan myös poliittisessa puheessa yleistä me-retoriikkaa²⁴¹, jolla he viittasivat Sosialidemokraattiseen puolueeseen ja pyrkivät vahvistamaan kuvaa yhtenäisestä joukosta, jolla oli yhteneväiset tarpeet edustajaksi valitulle henkilön sopivuudelle.

Kirjoittajien tarkoittamaa vaatimattomuutta on muiden lähteiden valossa mielestäni vaikea tunnistaa Eero Haapalaisen tunnusomaiseksi luonteenpiirteeksi. Mielestäni hän pyrki pikemminkin olemaan esillä ja esiintymään julkisesti ammattiyhdistystoiminnan asiantuntijana. Viitanen ja Valavaara tulivat valituiksi ensimmäiseen eduskuntaan. Valavaara uusi valtakirjansa eduskuntaan vielä viisissä vaaleissa.

Haapalainen sai puolueen järjestämissä Viipurin läntisen vaalipiirin koevaaleissa vasta kolmanneksi eniten ääniä ja ei olisi siten tullut valituksi ehdokkaaksi. Puoluevaltuuskunnalla oli kuitenkin lupa asettaa omia ehdokkaita. Haapalainen oli sitä kautta päätymässä ehdokkaaksi, mutta hän kieltäytyi lopulta ehdokkuudesta. *Työmies*-lehdessä hänen ilmoituksensa olikin otsikoitu ”Sopivampi tilalle”.

”[–] Puoluetovereita pyydän kuitenkin jättämään minut syrjään, sillä siirryn ensi vuoden alusta Viipuriin *Työ*-lehteen, joka tulee tarvitsemaan kaikki vähäiset voimani. Valittakoon sentähden [sic] sopivampia. Sanomalehtitointani pidän siksi tärkeänä puoluetehävänä, etten mitenkään tahdo sitä laiminlyödä.[–]”²⁴²

Kieltämättä ”oman” lehden kautta tapahtuva kirjoittaminen ja päätoimittajan paikka viipurilaisessa *Työ*-lehdessä olivat Haapalaiselle kehitystä ammattiuralla. Ehdokkuus eduskuntavaaleissa, ja mahdollinen kansanedustajana toimiminen ja sen vaatima konsensus sekä yhteistyö poliittisten vastustajien kanssa eivät sopineet Haapalaisen kuvaan itsestään.

Ilmeisesti Haapalaisella oli kuitenkin ollut jonkinlainen kiinnostus ehdokkuutta kohtaan, sillä samassa lehdessä oli avoin kirje Elvira Willmannilta²⁴³, josta ilmeni Haapalaisen aikaisemmin

²⁴¹ Jokinen 2016b, 351.

²⁴² *Työmies* 22.1.1907, 4.

²⁴³ Ks. esim. Roininen 2007; Hyttinen 2015.

arvostelleen Willmannin sopivuutta ehdokkaaksi ja tämän jäsenyyttä SDP:ssä.²⁴⁴ Muihin ehdokkaisiin Haapalainen ei näytä ottaneen kantaa. Willman puolustautui kirjoituksessa:

”[-] Herra Haapalainen lieneekin innostunut kirjoittamaan syystä, että häntä ei asetettu ensi sijalle valtiopäivämiesehdokkaaksi. Siksi kai hän myöskin muuttaa Viipuriin, sillä hän tietää, että suurin osa Helsingin työväen piiristä ei häntä hänen kaksikielisyytensä tähden enää siedä.[-]”²⁴⁵

Suorat väitteet Haapalaisen kaksikielisyydestä tarkoittivat tämän suoranaisesti valehdelleen väitteissään Willmannista ja toimivan vastoin puheitaan. Willman otti kirjoituksessaan esille myös Haapalaisen seppeljupakan ja totesi Haapalaisen hyökkäyksen häntä vastaan olevan ”[-] turhaa puuhaa täällä Helsingissä. Minä olen lupautunut Hämeen eteläisen vaalipiirin ehdokkaaksi.[-]”²⁴⁶

Ensimmäisiin eduskuntavaaleihin pyrittiin SDP:n toimesta kiinnittämään kaikki mahdollinen huomio, jotta kaikki tilattomat maaseudun työläiset saataisiin innostumaan ja osallistumaan vaaleihin. Sen vuoksi vaalipropagandassa käytettiin erityisen kärjistettyjä ilmauksia ja voimakkaita tunnelatauksia sisältäviä sanoja varsinkin poliittista oikeistoa kohtaan. Tähän vaikutti myös se, että useimmat kirjoittajat olivat tavallisia työmiehiä, jotka käyttivät puheissaan jyrkkää kansankieltä ja uskoivat sellaisen tehoavan myös kirjoitettuna. Kilpailu puolueen sisällä vaikuttaa tarkemmin katsottuna olleen myös kiivasta. Sosialismin ihanteet oli asetettu vaalipropagandassa ehdottomaksi totuudeksi, jota vastaan sanojia syytettiin petturuudesta.²⁴⁷

Willmannin kirjoituksessa Haapalaisesta ilmenee, että kaikki puolueen sisällä eivät olleet ihastuneita ”vaatimattomaan savolaiseen”. Samalla se asettaa Valavaaran kommentin Haapalaisen pysyttelemisestä julkisuudesta sivussa uuteen valoon. Edellisen vuoden suurlakko ja toiminta siinä sekä elokuun alussa tapahtunut Viaporin kapina oli nimittäin varmasti vielä muistissa, vaikka kukaan kirjoittajista ei niitä mainitse. Samoin myös seppeljupakan saama julkisuus ja sen myötä syntyneet epäilykset Haapalaisen poliittisista kannoista ja huono menestys koevaaleissa olivat varmasti osa syistä, jotka hillitsivät halua olla esillä ja ainakin välillisesti estivät ehdokkuuden

²⁴⁴ *Työmies* 20.12.1906, 7.

²⁴⁵ *Työmies* 22.1.1907, 6.

²⁴⁶ *Työmies* 22.1.1907, 6. Kummastakaan niin Haapalaisesta kuin myöhemmin näytelmäkirjailijana toimineesta ja Kuusisen klubin murhien vuoksi Venäjällä teloitetusta Elvira Willmannista ei tullut milloinkaan kansanedustajaa.

²⁴⁷ Soikkanen 1961, 357–359.

Nimeän ehdokasasetteluun liittyvien tekstien diskurssin vaalidiskurssiksi. Diskurssit ehdokkaiden sopivuudesta tai sopimattomuudesta sekä kieltäytyminen ehdokkuudesta edustivat sitä puhtaimmillaan. Willmannin ja Haapalaisen diskurssit olivat toisiinsa kiinnittyneitä ja ne määrittyivät suhteessa toisiinsa. Vaalidiskurssista muodostui määrittelijästä riippuva, jossa lopullinen määrittelyn tehtävä jäi diskurssin vastaanottajalle. Diskurssi oli sidoksissa yleisöön, joka ensimmäisissä eduskuntavaaleissa yritettiin innostaa äänestämään ja saada löytämään ehdokkaansa.

4.4 Ammattijärjestömiehen kirjoitus

Haapalainen kirjoitti vuonna 1912 *Uuden ajan kynnyksellä* aikakauslehdessä otsikolla ”Työväen ammattiyhdistysliikkeen yleisistä käsitteistä”²⁴⁸. Artikkelin alussa hän antoi ammatilliselle liikkeelle kolme eri määritelmää ja totesi niiden kuvaavan tehtäviä, joita ammattiyhdistystoiminnalle on käsitetty kuuluvan eri aikoina. Hän kuvaili myös ammattiyhdistykseltä vaadittavia ominaisuuksia. Ensimmäiseksi sen oli oltava pysyvä järjestö perustellen sen työläisten valmiudella työnantajan muuttaessa lupauksiaan. Lupausten muuttamisella Haapalainen viittasi muun muassa vuoden 1908 Tampereen lakkoihin, joissa työnantajat perääntyivät jo sovitusta sopimusehdotuksista ja aloittivat työsulun.²⁴⁹

Pysyvyyden vaatimuksella Haapalainen kommentoi tilannetta, jossa SAJ:n jäsenmäärä oli pudonnut 35 000 jäsenestä 21 000 jäseneseen vuosina 1907–1912. Työtaistelut olivat raskaita työnantajien pystyessä tuomaan ulkomailta työvoimaa lakkoja murtamaan ja suomalaisiakin oli saatu rikkureiksi. Jäsenet eivät sitoutuneet järjestöjen jäsenyyteen pitempiaikaisesti. Ammattijärjestöjen johtajien tehtäväksi jäi sovittaa paikallisia työtaisteluja ja yrittää lopettaa lakot kunniallisesti.²⁵⁰

Tärkeimmäksi ja välttämättömimmäksi ammattiyhdistysliikkeen ominaisuudeksi hän mainitsi julkisuuden. Haapalainen katsoi, että julkisuus oli saavutettavissa vain silloin kun työväelle on sallittu laillinen yhdistymisoikeus. ”Niinkauan [sic] kuin sen laki kieltää, niin kauan on se salaista ja salainen toiminta ei voi ulottua kuin rajoitettuun piiriin.”²⁵¹ Hän katsoi, että

²⁴⁸ *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 33–42.

²⁴⁹ *Työ* 29.9.1909, 2.

²⁵⁰ *Suomen Ammattijärjestö* 1.8.1909, 137; Bergholm 2013, 12.

²⁵¹ *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 35.

salainen toiminta ei voinut olla laajempaa kuin yhden verstaan tai parhaimmassa tapauksessa yhden paikkakunnan laajuista. Salaisena toiminta ei voinut käsitellä asiallisesti työehtoja kuten palkkausta, työaikoja ja lakkoliikettä. Myöskään kassojen perustaminen eri tarkoituksiin ja muu sen kaltainen toiminta ei Haapalaisen mukaan olisi tällöin mahdollista. Vasta, kun työväellä oli yhdistymis- ja kokoontumisvapaus, järjestöt saattoivat ottaa ohjelmaansa nykyaikaisen ammattiyhdistysliikkeen eri tehtävät. Kirjoitus jatkui sen jälkeen kuvaten tuota ”pysyväistä” nykyaikaista ammattiyhdistysliikettä kehittyväksi ja muotoutuvaksi töiden erikoistumisen sekä sen vuoksi, että työt muuttuvat yhä pienempiin osiin eikä ammattitaitoa enää tarvittaisi. Haapalainen huomioi kirjoituksessaan jopa kuljetusvälineiden ja liikenneyhteyksien kehityksen vaikuttavan ammattiyhdistysten muotoon.²⁵²

Kirjoituksessa oli voimakas vetoamus vapaan kokoontumis- ja yhdistymisoikeuden puolesta. On mielenkiintoista, miten työväenliikkeen salaiseen vallankumoukselliseen toimintaan osallistunut Eero Haapalainen perusteli ammattiyhdistystoiminnan edellyttävän julkisuutta ja sen oikeutta ajaa työväestön etuja. Kirjoituksen diskurssi on näin jälkikäteen katsottuna ristiriitainen hänen tekojensa kanssa. Ilmeisesti Haapalainen katsoi lailliset keinot ensisijaisiksi ja niiden käydessä riittämättömiksi hyväksyi myös laittomat keinot. Ammattiyhdistystoiminnassa laittomista taistelutoimista ei kuitenkaan ollut todellista hyötyä. Haapalaisen kirjoitus tuntuu tässä kohdin olevan linjassa Kautskyn rauhallisen luokkataistelumenettelytavan kanssa.

Diskurssit yhdistetään tavallisesti puheeseen ja kirjoituksiin. Diskurssianalyysiä voidaan käyttää myös muunlaisten ilmiöiden ja asioiden tutkimiseen. Haapalaisen artikkelissaan korostama diskurssi toistui myös sen kuvituksessa. Sen etusivulla oli kaksi kuvaa. Otsikon yläpuolella oli piirros, jossa kaksi puhujaa on koonnut sankan joukon kuulijoita puistoon. Kuvan asema sivun ylälaudassa korosti sen asemaa toiseen kuvaan nähden kuten kuvassa 3 on nähtävissä. Kankaalla verhotusta puhujankorokkeesta näkyy kuvassa vain osa. Haapalainen halusi varmasti nähdä itsensä kuvan kaltaisena puhujana, joka tuo ammattiyhdistysliikkeen sanomaa sitä janoaville kuulijoille. Kuulijoiden joukkoon on piirretty miehiä, naisia ja lapsia. Suurimmasta osasta kuulijoita näkyy vain hatut. Hatuista saa vaikutelman, että kuulijat kuuluvat varakkaampaan väkeen. Kuvassa kaikilla kuvassa näyttäisi olevan myös siistit ja

²⁵² *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 33–42.

ehjät vaatteet päällään.²⁵³ Piirroksen diskurssi ei siis kuvannut vallitsevaa maailmaa ja oli siten myös ristiriidassa kirjoituksen kanssa.²⁵⁴ On tietenkin mahdollista, että kuvalla haluttiin viitata odotettuun tilanteeseen, jossa kirjoituksen yleisön tilanne on kuvan yleisön kaltainen.

Sivun toisessa kuvassa mieshahmo on pöydän ääressä kirjoittamassa kynällä paperiin. Kuvan alla on teksti ”Eero vankilassa”. Kuva on viittaus Haapalaisen kolmen kuukauden vankilatuomioon vuonna 1911.²⁵⁵ On hämmästyttävää, että Haapalaisen omaan kirjoitukseen

on työväen aikakauslehdessä liitetty tämän kaltainen kuva.²⁵⁶ Päätelen kuvan tarkoituksena olevan esitellä Haapalaisen periksiantamattomuutta. Hänen tarkoituksena oli tällöin kääntää negatiivista julkisuutta saanut tapahtuma itselleen positiiviseksi. Moraalis-poliittisesti negatiivinen asia muovautui Haapalaisen itsensä esiin tuomana joksikin muuksi. Samalla Haapalainen käytti valtaansa ja teki vastarintaa muun median hänestä luomaan kuvaan. Vastaan asettuminen oli Haapalaisen keino ottaa tilaa vaihtoehtoisille diskursseille ja tiedolle - sellaiselle tiedolle, jonka hän halusi itse muotoilla ja antaa omille kannattajilleen.²⁵⁷

Kuva 3. *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 33. Artikkelin Työväen ammattiyhdistysliikkeen yleisistä käsitteistä etusivu.

²⁵³ *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 33.

²⁵⁴ Juhila 2016, 372–374.

²⁵⁵ *Hufvudstadsbladet* 7.10.1911, 7; *Työväenliitto* 9.10.1911, 3.

²⁵⁶ *Uuden ajan kynnyksellä* 1912, 33.

²⁵⁷ Juhila 2016, 374–375.

On myös mahdollista, että kuvalla oli tarkoitus kertoa, että Haapalainen kirjoitti tekstin ollessaan vankilassa.²⁵⁸ Kuvituksen monimerkityksellisyys johtuu niiden poikkeuksellisesta yhdistämisestä tekstiin. Lausumalla tai tässä tapauksessa myös kuvilla voi olla useita potentiaalisesti mielekkäitä merkityksiä jopa kirjoittajalle itselleen. Niiden tarkoitus voi olla oman toiminnan kehuskelun tai kauhistelun funktio. Todennäköisesti kyse oli kehuskelusta, jolloin sitä voidaan Eero Suonisen mukaan kutsua ”miehiseksi repertuaariksi”²⁵⁹.

Työväenliikkeen alkuaikoina puheet ja agitaatio tavoitti yleisön paremmin kuin kirjoitetut tekstit.²⁶⁰ SDP:n parhaana puhujana ja agitaattorina pidettiin Eetu Salinia, joka esiintyi myös Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -romaanissa.²⁶¹ Linna tiivistää romaanissaan Koskelan Jussin suulla yleisen kuvan toimittajista: ”[–] Kirjoitellaan päivät ihmisille turhanaikasia [sic] ja ehtoisin juodaan tyhmien rahat.[–]”²⁶² Haapalaisen tapaan myös Salinin yksityiselämää hallitsi alkoholismi. Salin toimi vuosien varrella usean työväenlehden toimittajana ja joutui myöhemmin vankilaan. Hän oli toiminut Helsingin suutarien lakon johtajana vuonna 1896 ja oli sen jälkeen asunut Tukholmassa opiskelemaan ruotsia ja sosialismia. Helsingin ammattiyhdistyksessä hän toimi vuonna 1899 puheenjohtajana.²⁶³ Oulun puoluekokouksessa vuonna 1906, jossa marraskuun sosialistit nousivat SDP:n johtopaikoille, Salin joutui vastaavasti syrjään.²⁶⁴ On ehkä hieman kaukaa haettua, mutta on mahdollista, että Haapalainen rinnasti itsensä puhujana Saliniin ja sivun yläpalkin kuva viittaa tähän.

Haapalaisen kirjoitus *Uuden ajan kynnyksellä* aikakauslehdessä kuvasi ammattiyhdistystoiminnan tilaa Suomessa, siihen liittyviä käsitteitä ja toiminnan edellyttämää yhdistymis- ja kokoontumisvapautta - mahdollisuutta toimia julkisesti. Nimeän kirjoituksen diskurssin ammattiyhdistysdiskurssiksi. Rinnakkaisena ammattiyhdistysdiskurssille kirjoituksesta on löydettävissä vallankumousdiskurssi, jota vaatimukset yhdistymis- ja

²⁵⁸ Haapalainen mainitaan Helsingin lääninvankilan hakemistossa vuosina 1911 ja 1912. Helsingin lääninvankila hakemisto 1911–1911 ja 1912–1914 (SSHY).

²⁵⁹ Jokinen et al. 2016, 59.

²⁶⁰ Perko 2022, 66.

²⁶¹ Linna 1962, 309–330.

²⁶² Linna 1962, 258.

²⁶³ *Punaset*. 3, V. 1909 valittujen uusien sosialidemokratisten edustajien kuvat ja elämäkerrat, 17.

²⁶⁴ *Satakunnan Kansa* 8.3.2019, 7.

kokoontumisvapaudesta myös edustavat. Sivun ylälaidan kuva liittyi tähän diskurssiin kuvatessaan puhujia ja heitä kuulemaan kokoontunutta väkijoukkoa. Sivun toinen kuva ei suoranaisesti liittynyt tähän diskurssiin. Kuvan ja sen kuvatekstin tulkitsen liittyvän Haapalaisen kamppailuun mediassa hänestä muodostuneeseen kuvaan.

4.5 Punaisia isänmaallisuuden ilmaisuja

Saksalainen sukellusvene UC57 toi suomalaisista jääkäreistä muodostetun osaston Loviisan edustalle Hamnskärin saarelle 17. marraskuuta 1917. Se oli lähtenyt Danzigista viisi päivää aiemmin ja selviytynyt jännittävien vaiheiden jälkeen Itämerellä olleista miinakentistä ja sukellusveneverkoista. Osastolla, johon kuului kahdeksan jääkäriä, oli mukanaan 4000 kg varusteita. Sen tehtävänä oli katkaista Viipurin ja Pietarin välinen ratayhteys siltoja räjäyttämällä. Hamnskärissä joukko ja varusteet jaettiin kolmeen pienempään ryhmään, joiden määränpäinä mantereella oli Kotka, Pernaja ja Porvoo. Vastaanottajat siirsivät miehet ja varusteet moottoriveneisiin, ja sukellusvene laskeutui yön ajaksi merenpohjaan odottamaan aamulla alkavaa kotimatkaa takaisin Saksaan.²⁶⁵

Kaksi vastaanottaneista moottoriveneistä lähti kohti Kotkaa mukanaan kolme jääkäriä. Kotkaan matkalla olevan joukon saattajat katsoivat parhaaksi jäädä odottamaan seuraavaa yötä Långön saarelle, jossa oli autio huvila ja kalastajamökki. Odotus muodostui kohtalokkaaksi, sillä Kotkan punakaarti oli tarkkaillut kaupungista poistuneita jääkärien vastaanottajia ja tuli suuren miesjoukon kanssa saarelle. Jääkärien saattajat ryhtyivät puheisiin punakaartilaisien kanssa sillä seurauksella, että nämä pidättivät heidät ja ottivat varusteet sekä moottoriveneet haltuunsa. Punakaartin poistuttua saarelta yhdessä pidättämiensä saattajien kanssa jääkärit jäivät vielä saarella olleen kalastajamuorin latoon yhdeksi yöksi piilottelemaan, sillä saarella ei ollut muita veneitä. Seuraavana päivänä punakaartilaiset palasivat saarelle suuremman joukon kanssa, jolloin jääkärit näkivät parhaaksi antautua.²⁶⁶

Osa punakaartilaisista oli välittömästi valmiita ampumaan pidättämänsä kolme siviiliasuista jääkäriä, mutta heidän kysytyään joukon johtajaa paikalle oli ilmestynyt pistoolia heilutteleva Haapalainen, joka oli tuolloin Kotkan järjestyskaartin johtaja. Pidätetyistä jääkäreistä Einar

²⁶⁵ Tuompo 1934, 69–118, 147–160; Fredrikson 2020, 253–254.

²⁶⁶ Tuompo 1934, 190–201.

Wichmann²⁶⁷ kertoi omissa muistelmissaan tapahtumista keskustelleensa Haapalaisen kanssa kahden ja kertoneen tälle, että he olivat tulleet kaukaa ja kysymyksessä oli Suomen itsenäisyyspyrkimykset. Haapalainen oli tämän jälkeen keskustellut muutaman vanhemman punakaartilaisen kanssa ja julistanut: ”Nämä miehet ovat minun vankejani. He eivät ole lahtareita. Joka heihin koskee, saa maistaa tätä pistoolia.”²⁶⁸

Jääkärit Einar Wichmann ja Viljo Hämäläinen kertoivat Haapalaisen heilutelleen hana viressä ollutta pistoolia pidätystilanteessa. Ase kädessä heiluminen lienee ollut Haapalaiselle keino tehostaa omaa päällikkyyttään ja osoittaa valta-asemaansa niin jääkäreihin kuin kaartilaisiin. Haapalaisen aseiden heiluttelusta kuulustelujen yhteydessä kertoi omassa muistelussaan jääkärien vastaanottajiin Kotkassa kuulunut Georg Jäderholm. Tällöin Haapalainen on yrittänyt pelotella kuulusteltavia saadakseen tietoja.²⁶⁹

Myös monet muut Suomeen sukellusveneellä saapuneista jääkäreistä ovat muistelleet tapahtumia. Muun muassa W. E. Tuompo kirjoitti haastattelujen perusteella 1930-luvulla sankarikertomuksen *Sukellusveneellä UC57 vapaussotaan*.²⁷⁰ Kotkan osastoon kuulunut jääkäri Viljo Hämäläinen on omissa muistelluissaan sivunnut Haapalaisen toimintaa Längön saarella. Hänen mukaansa Haapalainen olisi vankeja Kotkaan kuljetettaessa todennut, että: ”Lasketaan pojat vapaiksi eikä kuljeteta heitä Kotkaan, sillä eiväthän he työväestölle ole Saksaan menolla pahaa tarkoittaneet.”²⁷¹ Hämäläisen mukaan Haapalainen myös piti lupauksensa ja päästi jääkärit muutaman päivän jälkeen putkasta ja saattoi heidät henkilökohtaisesti junassa Kouvolaan asti varmistaakseen heidän koskemattomuutensa.²⁷²

Toinen Kotkan osastoon kuulunut jääkäri Einar Wichmann on kertonut Haapalaisen opastaneen heitä ennen kansalaisoikeuden kuulusteluja:

”Puhukaa mitä p—aa haluatte, mutta älkää sanoko missä tarkoituksessa tulitte, sillä osa väkeämme veljelee ryssän täällä olevan sotaväen kanssa. Painostakaa, että ette ole olleet missään tekemisissä lahtarien kanssa täällä, etteivät luule teidän sekaantuneen kahinoihin mantereella.”²⁷³

²⁶⁷ Uola 2007.

²⁶⁸ *Warkauden Lehti* 16.8.1934, 3–4; *Sisä-Suomi* 18.8.1934, 7–8.

²⁶⁹ *Suomen Vapaussota* 6.12.1934, 266–274.

²⁷⁰ Tuompo 1934.

²⁷¹ *Suomen vapaussota* 24.8.1934, 30–32; *Suomen vapaussota* 6.12.1937, 127.

²⁷² *Tammerfors Aftonblad* 13.8.1934, 4; *Tammerfors Aftonblad* 15.8.1934, 4.

²⁷³ Tuompo 1934, 188; *Hämeen Sanomat* 11.8.1934, 2–3; *Keskisuomalainen* 12.8.1934, 5–6.

Junamatkan aikana Kouvolaan Haapalainen oli Wichmannin mukaan keskustellut paljon ja hänelle oli jäänyt käsitys, että Haapalainen oli vielä silloin Suomen itsenäisyyspyrkimyksiin nähden ”oikealla kannalla”.²⁷⁴ Lyhyen muistelun vuonna 1937 kirjoittanut *Vapaussota*-lehti kirjoitti tapauksesta otsikolla: ”Isänmaallisuuden ilmaisuja punaisissakin”.²⁷⁵

Helposti tulee mieleen, että Haapalaisen suojeleva asenne olisi johtunut siitä, että hän ja Kuopiosta kotoisin oleva Einar Wichmann olisivat olleet koulutovereita tai ystäviä. Tämä ei kuitenkaan ole todennäköistä. Haapalainen kävi koulunsa Kuopion yhteiskoulussa, kun Wichmann kävi Kuopion klassillista lukiota. Lisäksi Wichmann oli Haapalaista 13 vuotta nuorempi. On toki mahdollista, että Haapalainen tunsu tai tiesi Wichmannin, jonka isä oli pastori Kuopiossa, mutta todennäköistä se ei ole.²⁷⁶

Haapalaisesta esitetyistä diskursseista saa käsityksen, että hän halusi alusta lähtien päästää jääkärit vapaaksi. Haapalainen teki selvän eron kiinniotettujen jääkärien ja ”lahtareiden” välillä. Erityisesti Haapalaisen neuvot ennen kuulusteluja kohdistuivat tekoihin ja tietoihin, jotka olisivat saattaneet herättää venäläisen sotaväen kiinnostuksen jääkäreitä kohtaan. Wichmannin lausunto jonka mukaan Haapalainen olisi ollut kansallismielinen ja itsenäisyyspyrkimysten kannattaja on siis otettava todesta. Sitä todistavat sekä puheet jääkärien pidätyksen yhteydessä, että ennen kaikkea heidän vapauttamisensa ja saattaminen Kouvolaan.²⁷⁷

Lisäksi Wichmannilla, josta myöhemmin tuli Mannerheim-ristin ritari ja kenraalimajuri ei varmasti ollut mitään tarvetta tai halua osoittaa vasemmistosympatioita.²⁷⁸ *Kalevassa* vuonna 1943 ilmestyneessä artikkelissa asia muotoiltiin seuraavasti:

”Käsitän tämän hyvin tuntemani tosiasian niin, että Haapalainen alkujaan ylioppilasmiehenä joutui pakostakin ymmärtämään ylioppilastemme jääkäreihin liittymisen vaikutteet ja teki tässä edes yhden miehentyön, vaikka se olisi ollut hänen monivaiheisen elämänsä ainoa hyvä teko.”²⁷⁹

²⁷⁴ *Warkauden Lehti* 16.8.1934, 3–4.

²⁷⁵ *Vapaussota* 6.12.1937, 127.

²⁷⁶ Uola 2007.

²⁷⁷ Uola 2007.

²⁷⁸ Uola 2007.

²⁷⁹ *Kaleva* 12.9.1943, 5. Sukellusvene UC57 miehistöineen tuhoutui paluumatkallaan Saksaan. Sukellusveneen muistoksi paljastettiin 12.8.1934 patsas. Kolmas Kotkassa pidätetty jääkäri Weikko Läheniemi sai surmansa sisällissodassa, joten hänen tietojään tapahtumista ei ole saatavissa.

Haapalaisen omista tapaukseen liittyvistä ja häntä kuvaavista diskursseista käytän nimitystä suojeludiskurssi. Niillä oli tarkoitus suojella jääkäreitä järjestyskaartin ja venäläisten väkivallalta. Hänen neuvonsa jääkäreille ennen kansalaisoikeuden kuulusteluja ja puheet pidätystilanteessa olivat jääkäreitä suojelevia. Haapalaisen jääkäreitä kohtaan osoittama suojeleva asenne voidaan nähdä osoituksena hänen noudattamastaan inhimillisyyden ihanteesta. Huolimatta aseiden heiluttelusta Haapalainen ei tällöin toteuttanut vallankumousta ”pistinten ja tykkien avulla”.

Haapalaiselle sosialismi ei ollut ilmeisesti pelkästään luokkataistelua ja vallankumousta, vaan siihen sisältyi myös solidaarisuuden²⁸⁰ ihanne. Ammattiyhdistysliikkeessä Haapalaisen esittämät vaatimukset kaikkien työolojen parantamiseksi olivat vain osa sitä. Osuustoiminnan koulutuksen ja siitä kirjoittamisen taustalla oli myös solidaarisuuden ja taloudellisen tasa-arvon ihanne. Kysymys oli siis myös moraalisesta vallankumouksesta.

Hänellä oli kyky ja halu auttaa ja huolehtia muista ihmisistä. Hän ei kokenut jääkäreitä viholliseksi kuten lause ”eiväthän he työväestölle ole Saksaan menolla pahaan tarkoittaneet” osoittaa. Haapalainen kannatti tuolloin Suomen itsenäistymiskamppailua Venäjästä. Tapahtuma tukee havaintoja, että hänen tärkein vastustaja tuolla hetkellä oli yksinvaltainen Venäjän Keisari ja hänen hallintonsa.

²⁸⁰ Ks. esim. Vanamo 1997, 132–133.

4.6 Punaisen lyhdyn sytyttäjä

Sosialidemokraattinen puolue menetti vuoden 1917 eduskuntavaaleissa enemmistön uudessa toinen marraskuuta kokoontuneessa eduskunnassa.²⁸¹ Puoluejohto ja eduskuntaryhmä olivat samana päivänä julkaisseet *Me vaadimme* -julistuksen. Julistuksen keskeisin sisältö oli vaatimus senaatin erosta, yhteiskunnallisten uudistusten kuten kahdeksan tunnin työaikalain, kunnallislakien ja valtalain vahvistaminen, torpparien vapauttaminen isäntien vallasta, elintarviketilanteen ja työttömyyden korjaaminen. Lisäksi vaatimukseen kuului työläisiä ahdistelleiden kaartien lakkauttaminen.²⁸² Seuraavana päivänä perustettiin 35-henkinen Työväen vallankumouksellinen keskusneuvosto, joka äänesti samana päivänä vallankaappauksen aloittamisesta, mutta ehdotus hävisi äänestyksessä. Keskusneuvostossa oli edustajia Suomen Ammattijärjestöstä, Sosialidemokraattisesta puolueesta ja punakaarteista.²⁸³

Venäjällä tapahtui marraskuun seitsemäs päivä bolševikkien suorittama vallankaappaus, joka aiheutti kuohuntaa myös Suomessa.²⁸⁴ *Me vaadimme* -ohjelma kaatui eduskunnassa yhdeksäs marraskuuta 1917 lähinnä kaartien lakkautusvaatimusten vuoksi. Ohjelma sisälsi myös niin voimakkaan arvostelun oikeistopolitiikkaa kohtaan ja vasemmistolaisen kehitysohjelman etteivät oikeistopuolueiden edustajat voineet sitä hyväksyä.²⁸⁵ Painostaakseen eduskuntaa Vallankumouksellinen keskusneuvosto julisti 14. marraskuuta 1917 koko maata koskevan yleis- eli suurlakon.²⁸⁶ Vuoden 1905 suurlakkoon oli erona, että nyt vastustajana olivat kotimaan oikeistopiirit, kun aiemmin oli lakkoiltu Venäjän hallitusvaltaa vastaan.

Historiantutkija Jussi T. Lappalaisen (1935–) mukaan suurlakosta muodostui ratkaiseva tekijä kansan jakaantumisessa kahteen leiriin. Lakon käytännön toiminnasta huolehtivat työväen järjestyskaartit, joita venäläiset sotilaat aseistivat ja rohkaisivat. Sotilaat olivat olleet

²⁸¹ Lappalainen 1985, 63–64, 70.

²⁸² *Kansan Lehti* 1.11.1917, 2; *Kansan Ääni* 1.11.1917, 1–2; *Sosialisti* 1.11.1917, 1; *Työ* 1.11.1917, 3; *Työmies* 1.11.1917, 2; Rinta-Tassi 1986, 47–50.

²⁸³ Lappalainen 1985, 70–73; Ekman 2017, 280–281; Perko 2022, 101–103.

²⁸⁴ Venäjällä käytössä olleen juliaanisen kalenterin vuoksi vallankaappausta nimitetään lokakuun vallankumoukseksi (25. lokakuuta).

²⁸⁵ Tanner 1957, 129–131; Rinta-Tassi 1986, 49.

²⁸⁶ *Työväen Vallankumouksellisen Keskusneuvoston Tiedonantolehti* 14.11.1917, 1–3; Rinta-Tassi 1986, 54.

kurittomia helmikuun vallankumouksesta²⁸⁷, jossa Venäjän keisari joutui luopumaan vallasta, lähtien. Myös Etelä-Suomessa osa työläiskaarteista sortui järjestyksenpidon sijasta väkivaltaisuuksiin. Tapahtui murhia ja ryöstöjä, jotka selitettiin rangaistuksiksi. Tilanne kehittyi väkivaltaiseksi ja vallankumoukselliseksi. Kaartit takavarikoivat elintarvikevarastoja, pidättivät työväenliikkeen vastustajiksi koettuja ja suorittivat kotietsintöjä suojeleuskuntalaisten aseiden takavarikoimiseksi.²⁸⁸

Haapalainen oli jo SAJ:n edustajakokouksessa 12.–13.11. viitannut Helsingin ja Kotkan kaartien valmiuteen. ”Ei pidä odottaa, että paistetut kyyhkysset lentäisivät itsestään riistettyjen suuhun”, hän oli todennut Kautskyyn vedoten. On merkillepantavaa, että Haapalainen kehottaessaan aloittamaan vallankumouksen lainasi Kautskyn *Erfurtin-ohjelmaa* jättäen kuitenkin ohjelman seuraavassa kappaleessa olevan maininnan, että ”siihen ei välttämättömästi tarvitse liittyä väkivaltaisuuksia eikä verenvuodatusta” kokonaan huomiotta.²⁸⁹

Keskusneuvosto huomasi, että lakon jatkaminen ajaisi maan täydelliseen kaaokseen. Lisääntyvä väkivalta ja johdolta puuttuva kontrolli työväenkaarteihin aiheuttivat vaatimuksia lopettaa lakko.²⁹⁰ Keskusneuvosto päätti 18. marraskuuta lakon lopettamisesta, mutta ilmoitti ”vallankumouksen silti jatkuvan”.²⁹¹ SDP:n eduskuntaryhmässä parlamentaarista linjaa ajavat saivat lakon loppumaan 20. päivä lupaamalla punaisen hallituksen. Koska eduskunnassa oli oikeistoenemmistö lupausta ei voitu kuitenkaan täyttää. Eduskunta oli lakon aikana hyväksynyt yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sisältävät kunnallislait ja kahdeksan tunnin työaikalain. SDP:n parlamentaarisen linjan kannattajat katsoivat tärkeimpien vaatimusten siten täyttyneen.²⁹²

²⁸⁷ Venäjällä käytössä olleen juliaanisen kalenterin vuoksi vallankumous on nimetty helmikuun vallankumoukseksi (23.2.–3.3.1917). Gregoriaanisen kalenterin mukaan tapahtumat olivat 8.–16. maaliskuuta 1917.

²⁸⁸ Lappalainen 1985, 76–77.

²⁸⁹ Kautsky & Kari 1907, 116; *Raivaaja* 22.11.1910, 4; Siltala 2009, 74–75.

²⁹⁰ Lappalainen 1985, 77; Ekman 2017, 282–284.

²⁹¹ *Työväen Vallankumouksellisen Keskusneuvoston Tiedonantolehti* 18.11.1917, 1; *Suurlakkotiedonantoja* 19.11.1917, 1.

²⁹² Tanner 1957, 149; Lappalainen 1985, 77, 80.

Suurlakon loputtua järjesti SDP ylimääräisen puoluekokouksen Helsingissä 25.–27.11.1917. Puoluekokouksen keskeinen asia oli lakon jälkeinen puolueen menettelytavan valinta. Valinta oli vallankumouksen ja parlamentarismien väliltä. Kokouksen osanottajat jakaantuivat kolmeen ryhmään. Vallankumouksen kannattajiin, jotka vaativat proletariaatin diktatuuria ja hallitusvallan ottamista työväestön käsiin, parlamentaaristen keinojen kannattajiin, koska siten oli siihen mennessä saavutettu parhaat tulokset ja kolmanteen ryhmään, joka oli halukas käyttämään molempia keinoja.²⁹³

Kokouksessa vierailivat myös tuleva neuvostodiplomaatti Aleksandra Kollontai ja vähemmistökansallisuuksien kansankomissaarin tehtävässä toiminut Josif Džugašvili (Stalin), joka toi Venäjän bolševikeilta kehotuksen vallankumoukseen ja tuen lupauksen. Lenin oli jo ennen kokousta lämmitellyt SDP:n edustajia seuraamaan bolševikkien esimerkkiä osoittamalla näille kirjeen, jossa hän totesi ”Suomen työläisten suuren järjestelykyvyn, hyvän kehitystason ja saadun kokemuksen auttavan toteuttamaan menestyksellisesti Suomen sosialistisen uudelleenjärjestelyn.”²⁹⁴

Eero Haapalainen kuului kotkalaisen punakaartijohtaja Ali Aaltosen²⁹⁵ ja kansanedustaja Yrjö Sirolan²⁹⁶ kanssa osanottajista selvimmin vallankumouksen kannattajiin. Haapalainen käytti kokouksessa puheenvuoron, jossa hän totesi, että

”Vallan ottamisen viivyttelyllä vain pahennetaan työväen asiaa. Jos hänellä olisi puoli pataljoonaa järjestyskaartia, vallottaisi [sic] hän sillä koko Etelä-Suomen. Parlamentarismiin uponneet pelkäävät suotta porvariensa suojeluskuntia. Nykyisestä tilasta ei päästä ilman selvää otetta.”²⁹⁷

Haapalaisen lausuma sai kokouksen osanottajia esittämään vastalauseita, joissa se mainittiin muun muassa utopistiseksi haihatteluksi ja todettiin ettei yhteiskunnallisen kumouksen toimeenpano käy niin leikiten kuin Haapalainen näytti luulevan.²⁹⁸

²⁹³ Huotari 1925, 3, 14–15, 19; Lappalainen 1981, 16–18; Lappalainen 1985, 78; Rinta-Tassi 1986, 56–57.

²⁹⁴ Huotari 1925, 18; Tanner 1957, 128, 158; Rinta-Tassi 1986, 27–28; Perko 2022, 119–121.

²⁹⁵ Ks. esim. *Suomen kuvalehti* 5.3.1938, 330–331.

²⁹⁶ Ks. esim. Sainio 2001c.

²⁹⁷ Huotari 1925, 22; Siltala 2009, 89.

²⁹⁸ Huotari 1925, 27; Jokinen 2016a, 192.

Suoritetussa koeäänestyksessä parlamentaarinen kanta voitti vallankumoukselliset äänin 59–43. Vallankumoukselliset olivat kuitenkin valmistautuneet tähän ja sijoittivat päätöslauselmaa valmistelemaan valiokuntaan enemmistön proletariaatin diktatuurin kannattajia. Kokouksen lopputulokseksi muodostui lopulta eräänlainen kompromissi. Puolueneuvosto ja eduskuntaryhmä valtuutettiin valitsemaan noudatettava menettelytapa. Käytännössä päätös oli myönnytys vallankumouksellisille, jotka katsoivat päätöksen olevan valtuutus jatkaa toimintaansa.²⁹⁹

Haapalaisen lausuma perustui helppouteen ja vastarinnan vähäisyyteen, jolla Kymenlaakson työväenkaartit olivat toimineet suurlakon aikana. Punakaarteja tutkineen Jussi T. Lappalaisen mukaan tämä radikalisoi kaarteja. Haapalainen ei kuitenkaan puheessaan pyrkinyt painostamaan kokousedustajia.³⁰⁰ Hänen puheessaan mainitsemalla ”selvällä otteella” ja ”viivyttelyn välttämisellä” hän todennäköisesti tarkoitti ylivoimaa suojeluskuntiin nähden ja halua jatkaa vallankumousta, joka työväenkaarteilla oli tuolla hetkellä. Hän katsoi, että viivyttelöllä vallansiirtoa vain vaikeutettaisiin työläisten tilannetta. Merkille pantavaa on, että Haapalainen lupasi puheessaan vallata vain Etelä-Suomen. Selityksenä varmasti oli se, että tehdaspaikkakunnilla oli työläiskaarteja ja suurempia venäläisiä joukko-osastoja, joilta odotettiin tukea.³⁰¹ Käytännössä sama jako näkyi myöhemmin sisällissodan rintamalinjassa.

Haapalainen itse sitoutui esittämäänsä lausumaan. Hän vetosi ja suostutteli kokouksen osallistujia sijoittamalla itsensä vallankumouksen asiantuntijaksi. Tapa, jolla hän kategorisoi itseään, kertoi hänen suhteensa puheen yleisöön. Haapalainen arvioi kyseisen aseman takaavan vakuuttavan puheen statuksen. Se kertoo hänen puhutelleen ensikädessä jo valmiiksi vallankumouksen kannalla olevia.³⁰² Parlamentaarisen linjan kannattajien vasta-argumentit korostivat rationalistisen järjen käyttöä.³⁰³ Vallankumousdiskurssin kannattajat sijoittuivat jäykästi kiinteään subjektipositioon. Eli heidän osallistujaroolinsa kohdistui ainoastaan vallankumousdiskurssin esille tuomiseen. Identiteettien rakentumisessa oli kyse

²⁹⁹ Huotari 1925, 28–30; Tanner 1957, 159–160; Lappalainen 1981, 16–17; Rinta-Tassi 1986, 57; Ekman 2017, 285; Perko 2022, 119–120.

³⁰⁰ Lappalainen 1981, 16–17.

³⁰¹ Lappalainen 1985, 110.

³⁰² Rinta-Tassi 1986, 33; Jokinen 2016b, 346–349.

³⁰³ Jokinen & Juhila 2016a, 93.

naturalisoivasta yksinkertaistamisesta. Sille mahdollisuudelle, että samoissa ihmisissä olisi eri aikoina ja eri tilanteissa myös muita potentiaaleja ei jäänyt tilaa.³⁰⁴

Seuraavan kerran selviä merkkejä vallankumoukseen valmistautumisesta oli 16.–18.12.1917, kun järjestyskaartit järjestivät kokouksen Tampereella. Haapalainen toimi kaartien väliaikaisen komitean puheenjohtajana ja kokouksen koolle kutsujana. Hän oli lokakuussa tullut valituksi Kymen paperitehtaitten järjestyskaartin päälliköksi ja samalla koko maan kaartien johtokuntaan.³⁰⁵ Kokouksessa ratkaistiin kiista kaartien itsenäisyydestä tai niiden alistamisesta puolueelle. Äänestyksen jälkeen päädyttiin puolueen ja ammattijärjestön ylivaltaan. Kaartit olivat siihen saakka olleet paikallisia eikä niillä ollut yleisorganisaatiota. Kaarti sopi kokouksessa perustavansa yleisesikunnan Helsinkiin ja laativansa järjestyskaarteille säännöt.³⁰⁶ Haapalaisen asema putosi kokouksessa, sillä hän joutui johtokunnan ulkopuolelle.³⁰⁷

Säännöt aiheuttivat heti tyytymättömyyttä. Seurauksena oli se, että Helsingin järjestyskaarti hyväksyi 6.1.1918 Turun kaartin tukemana omat puolueesta riippumattomat säännöt ja punakaarti-nimen.³⁰⁸ Samalla se alkoi itsenäisesti valmistella kumousta. Myös aloitettiin toimet aseistuksen hankkimiseksi kaarteille puolueen selän takana järjestyskaartien ylipäälliköksi Tampereella valitun entisen Venäjän armeijan luutnantin ja Venäjän–Japanin sodan veteraanin Ali Aaltosen johdolla.³⁰⁹

Tammikuun 12. päivä vuonna 1918 eduskunta teki päätöksen lujan järjestysvallan perustamisesta hallitukselle. SDP:n johto reagoi tähän kutsumalla puolueneuvoston koolle tammikuun 19.–22. päiviksi. Puolueneuvoston kokouksessa jyrkimmän kannan edustajat uhkasivat erota neuvostosta. Maltilliset vastustivat erillisen toimeenpanevan komitean perustamista ja vallankumouksen aloittamista. Erouhan vuoksi maltilliset suostuivat siihen,

³⁰⁴ Jokinen & Juhila 2016a, 91.

³⁰⁵ Harjula 2006, 461–462.

³⁰⁶ Lappalainen 1981, 18–19; Lappalainen 1985, 104–105; Rinta-Tassi 1986, 66–67.

³⁰⁷ Harjula 2006, 461–462.

³⁰⁸ *Turun Sanomat* 10.1.1918, 2; *Uusi Suometar* 12.1.1918, 5; Rinta-Tassi 1986, 67; Siltala 2009, 97; Perko 2022, 128.

³⁰⁹ Lappalainen 1981, 19–21.

että puoluetuimikuntaa täydennettiin viidellä punakaartien luottamusmiehellä. Yksi heistä oli Eero Haapalainen. Lisäjäsentien vuoksi puoluetuimikunnan enemmistö oli nyt vallankumouksellisilla.³¹⁰

Punakaartin ylipäällikkö Aaltonen oli vuodenvaihteessa ollut anomassa aseapua Pietarissa. Hänen palattuaan Helsinkiin punakaartin yleisesikunta laati suunnitelman aseita kuljettavan junan suojaamiseksi. Samalla annettiin yksityiskohtaiset ohjeet liikekannallepanosta. Miesten tuli olla valmiina kolme päivää kestävään toimintaan. SDP:n puolueuuvosto sai 24.1.1918 tiedon kolmipäiväisestä mobilisoinnista. Aaltonen ilmoitti silloin aseiden tulosta ja totesi aseiden saavuttua yleisen kapinan alkavan. Puolueuuvostossa syntyi keskustelu siitä saavatko aseet tulla vai eivät. Lappalaisen mukaan Haapalainen oli selvästi tietoinen asejunan tulosta ja suunnitelmista. Hän kehitteli ajatuksen joukkojen mobilisoinnista tarkoittavan myös suurlakkoa, joka voisi johtaa hulinaan työläisten jatkaessa yli suunnitellun kolmen päivän. Haapalaisen mukaan koko yritys voitaisiin vielä peruuttaa. Toisaalta Haapalainen oli ilmeisesti antanut myös sivustatukea Aaltoselle.³¹¹

Haapalaisen pohdinnasta saa vaikutelman, että hän ei ollut aseellisen yhteenoton kannalla ja pelkäsi sen mahdollisesti riistäytyvän hallinnasta. Kyseessä oli todennäköisesti Sosiaalidemokraattisen puolueen pelko siitä, että se joutuisi kantamaan vastuun punakaartilaisista, jotka tahtoivat jatkaa suurlakon jälkeen ”aseellista” toimintaa toteuttaakseen vallankumouksen. Puolue oli jakaantunut kahtia. Haapalaisen aikaisemmat diskurssit niin SAJ:n edustajakokouksessa kuin SDP:n ylimääräisessä puoluekokouksessa olivat selvästi vallankumoushakuksia. Niistä voidaan käyttää nimitystä vallankumousdiskurssi. Kyseisten diskurssien tarkoitus oli tavoitteellisesti ja järjestelmällisesti muokata kokouksien osanottajien mielipide vallankumouksen puolelle.

Puoluetuimikunta asetti 24.1.1918 keskuudestaan toimeenpanevan komitean, joka koostui yksinomaan vallankumouksellisista. Toimeenpanevan komitean puheenjohtajaksi valittiin

³¹⁰ Tanner 1957, 183–187; Lappalainen 1985, 105; Rinta-Tassi 1986, 67–69, 73–76; Siltala 2009; 110; Ekman 2017, 288–290; Perko 2022, 130.

³¹¹ Lappalainen 1981, 30–34; Rinta-Tassi 1986, 82–88.

Eero Haapalainen. Yrjö Sirola oli 23.–24. tammikuuta laatinut suunnitelman vallankumousorganisaatiosta ja käytännön toimista, joilla vallankumous Suomessa aloitetaan. Punakaartin liikekannallepanon merkiksi syttyi punainen lyhty 26.1.1918 klo 23 Helsingin Työväentalon torniin.³¹²

Työmieheissä julkaistun vallankumousjulistuksen allekirjoitti Eero Haapalainen. Hänet myös mainitaan yleensä sen laatijana.³¹³ Julistuksessa Toimeenpaneva komitea ottaa vallan pois senaatilta ja antaa sen kansalle. Kirjoituksessa kansaa, ”jolle valta Suomessa nyt kuuluu”, edusti järjestäytynyt työväki, joka tarkoitti punakaartia ja vallankumouselimet, joka käytännössä oli Toimeenpaneva komitea. Demokratia oli toiminnassa ja julistuksen diskurssissa kokonaan sivuutettu. Sanoilla ja lauseilla on usein vaihtoehtoisia potentiaalisia merkityksiä. Julistuksen ”lahtarisenaatti” oli todellisuudessa laillisesti vaaleilla valittu senaatti, jossa punaiset vain olivat oppositiossa.³¹⁴ Diskurssissa valta ja vastarinta tuota lahtarisenaattia vastaan olivat sekoittuneet toisiinsa. Vastarinta tuotti julistuksen diskurssissa ”vallankumouksellista valtaa”, joka kuului sen mukaan vallan kaapanneelle. Valta ei pelkästään tukahduttanut vaan myös tuotti uutta.³¹⁵ Julistuksen retoriikka oli hyvin homogeeninen. Siinä ei annettu rinnakkaisille tulkinnoille tai vasta-argumenteille tilaa. Se edusti hyvin vahvaa ja vaikutusvaltaista sosiaalisen todellisuuden tulkintaa. Se oli vallankumousdiskurssia.

³¹² Lappalainen 1981, 45; Lappalainen 1985, 120–122; Rinta-Tassi 1986, 89–90, 96; Ekman 2017, 291; Perko 2022, 130–131.

³¹³ Hyvärinen 2003, 81.

³¹⁴ Suoninen 2016b, 245.

³¹⁵ Jokinen & Juhila 2016a, 77.

5 Haapalaisen vallankumouksellisuus ja sen lähteet

Tutkimusta varten keräsin 902 artikkelia, joiden avulla tarkemmin syvennyin diskurssianalyysin ja lähiluvun keinoin kuuteen tapahtumaan. Niiden avulla tutkin Eero Haapalaisen identiteettiä ja hänen vallankumouksellisuuttaan. Miten se ilmeni hänen kirjoituksissaan, puheissa ja teoissa. Kaikki käsitellyt tapahtumat sinällään eivät suoraan ilmaisseet tai olleet yhteydessä vallankumoukselliseksi tunnistettavaan toimintaan, mutta ne toivat tietoja ja viestejä siitä millaisena Haapalainen itse itsensä näki ja millaisena ulkopuoliset hänet näkivät. Käyttämäni diskurssit muodostuivat kirjoitetuista teksteistä ja kuvista. Diskurssianalyysin perusajatuksen mukaisesti tutkin niistä kielenkäyttöä ja muita merkityksellisiä toimintoja ja sitä miten sosiaalinen todellisuus oli niissä tuotettu.

Aineiston perusteella Eero Haapalaisen vallankumouksellisuus muodostui vähitellen. Joissain kohdin hänen toimintaansa on ohjannut taloudellinen epävarmuus, joka muun muassa aiheutti yliopisto-opintojen jäämisen kesken. Toiminta santarmien tiedonantajana on varmasti myös liittynyt tähän. Santarmiupseeri Lüden muistiinpanoissa oleva merkintä Haapalaisesta kuvaa Haapalaisen olevan ilman moraalialia ja ryhtyneen sosialidemokraatiksi vain taloudellisten syiden vuoksi. Myös Haapalaisen yksityiselämään mahtui epäsovinnaisia tapahtumia kuten avioero Svenska Inhemskas teatterin näyttelijättären Vera Kosloffin kanssa ja liitto sairaanhoitaja Naima Maria Eskolan kanssa ilman kirkollista siunausta, jotka olivat ajankohdan kontekstissa verrattain radikaaleja, mutta eivät sinällään ilmennä Haapalaista vallankumoukselliseksi.

Haapalainen liittyi Sosialidemokraattiseen puolueeseen vuonna 1903. Saman vuoden syksyllä hän aloitti toimittajana *Työmies*-lehdessä. Lehdessä julkaistut kehotukset mielenosoituksiin kutsuntalakkojen tukemiseksi antoivat ymmärtää, että Haapalainen vastusti jo tuolloin venäläistä hallitusvaltaa. Muutama vuosi myöhemmin tapahtunut seppeljupakka, jossa Haapalainen kannatti Savo-karjalaisessa osakunnassa seppeleen laskua murhatun prokuraattori Soisalo-Soinisen haudalle, liitti Haapalaisen aikaisempaan poliittiseen taustaansa vanhasuomalaisuuteen, jossa keskeistä oli kansallisuusaate ja suomen kielen edistäminen.

Tärkein esikuva Haapalaiselle hänen toimiessa toimittajana *Työmies*-lehdessä oli lehden päätoimittaja Edvard Valpas, joka noudatti Karl Kautskyn linjaa ”hitaasti kiiruhtavasta

vallankumouksesta”. Haapalainen oli perehtynyt työväenkirjallisuuteen ja Kautskyn kirjoituksiin. Hän muun muassa lainasi niitä puheissaan. Karl Kautskyn jälkeen Haapalainen vaikuttaa hakeneen vaikutteita Leniniltä ja hänen bolševismiltään. Haapalaisen kirjoituksessa tapaamisista Leninin kanssa ilmenee ihailu ja glorifiointi, jonka taustalta on nähtävissä Haapalaisen oma asenne, joka myöhempien tapahtumien valossa osoittaa Haapalaisen pitäneen Leniniä jonkinlaisena esikuvana ja teoreettisena auktoriteettina.

Haapalainen oli tullut entistä tunnetummaksi toiminnastaan suurlakon aikana ja osallistumisesta Viaporin kapinaan. Hänen punakaartin johtajaan Johan Kochiin kohdistama vähättely ja oman merkittävyyden korostaminen omissa kirjoituksissaan antavat vaikutelman Haapalaisen minäkeskeisestä asenteesta. Haapalaista oli ajanut näissä tapahtumissa henkilökohtainen vallanhimo.

Haapalainen tuli vuonna 1907 valituksi Suomen Ammattijärjestön ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Häntä pidettiin ammattiyhdistystoiminnan osajana myös työnantajien puolelta. Alkoholismi näkyi osassa kirjoituksista Haapalaisesta. Alkoholin käyttöön liittyvien kömmähdyksien vuoksi hän joutui eroamaan Suomen Ammattijärjestön puheenjohtajan tehtävistä ja sai kolmen kuukauden vankilatuomion. Sen jälkeen hän toimi Suomen Sahatyöväenliiton asiamiehenä ja toimitti liiton lehteä.

Tutkimistani tapahtumista erottui *Fyrenin* pilakuvissa ja kuvateksteissä hegemoninen diskurssi, jolle rinnakkainen oli vallankumousdiskurssi. Hegemoninen diskurssi Haapalaisesta *Fyrenin* pilakuvissa on vakiintuessaan tukahduttanut moninaisuuden Haapalaisen kannattaman suomalaisuusliikkeen vastustajien ja oikeiston käyttämässä diskurssissa Haapalaisesta. Haapalaisen puheessa Viipurin torilla havaitsin myös vallankumousdiskurssin, vaikka puheessa ei esiintynytäkään sanaa vallankumous. Ensimmäisten eduskuntavaalien ehdokasasetteluun liittynyt diskurssi oli vaalidiskurssia, jolla yritettiin löytää sopivia ehdokkaita ja houkutella äänestäjät vaaliurnille. Haapalaisen kirjoituksesta ammattiyhdistystoiminnasta erottui ammattiyhdistysdiskurssi. Rinnakkaisena ammattiyhdistysdiskurssille kirjoituksesta on löydettävissä myös vallankumousdiskurssi, jota vaatimukset yhdistymis- ja kokoontumisvapaudesta myös edustavat. Jääkärien vapauttamisen yhteydessä Haapalaiseen liitettyissä diskursseissa esiintyi suojeludiskurssi, joka samalla ilmaisi Haapalaisella mahdollisesti olleen sosialismiin yhteydessä olevia solidaarisuuden ja inhimillisyyden ihanteita. Sisällissotaa edeltävissä tapahtumissa Haapalaisen puheissa esiintyi

vallankumousdiskurssi. Kyseisten puheiden diskurssien tarkoitus oli tavoitteellisesti ja järjestelmällisesti muokata kokouksien osanottajien mielipide vallankumouksen puolelle. Vallankumousdiskurssi huipentui Haapalaisen kirjoittamaan vallankumousjulistukseen.

Fyrenissä käytetty piirros ase kädessä olevasta Haapalaisesta eri yhteyksissä kuvasi Haapalaisen radikaaliksi vallankumoukselliseksi. Saman kuvan käyttö Engmannin ja Soikkasen kirjoissa ja Engmannin käyttämä kuvateksti: ”Porvarien silmissä Haapalainen oli tyypillinen punainen radikaali.” ovat pitäneet yllä kuvaa Haapalaisesta vallankumouksellisena aina meidän päiviimme asti. *Fyrenin* pilakuvat olivat kuin ennusmerkki Haapalaisen tulevasta asemasta sisällissodan toisen osapuolen nimettynä aseellisen toiminnan johtajana.

Diskurssianalyysi soveltui hyvin vastausten löytämiseen. Aineistona olevien sanoma- ja aikakauslehtien artikkelien kirjoituksista ja kuvista ei suoraan saanut vastausta Haapalaisen vallankumouksellisuuteen, sillä tämä salainen Venäjän viranomaisten vastainen toiminta ei ollut julkisuuden piirissä. Käyttämällä diskurssianalyysiä apuvälineenä löysin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tutkitut diskurssit toivat esille pieniä yksityiskohtia ja lisätietoja Haapalaisesta. Niiden perusteella Haapalainen oli vallankumouksellinen, jolle sosialismi ei ollut pelkkää aseellista vallankumousta. Siihen sisältyi hänellä myös muita merkityksiä, kuten keskinäinen solidaarisuus ja inhimillisyys, joita hän oli ammattiyhdistysliikkeessä pyrkinyt ajamaan.

Jatkotutkimus Haapalaisesta on tarpeellista, jotta ymmärrettäisiin paremmin niitä tekijöitä jotka vaikuttivat sisällissodan syttymiseen. Haapalaisesta ei ole laadittu kokonaisvaltaista elämäkertaa. Haapalaisen henkilöhistorian tarkempi tutkimus toisi lisää tietoa yhdestä sisällissodan syttymiseen aktiivisimmin vaikuttaneesta henkilöstä ja samalla se toisi lisää tietoja hänen ympärillään vaikuttaneista henkilöistä.

Lähteet:

Lyhenteet

SAJ	Suomen Ammattijärjestö
SDP	Suomen sosialidemokraattinen puolue
VSDTP	Venäjän sosialidemokraattinen työväenpuolue

Alkuperäisaineisto

BaI:154 Helsingin poliisilaitoksen osoitetoimisto - Osoiterekisteri, osa I; Helsingin kaupunginarkisto: <http://yksa.fi/100211/139880828082300> / [haettu 28.2.2024].

Helsingin lääninvankila hakemisto 1911–1911 (AP Bv:20) H; SSHY.
<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=44439&pnum=18>
[haettu 28.02.2024].

Helsingin lääninvankila hakemisto 1912–1914 (AP Bv:21) Haa; SSHY.
<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=44440&pnum=77>
[haettu 28.02.2024].

KA Uudenmaan läänin henkikirjat - U:262 Henkikirja, 11. kaupunginosa 1910–1910, jakso 259, sivu 4430: 315: Lönnrotsg. 6, 3dje linjen 19, 3dje linjen 21.
<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5983098964&aineistoId=2109903006>
[haettu 4.3.2024].

Kuopion tuomiokirkkosrk lastenkirja 1869–1885 (MKO77–114) Siv 40 H ; SSHY.
<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=28268&pnum=696>
[haettu 11.12.2023].

Kuopion yhteiskoulu asiakirjoja 1895–1930 (AP Db:2) ; SSHY.
<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=35030&pnum=122>
[haettu 11.12.2023].

Kuopion yhteiskoulu Luetteloita 1897–1929 (AP Bd:3) 1898 ;
SSHY. <http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=35025&pnum=5>
[haettu 11.12.2023].

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aamulehti 1904–1919.

Adress- och yrkeskalender för Helsingfors jämte förorter 1899–1911.

Adressbok och yrkeskalender för Helsingfors 1903–1911.

Adresskalender för Helsingfors stad 1896.

Ahjo : Työväen-opiston toimittama sosialistinen tieteellis-kaunokirjallinen kuukausijulkaisu 1918.

Ajan suunta 1933.

Ampiainen 1911, 1918.

Arbetarbladet 1927.

Arbetaren 1904–1907.

Arbetarnas Notisblad 1918.
Arbetet 1910–1918.
Arbetsgifvaren : månadsskrift 1911–1914.
Arbetsstatistisk tidskrift 1907–1911.
Asiakirjat : Valtiopäivät 1918.
Björneborgs Tidning 1905–1919.
Bokhandelstidning för Finland 1911.
Borgåbladet 1918.
Dagens Press 1914–1917.
Demokraatti : Suomen sosialidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattaja 2018.
Elämä 1906.
Eteenpäin 1906–1939.
Eteenpäin : kalenteri kansalle 1906.
Etelä-Savo 1918, 1928.
Etelä-Suomen Sanomat 1952.
Etelä-Suomi 1908–1921.
Finlands Allmänna Tidning 1902–1918.
Finlands Folkkommisariats Notisblad 1918.
Finsk Tidskrift 1918.
Folkkalender 1917–1918.
Fyren 1905–1916.
Gutenberg : aikakauslehti 1911.
Haminan Lehti 1911–1939.
Haminan Sanomat 1909.
Handlingar / Riksdagen 1918.
Hangö 1907–1909.
Hangö-Bladet 1911.
Heinolan Sanomat 1907.
Helsingfors-Posten 1905.
Helsingin ja ympäristön osote- ja ammattikalenteri 1909–1928.
Helsingin Kaiku 1906.
Helsingin nimikirja ja suomalainen osotekalenteri 1906–1924.
Helsingin Sanomat 1905–1947.
Helsingin Uutiset 1909.
Historiallinen Aikakauskirja 1917, 1966–1993.
Hufvudstadsbladet 1897–1947.
Hämeen Kansa 1928.
Hämeen Sanomat 1904–1934.
Hämeen Voima 1907.
Hämetär 1910.
Iisalmen Sanomat 1932.
Ilkka 1906–1941.
Ilmajoki 1941.
Ilta-Sanomat 1939, 1979.
Iltalehti 1920, 1928, 2018.
Inkeri 1925.
Itsenäinen Suomi 1938.
Itä ja länsi : työväen kuvalehti 1928.
Itä-Savo 1918.
Itä-Suomen Sanomat 1906.

Itä-Suomen Työmies 1918.
Jääkäri-invaliidi 1939.
Kaikuja Kajaanista 1906.
Kajaanin Lehti 1909.
Kaleva 1905–1943.
Kannaksen Lehti 1934.
Kansalainen 1907.
Kansan Lehti 1904–1947.
Kansan Tahto 1909–1912.
Kansan Työ 1945.
Kansan Uutiset 1957–2017.
Kansan Ääni 1915, 1918.
Karjala 1905–1937.
Karjalan Aamulehti 1917–1921.
Karjalatar 1909.
Kaskö Tidning 1918.
Kauhava 1941.
Kauppalehden protestilista 1918.
Kauppalehti 1907.
Keski-Savo 1906, 1918.
Keski-Suomi 1909.
Keskipojanmaa 1918–1919.
Keskisuomalainen 1918, 1934.
Kirjapainotaito : graafillinen aikakauslehti 1907.
Kirjastolehti 1910–1911.
Kokkola 1919.
Kommunisti : kommunistinen aikakauslehti 1935.
Korpi-Jaakko 1918.
Kotka Nyheter 1905–1919.
Kotkan osote-kalenteri 1915.
Kouvolan Sanomat 1934.
Kuopion osote- ja ammattikalenteri 1912.
Kuorevesi-Mänttä-Vilppula 1939.
Kurikka 1905–1920.
Kylväjä 1907.
Kymenlaakson Suunta 1934.
Käkisalmen Sanomat 1907, 1939.
Käkisalmen Suomalainen 1915.
Laatokka 1905–1927.
Lahden Lehti 1906.
Lahti 1911, 1918.
Lastu : Suomen puutyöntekijäin äänenkannattaja 1920, 1924.
Liitto 1909, 1939.
Louhi 1909.
Lounais-Häme 1908.
Loviisan Sanomat 1918.
Lovisa Notisblad 1918.
Länsi-Savo 1918.
Länsi-Suomi 1909–1927.
Länsisuomen Työmies 1904–1905.

Maalarien viesti : Suomen maalarintyöntekijäin liiton äänenkannattaja 1911–1912.
Maan Ääni 1920.
Matti Meikäläinen 1927–1928.
Mikkeli 1904.
Måndagen 1905.
Neuvostonainen : NKP(b):n Leningradin ja Karjalan aluekomiteain äänenkannattaja 1935.
Nurmeksen Sanomat 1939.
Nya Pressen 1893–1914, 1947.
Osoite- ja ammattikalenteri Kuopion kaupunkia ja ympäristöä varten 1904.
Otava 1907.
Oulun Sanomat 1915.
Panu 1925.
Parikkalan Sanomat 1919.
Pedersöre 1918, 1920.
Peruskivi : Suomen muurarien liiton äänenkannattaja 1927.
Pirkkalan Uutiset 1918.
Pohjan Poika 1909.
Pohjolan Sanomat 1928.
Program-bladet : tidning för Helsingfors teatrar och konserter 1894.
Punainen kalenteri : Työväenjärjestöjen tiedonantajan julkaisema 1928.
Punanen viesti : Sosialidemokratinen kevätjulkaisu 1907.
Päivälehti 1904.
Päivän Tiedot 1915.
Raahe 1909, 1918.
Raahen Sanomat 1918.
Raivaaja 1910–1911.
Raja-Karjala 1907–1911.
Rajavahti 1907.
Rauman Lehti 1918.
Rautatieläislehti 1918.
Riihimäen Sanomat 1917, 1926.
Saarijärven Paavo 1918.
Sahateollisuustyöläinen 1913–1914.
Sanantuoja 1915.
Satakunnan Kansa 1918–1927.
Satakunta 1909.
Satamatyömies 1911.
Savo-Karjala 1901.
Savon Jääkäri 1919.
Savon Sanomat 1918, 2018.
Savon Työmies 1906–1909.
Savotar 1918.
Seura 1929.
Sisä-Suomi 1927, 1934.
Social-Demokraten 1908.
Soihtu : kirjallistaiteellinen kuvalehti 1928.
Sorretun Voima 1910, 1915.
Sosialidemokraatti 1906–1918.
Sosialinen aikakauskirja 1924.
Sosialisti 1906–1918, 1937.

Sosialistinen Aikakauslehti 1908.
Suomalainen 1899–1911.
Suomalainen Kansa 1909.
Suomalainen Wirallinen Lehti 1905, 1912, 1915, 1918.
Suomen ammattijärjestö : Suomen ammatillisen työväenliikkeen äänenkannattaja 1908–1917.
Suomen Kansa 1904–1905.
Suomen Kansanvaltuuskunnan Tiedonantaja 1918.
Suomen Kuvalehti 1963.
Suomen Sosialidemokraatti 1921–1955.
Suomen vapaussota 1934, 1937.
Suomen yliopiston luettelo 1901.
Suomen yliopiston luettelo 1903.
Suupohjan Kaiku 1906, 1918, 1919.
Suupohjan Sanomat 1934.
Suursavolainen 1927.
Svenska Tidningen 1918–1919.
Tammerfors Aftonblad 1918–1919, 1934.
Tampereen Sanomat 1905, 1918–1919.
Tampereen Uutiset 1905.
Tiedonantolehti 1918.
Tornion Lehti 1918.
Tosi työhön! 1918.
Turun Lehti 1905.
Turun Sanomat 1905–1906, 1911, 1918.
Tuulispää 1905, 1909, 1911, 1914.
Työ 1906–1918, 1928.
Työkansa 1910.
Työläinen 1907, 1909, 1910, 1912.
Työläisnainen : Sosialidemokraattisen naisliiton äänenkannattaja 1910–1913.
Työmies 1902–1918.
Työmies (Finnish Daily) 1921.
Työnantaja : kuukauslehti 1907, 1909, 1911, 1914, 1917.
Työtilastollinen aikakauslehti 1907.
Työväen kalenteri 1910–1927.
Työväenjärjestöjen Tiedonantaja 1928.
Työväenliitto 1910–1911.
Tähti 1908.
Uuden ajan kynnyksellä : Suomen työväen alpumi 1911–1912.
Uudenkaupungin Sanomat 1906.
Uusi Aika 1923.
Uusi Aura 1917.
Uusi Kotka 1919.
Uusi Päivä 1917, 1946.
Uusi Savo 1901.
Uusi Suometar 1901–1918.
Uusi Suomi 1925, 1934, 1936.
Uusi yhteiskunta : kuvitettu sosialistinen kuukausijulkaisu 1912.
Uusimaa 1904–1927.
Uusmaan Työmies 1927.
Vaasa 1907, 1918, 1934.

Vakka-Suomi 1917.
Valkoinen Suomi 1918.
Vapaa Karjala 1921.
Vapaa Karjala ja Inkeri 1932.
Vapaa Sana 1907–1918, 1949, 1956.
Vapaus 1907–1911.
Vasabladet 1905–1911, 1918.
Veckans Krönika 1919.
Velikulta 1905–1914.
Viipurin Sanomat 1911.
Västra Finland 1918, 1928.
Västra Nyland 1918–1919.
Warkauden Lehti 1934.
Wasa-Posten 1918.
Wiborgs Nyheter 1908–1919.
Wiipuri 1905–1909.
Yhteishyvä 1913.
Åbo Tidning 1905–1906.
Åbo Underrättelser 1905–1933.
Åland 1893.
Österbottens Folkblad 1909.
Österbottningen 1918.

Kirjallisuus

Haapalainen, Eero ja Rantanen, T. *Suomen työväen ensimmäinen nousu : muistelmia ja katsauksia vallankumousvuoden 1905 tapauksiin Suomessa*. Leningrad: Kirja, 1931.

Haapalainen, Eero. Tapaamisia Leninin kanssa. *Lenin suomalaisten muistelmissa*. Toim. Lehén, Tuure. Helsinki: Kansankulttuuri Oy, 1969. 28–33.

Kock, Johan. *Seitsemän päivää keskusasemalla*. Helsinki: Kirjapainoyhtiö Valo, 1906.

Tutkimuskirjallisuus

Aaltonen, Olavi. J. K. Kari. *Tiennäyttäjät : (Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin)*. 1. Toim. Soikkanen, Hannu. Helsinki: Tammi, 1967. 319–359.

Adler, Laure. *Marguerite Duras*. Paris: Le Grand Livre du Mois, 1998.

Ailio, Jarmo. *Kesken jäänyt vallankumous – Sosiaalinen mobilisaatio Helsingissä vuoden 1905 suurlakosta Viaporin kapinaan 1906*. Historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1999. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20011111>. [haettu 15.12.2021].

Alapuro, Risto. *Vallankumous. Käsitteet liikkeessä : Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toim. Saastamoinen, Kari. et al. Tampere: Vastapaino, 2003. 519–568.

Anttila, Raimo. “Kielellinen merkki ja taustatieto.” *Puhe ja kieli*, no. 2 (2013): 87–99.

- Bergholm, Tapio. *SAK:n historia : Suomen Ammattijärjestö 1907-1930, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930-1969, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö 1969-*. Tampere: Työväenmuseo Werstas, 2013.
- Caine, Barbara. *Biography and History*. Palgrave Macmillan: Basingstoke and New York, 2010.
- Dagger, Richard & Ball, Terrence. Socialism. *Encyclopedia Britannica*, 8 Mar. 2024. academic-eb-com.ezproxy.utu.fi/levels/collegiate/article/socialism/109587. [haettu 2.4.2024].
- Edwards, Derek & Potter, Jonathan. *Discursive Psychology*. London: Sage, 1992.
- Ekman, Torsten & Kiuru, Veijo. *Punalippujen Helsinki : työväenliikkeen varhaisvuodet 1883-1917*. Helsinki: Kustantamo S&S, 2017.
- Engels, Friedrich. Auktoriteetista. *Almanacco Republicano per l'anno 1874*. <https://www.marxists.org/suomi/marx-engels/1873/auktoiteetista.htm>. [haettu 19.11.2021].
- Engman, Max. Helt åt skogen. Sögarbetarförbundet i österled 1915. *Historisk tidskrift för Finland* 77, no. 2 (1992): 251–283. <https://journal.fi/htf/article/view/66078>. [haettu 29.12.2023].
- Engman, Max. *Pietarinsuomalaiset*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 2004. 146–150.
- Fredrikson, Erkki. *Kätkeyt kiväärit, veriset pistimet*. Jyväskylä: Docendo, 2020.
- Furuholm, Tapio. *Varovaisin askelin vallankumouksen vastavirtaan – Porin sahatyöväen ammattiosaston alkuvaiheet 1905–1918*. Historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2006. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-16126>. [haettu 15.12.2021].
- Groh, Dieter. *Negative Integration und revolutionärer Attentismus : die deutsche Sozialdemokratie am Vorabend des Ersten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Ullstein, 1973.
- Gronow, Jukka. Karl Kautsky (1854–1938). Teoksessa *Routledge Handbook of Marxism and Post-Marxism*. Toim. Callinicos, Alex, et al. New York: Routledge/Taylor & Francis Group, 2020. 66–74.
- Hakkarainen, Heidi, Kurvinen Heidi, Paju Petri, Salmi Hannu ja Sorvali Satu. Tutkimusaineistojen muuttuvat muodot -- Digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet lähdeaineistona. Teoksessa: *Kulttuurihistorian tutkimus : Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. 1. painos. Turun yliopisto: Kulttuurihistorian seura, 2022.
- Hakosalo, Heini. Alussa oli aate : Suomalainen aatehistoria ja aatehistorian Suomi. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/2017. 426–433.

- Halme, Aleks. ”Uskonto puoluepöytätyöiden palveluksessa” : Punaisen hallinnon edustajien ja kannattajien suhde kirkkoon ja uskontoon Suomen sisällissodan aikana 1918. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703271702>. [haettu 15.12.2021].
- Hanski, Jari: *Wright, Viktor von*. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 2000. [haettu 29.12.2023].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kg-004361>.
- Harjula, Mirko. *Suomalaiset Venäjän sisällissodassa 1917–1922*. SKS, 2006.
- Heikkinen, A. & Leino-Kaukiainen, P. *Valistus ja koulunpenkki : kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: SKS, 2011. 226–227.
- Hirvelä, Jesse. *Kahden sisällissodan vallankumoukselliset : Suomalaisen Kommunistisen Puolueen sotilasjärjestö Neuvosto-Venäjällä 1918–1920*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201706064682>. [haettu 15.12.2021].
- Hobsbawm, Eric. John. *Revolution*. Teoksessa: *Revolution in History*. Toim. Parker, Roy & Teich, Mikulas. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 5–46. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316256961.002>. [haettu 22.2.2024].
- Huotari, Anton. *Pöytäkirjaselostus Sosialidemokraattisen puolueen kymmenennestä (ylimääräisestä) puoluekokouksesta joka pidettiin Helsingissä marraskuun 25-27 p:nä 1917*. Helsinki: Sos.-dem. puolue-toimikunta, 1925. <https://www.marxists.org/suomi/aiheet/puolueet/sdpv/1917/puoluekok2/sdp-pk2-1917.pdf>. [haettu 8.1.2024].
- Hyttinen, Elsi. *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja : Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadan vaihteen Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 2012.
- Hyvärinen, Matti. *Valta. Käsitteet liikkeessä : Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toim. Saastamoinen, Kari. et al. Tampere: Vastapaino, 2003. 63–112.
- Jokinen, Arja et al. *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016. 17–50.
- Jokinen, Arja. Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016a. 179–211.
- Jokinen, Arja. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016b. 337–368.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016a. 75–104.

- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016b. 267–310.
- Juhila, Kirsi. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 2016. 369–407.
- Kapinaliikkeen alkuvalmistelut, sen kehitys ja leviäminen tammikuun 31 päivään 1918*. Helsingissä: [kustantaja tuntematon], 1918. <http://hdl.handle.net/10138/153630>. [haettu 4.12.2023].
- Kautsky, Karl & Aarnio, Erl. *Tie valtaan*. Helsinki: Työväen sanomalehti-o.y., 1909.
- Kautsky, Karl & Kari, J. K. *Erfurtin ohjelma : periaatteellinen puoli*. Tampere: M. V. Vuolukka, 1907.
- Kautsky, Karl & Tanner, Väinö. *Yhteiskunnallinen vallankumous*. Raumalla: Osuuskunta Länsi-Suomi r. l. kirjapainossa. 1906.
- Kirby, David. Suomi ja Venäjän vallankumouksellinen liike 1905–1916. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/1970. 106–120.
- Klinge, Matti & Klinge, Marketta. *Keisarin Suomi*. Espoo: Schildt, 1997.
- Kokko, Marja. Henkilötiedot historiantutkijan työprosessissa. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman et al. Helsinki: Gaudeamus, 2017. 71–72.
- Kortekallio, Kaisa & Ovaska, Anna. “Lähilukeminen ennen ja nyt.” *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 17, no. 3 (2020). 52–69.
- Kujala, Antti. *Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus : Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa = Revolution and the right to national self-determination : Russian socialist parties and Finnish radicalism at the beginning of the twentieth century*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1989.
- Kujala, Antti. *Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899–1905*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1995.
- Kuopion (suomalainen) yhteiskoulu 1893–1975. *Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matrikkeli*. Jari Salminen ja Yksityiskoulujen Liitto, 2005. <https://www.yksityiskoulut.fi/yksityiskoulujenmatrikkeli/kuopionyh.htm>. [haettu 4.3.2024].
- Lackman, Matti. *Kullervo Manner : kumouksellisen muotokuva*. Somero: Amanita, 2017.
- Lappalainen, Jussi T. *Itsenäisen Suomen synty*. 4., korj. p. Jyväskylä: Gummerus, 1985.
- Lappalainen, Jussi T. *Punakaartin sota. I*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1981.

- Lehtimäki, Kimmo. *Punapäällikkö : Verner Lehtimäki*. Jyväskylä: Revontuli, 2005.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko. Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905. Teoksessa *Suomen lehdistön historia. 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Toim. Tommila, Päiviö. Kuopio: Kustannuskiila, 1988. 421–442.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko. Työväenlehdistön alkuvaiheet. Teoksessa *Suomen lehdistön historia. 1, Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Toim. Tommila, Päiviö. Kuopio: Kustannuskiila, 1988. 536–545.
- Lenin, V. I. VSDTP:n yhdistävä edustajankokous. Teoksessa *Teokset 10. osa*. Suomensosiaalidemokratian neljännen venäjänkielisen painoksen. Petroskoi: Karjalais-suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike, 1956. 271–305.
<https://www.marxists.org/suomi/lenin/teokset/osa10/lt-10-31-vsdtpn.pdf> [haettu 27.12.2023].
- Leskelä-Kärki, Maarit. *Kirjoittaen maailmassa : Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006.
- Lev Kamenev. *Britannica Academic*. Retrieved 18 April 2024, from <https://academic-eb-com.ezproxy.utu.fi/levels/collegiate/article/Lev-Kamenev/44475> [haettu 18.4.2024].
- Linna, Väinö. *Täällä Pohjantähden alla. 1*. Helsinki: WSOY, 1962. 258, 309–330.
- March, Luke & Tapanainen, Maippi. *Euroopan Radikaali Vasemmisto*. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto KSL, 2013. https://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2013/12/Euroopan-radikaali-vasemmisto_web.pdf. [haettu 14.12.2023].
- Matikainen, Juha. *Parlamentarismien kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi : Suomen Sosialidemokratian Puolueen lehdistö 1917–1918*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7322-3>. [haettu 14.12.2023].
- Meinander, Henrik & Autio, Paula. *Suomen historia : linjat, rakenteet, käännekohdat*. Korj. p. Helsinki: WSOY, 2010.
- Mustonen, J. A. *Salat julki : kumouksellisten ja rauhallisen kehityksen sosialistien keskinäiset välit, viime aikaiset pyrkimykset ja toimintatavat Suomessa*. New York (N. Y.): [kustantaja tuntematon], 1909.
- Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (bolševikkien) historia. Lyhyt oppikurssi*. Petroskoi: Karjalais-Suomalaisen SNT:n Valtion kustannusliike, 1949.
<https://archive.org/details/nkpb-historia/mode/2up>. [haettu 4.3.2024].
- Nieminen, Jarmo. *Viaporin kapina*. Helsinki: Into Kustannus Oy, 2017
- Olin, K.-G., Ingman, Matti & Ingman, Seija. *Aselaiva John Grafton*. Kangasala: Ase-lehti, 1994.

Paavolainen, Jaakko. Biografisesta tutkimuksesta. *Historiallinen Aikakauskirja* 3/1986. 203–207. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1377030?page=29>. [haettu 19.11.2021].

Parker, Ian. *Discourse dynamics : critical analysis for social and individual psychology*. London: Routledge, 1992.

Peirce Edition Project, Peirce Edition. "What Is a Sign? (1894)." *In The Essential Peirce, 4-*. United States: Indiana University Press, 1998. 4–10.

Perko, Touko. *Kaksi vapaussotaa : viha, vallankumous, terrori ja uuden alku 1905-1919*. Jyväskylä: Atena, 2022.

Peräkylä, Anssi. *Kuoleman monet kasvot : identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Vastapaino, 1990.

Punaset. 2, V. 1908 valittujen sosialidemokratisten edustajien kuvat ja elämäkerrat. Helsinki: Työväen sanomalehti-o.y., 1908.

Punaset. 3, V. 1909 valittujen uusien sosialidemokratisten edustajien kuvat ja elämäkerrat. Helsinki: Työväen sanomalehti-o.y., 1909.

Pöysä, Jyrki. *Lähiluvun tieto : näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 2015.

Rasila, Viljo. Työväenluokan järjestäytyminen. Teoksessa *Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi*. Helsinki: Tammi, 1982. 148–150.

Rinta-Tassi, Osmo. *Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1986.

Roininen, Aimo. *Willman, Elvira*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: SKS, 2007. [haettu 5.2.2024].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002976>.

Sainio, Venla. *Kari, Juho Kyösti*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: SKS, 2004 [haettu 18.4.2024].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004585>

Sainio, Venla. *Mäkelin, Yrjö*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: SKS, 2001a. [haettu 13.2.2024].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004468>.

Sainio, Venla. *Salin, Eetu*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: SKS, 2001b. [haettu 13.2.2024].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004440>.

Sainio, Venla. *Sirola, Yrjö*. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 2001c. [haettu 11.1.2024].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002216>.

Sainio, Venla. *Valpas, Edvard*. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 2001d. [haettu 29.12.2023].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006509>.

SDP:n kolmannen (ylimääräisen) puoluekokouksen pöytäkirja 1904. Toim. J. K. Kari. Kotka: Työväen puoluehallinnon kustannuksella. 1905.
<https://www.marxists.org/suomi/aiheet/puolueet/sdpv/1904/puoluekok/index.htm>. [haettu 18.4.2024].

Siltala, Juha. *Sisällissodan psykohistoria*. Helsinki: Otava, 2009.

Sinclair, John. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press, 1991.

Soikkanen, Hannu. *Sosialismin tulo Suomeen : ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Helsinki: WSOY, 1961. <http://hdl.handle.net/10138/17389>. [haettu 29.11.2021].

Soikkanen, Hannu. *Tiennäyttäjät : Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin 2*. Helsinki: Tammi, 1967.

Sombart, Werner. *Sozialismus und Soziale Bewegung*. Jena: Verlag von Gustav Fischer, 1919.
<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/PKD36KSRPBC2GLSOBYJH4MYJXNKRGLXL?isThumbnailFiltered=true&query=Sozialismus+und+soziale+Bewegung&rows=20&offset=0&viewType=list&hitNumber=1>. [haettu 4.3.2024].

Stalin, J. V. Leninistä. Puhe Kremlin kurssilaisten illanvietossa tammikuun 28 päivänä 1924. Teoksessa *Teokset 6*. Petroskoi: Karjalais-suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike, 1954.
<https://www.marxists.org/suomi/historia/muistlen/ml2-06-stalin.pdf>. [haettu 8.2.2023].

Stark, Eija. *Kulutuksen vallankumous ja agraariyhteisön muuttuvat identiteetit*. Projektet Kommuniserande konsumtion -verkkójulkaisu. 30.10. 2017.
<https://blogs2.abo.fi/kommunicerandekonsumtion/2017/10/30/kulutuksen-vallankumous-ja-agraariyhteison-muuttuvat-identiteetit/> [haettu 7.2.2023].

Stenius, Henrik. Kansalainen. *Käsitteet liikkeessä : Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Toim. Saastamoinen, Kari. et al. Tampere: Vastapaino, 2003. 351–352.

Sulkunen, Irma. *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700-1800-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus, 1999.

Suni, Helena. *Parempi virsta väärää kuin vaaksa vaaraa*. Kotimaisten kielten keskus. Asiantuntijoiden kirjoituksia ajankohtaisista kielikysymyksistä. Kieli-ikkuna 1996.

[https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kielikuna_\(1996_2010\)/parempi_virsta_vaaraa_kuin_vaaksa_vaaraa](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kielikuna_(1996_2010)/parempi_virsta_vaaraa_kuin_vaaksa_vaaraa) [haettu 12.3.2024].

Suodenjoki, Sami. Santarmiyhteyksien stigmatisoimat: ilmiantajat venäläisen virkavallan avustajina Suomen suuriruhtinaskunnassa 1899–1917. *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat* Vol 19 Nro 4 (2019). <https://journal.fi/ennejanyt/article/view/108964>. [haettu 27.12.2023].

Suomen sosialidemokraattisen puolueen periaateohjelma (perusteluineen) 1952. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/449>. [haettu 4.3.2024].

Suomen työväenpuolueen ohjelma 1899. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/STP3/444>. [haettu 4.3.2024].

Suoninen, Eero. *Perheen kuvakulmat : diskurssianalyysi perheenäidin puheesta.* Tampereen yliopisto, 1992.

Suoninen, Eero. Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö.* Tampere: Vastapaino, 2016a. 51–73.

Suoninen, Eero. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa *Diskurssianalyysi : teorit, peruskäsitteet ja käyttö.* Tampere: Vastapaino, 2016b. 229–247.

Takala, Irina: *Haapalainen, Eero.* Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 1999. [haettu 29.12.2023].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004772>.

Takala, Irina. *Saksman, Herman.* Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 2001. [haettu 29.12.2023].
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004779>.

Takala, Irina. *Финны в Карелии и в России: История возникновения и гибели диаспоры.* СПб.: Издательство «Журнал Нева», 2002. 172 с. 111–114.
https://www.academia.edu/5764822/Финны_в_Карелии_и_в_России_История_возникновения_и_гибели_диаспоры_СПб_Издательство_Журнал_Нева_2002_172_с [haettu 14.12.2023].

Tallqvist, Knut. *Juutalaiset ja me.* Helsinki: Otava, 1910. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2014-00005972>. [haettu 29.12.2023].

Tanner, Väinö. *Kuinka se oikein tapahtui : vuosi 1918 esivaiheineen ja jälkiselvittelyineen.* 3. p. Helsinki: Tammi, 1957.
<https://www.marxists.org/suomi/tanner/1948/kuinka/tanner-1918.pdf> [haettu 12.12.2023].

- Toisen Suomen Työväen Puoluekokouksen Pöytäkirja 1903.
<https://www.marxists.org/suomi/aiheet/puolueet/sdpv/1903/forssan-pk.htm#ii13>.
 [haettu 11.12.2023].
- Tolonen, Mikko & Lahti, Leo. Digitaaliset ihmistieteet ja historian tutkimus. *Menneisyyden Rakentajat : Teoriat Historiantutkimuksessa* Helsinki: Gaudeamus, 2018. 235–258.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/309808/Tolonen_M_Lahti_L_Digitaaliset_ihmistieteet_Digital_Humanities_ja_historiantutkimus.pdf?sequence=1 [haettu 29.11.2021].
- Uino, Ari. Autonomian ajan kuvalehdistö. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet*. Toim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila. 1991a. 13, 44–47.
- Uino, Ari. Pilalehtien monenkirjavia sukupuu. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet*. Toim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila. 1991b. 310–314, 323.
- Uitto, Antero. *Suomensyöjä Otto Wille Kuusinen*. Helsinki: Paasilinna, 2013.
- Ulvros, Eva-Helen. *Kvinnors röster: Livsöden från det moderna Sveriges framväxt*. Lund: Historiska media, 2016.
- Uola, Mikko. *Vihma, Einar*. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: SKS, 2007. [viitattu 29.12.2023]
 Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-007705>.
- Vainio-Korhonen, Kirsi. Vastuullinen historia. Teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman et al. Helsinki: Gaudeamus, 2017. 29–47.
- Vanamo, J. *Durkheimilainen sosiologia ja vuosisadanvaihteen radikalismi : tieteellisen sosiologian kehitys, radikalistinen ideologia ja keskiluokan poliittinen nousu Ranskan Kolmannessa Tasavallassa*. Helsinki: [J. Vanamo]. 1997. 132–133.
- Vettenniemi, Erkki. *Suomi terrorin tukikohtana : kuinka Lenin tovereineen tuhosi Venäjän suomalaisten suosiollisella avustuksella*. Helsinki: SKS, 2019.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan. *Mapping the Language of Racism : Discourse and the Legitimation of Explanation*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1992.
- Ylönen, Marja. *Pilahistoria : Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: SKS, 2001.